

Riippuvuudet parisuhteissa ilmenevän taloudellisen väkivallan taustalla

Elina Seitz
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Lapin yliopisto
Syksy 2022

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Riippuvuudet parisuhteissa ilmenevän taloudellisen väkivallan taustalla

Tekijä: Seitz Elina

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityön koulutusohjelma / Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma X

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 75 + 1

Vuosi: 2022

Tiivistelmä:

Tutkimus käsitteli taloudellista väkivaltaa parisuhteessa, ja riippuvuuksia taloudellisen väkivallan taustatekijöinä. Lisäksi tarkasteltiin sitä, millaista tukea taloudellisen väkivallan kohteena olleet tai taloudellisen väkivallan tekijät olivat saaneet, esimerkiksi sosiaalityön tai muiden auttavien tahojen kautta, ja millaiselle tuelle olisi tarvetta. Tutkimuskysymyksenä oli: ”*Minkälainen yhteys riippuvuuksilla on parisuhteissa ilmenevään taloudelliseen väkivaltaan ja avunsaamiseen?*” Tutkimus tehtiin yhteistyössä Taloudellinen väkivalta tutuksi- hankkeen kanssa, ja aineisto kerättiin kirjoituspyynnön kautta. Kirjoituspyyntöön vastasi neljä taloudellisen väkivallan kokijaa, jotka kaikki olivat naisia. Tutkimus oli laadullinen ja teoriaohjaava, missä ohjaavana käsitteenä oli riippuvuus.

Tutkimuksessa tarkasteltiin parisuhdeväkivallan, taloudellisen väkivallan ja riippuvuuksien lisäksi myös avun hakemisen ja saamisen kokemuksia sekä esteitä. Tutkimusaineiston analyysi on toteutettu mukaillen Anniina Kautilan ja Leo Nyqvistin (2014) jäsenystä taloudellisen väkivallan muodoista: työssäkäynnin rajoittaminen ja häiriköinti, rahaan liittyvä kontrollointi, taloudellinen hyväksikäyttö ja eron jälkeinen väkivalta. Työssäkäynnin rajoittamista ja häiriköintiä ei esiintynyt aineistossa, ja sen tilalle lisättiin tutkimusaineistossa esiin tullut ”lapsiin ja perheeseen kohdistuvat seuraukset”.

Taloudellisen väkivallan taustalla ilmenevät riippuvuudet olivat tässä tutkimuksessa alkohol- ja huumeriippuvuus, peliriippuvuus sekä tekijän (pakko) rahalähetysten toimittamisesta perheelle kotimaahan. Tutkimuksessa tulivat esille taloudellisen väkivallan tunnistamisen ja nimeämisen vaikeus. Sosiaalityöntekijän onkin tärkeää osata tunnistaa ja nimetä ilmiö, ottaa se puheeksi, sekä auttaa niin taloudellisen väkivallan kokijoita kuin tekijöitäkin. Parisuhteissa ilmenevä taloudellinen väkivalta heijastuu myös perheessä oleviin lapsiin ja nuoriin joko suoraan tai välillisesti.

Avainsanat: parisuhdeväkivalta, taloudellinen väkivalta, riippuvuus

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Parisuhdeväkivalta ja taloudellinen väkivalta	4
2.1 Parisuhdeväkivalta	4
2.2 Taloudellinen väkivalta.....	9
3 Riippuvuudet ja niiden seuraukset.....	15
3.1 Päihderiippuvuus	15
3.2 Toiminnalliset riippuvuudet	20
3.3 Riippuvuuksien seuraukset läheisille	26
4 Tutkimuksen toteutus	36
4.1 Tutkimustehtävä	36
4.2 Aineiston kerääminen ja aineisto.....	36
4.3 Aineiston analyysi	38
4.4 Eettiset kysymykset	43
5 Taloudellisen väkivallan muodot ja yhteys riippuvuuteen.....	46
5.1 Taloudellinen hyväksikäyttö	46
5.2 Rahaan liittyvä kontrollointi.....	50
5.3 Lapsiin ja perheeseen kohdistuvat seuraukset	53
5.4 Eron jälkeinen taloudellinen väkivalta	55
5.5 Taloudellisen väkivallan taustalla olevat riippuvuudet	58
6 Kokemuksia avun hakemisesta ja esteistä.....	62
6.1 Kokemuksia avun hakemisesta	62
6.2 Avun saamisen esteet.....	65
7 Pohdinta.....	72
Lähteet	76
Liite.....	84

1 Johdanto

Taloudellinen väkivalta on vaiettu ongelma, ja muita väkivallan muotoja vähemmän tunnettu ilmiö (taloudellinenvakivalta.fi). Se ei ole kuitenkaan ilmiönä uusi, jo Minna Canth on kuvannut parisuhteessa ilmenevää taloudellista väkivaltaa, ja sen yhteyttä päihderiippuvuuteen, näytelmän muotoon kirjoitetussa teoksessaan *“Työmiehen vaimo”* vuodelta 1885. “Teoksessa työmies Risto meni naimisiin Johannan kanssa, jolla oli rahaa pankissa. Mies piti näitä rahoja myötäjäisinään, ja käytti kuin omiaan, todeten että miehen tehtävä on hallita perheen omaisuutta. Häpäpäivänä mies jo juhli ja joi, ja vaimo yritti toppuutella. Mies laittoi vaimon aisoihin muistuttamalla, että mies on perheen pää. Näytelmässä mies vei vaimon viimeiset rahat, joilla piti ostaa sairastelevalle ja nälkäiselle lapselle leipää, varasti naisen ansiotyönään kutoman kankaan saadakseen lisää rahaa juomiseen, petti vaimoaan, joi julkisesti ja näkyvästi, mutta häpeän ja syyllisyyden kyläläisten silmissä joutui kantamaan vaimo, jota muistutettiin aviovaimon velvollisuuksista, ja syyllistettiin siitä, että vaimossa on vikaa, jos mies juo. Mies yritti pakottaa naisen ottamaan velkaa perheen elämiseen, mutta vaimo ei halunnut, koska ei olisi pystynyt maksamaan velkoja takaisin. Mies ei käynyt töissä, vietti aikansa alkoholia käyttäen, ja kulutti vaimon omaisuuden, mitätöiden sen merkitystä. Hyvänä asiana vaimo näki miehessä sen, että mies ei lyönyt häntä, edes humalapäissään”. (Mt., *Työmiehen vaimo*). Taloudellinen väkivalta voi ilmetä kokijan omaisuuden varastamisena tai tuhoamisena, liiallisen taloudellisen kontrollin käyttämisenä esimerkiksi hankintojen teon yhteydessä, pankkitilin käytön tai rahan käytön estämisenä, kokijan painostamisena lainaamaan rahaa ystäviltä tai sukulaisilta, petoksen tekemisenä, tai kokijan työnteon tai opiskelun estämisenä (Bruno 2022, 2).

Pohdin, olisiko vaimo osannut tunnistaa, että mies käytti häntä kohtaan taloudellista väkivaltaa. Riippuvuudella, tässä tapauksessa alkoholiriippuvuudella, oli osuutta asiaan, koska mies tarvitsi rahaa juomisensa mahdollistamiseen. Yli sata vuotta sitten kirjoitettu näytelmä elää monilla tavoilla edelleen useassa parisuhteessa tai perheessä, jossa puoliso voi käyttää kumppaniinsa väkivaltaa, kontrolloida, alistaa, estää työntekoa tai opiskelua, painostaa ottamaan velkaa tai käyttää puolisonsa rahoja omiin tarkoituksiinsa kuten päih-teisiin, pelaamiseen tai muiden riippuvuuksien rahoittamiseen.

Suomalaisessa iltapäivälehdessä artikkelissa (Iltalehti 23.03.2020) suomalainen nuori nainen sai havaita tämän karulla tavalla, kun seurustelukumppani käytti häntä törkeällä tavalla taloudellisesti hyväkseen. Seurustelusuhde eteni nopeasti, ja mies ehti puolessa vuodessa tyhjentää naisen tilin, sekä ottaa hänen nimissään kymmenien tuhansien eurojen

lainat. Mies oli ottanut luvatta naisen pankkitunnukset käyttöönsä. Kun velkoja piti alkaa maksaa takaisin, mies selitti olevansa velkaa sellaisille ihmisille, jotka tulevat perimään ne takaisin, ja perintäuhka kohdistui myös naiseen. Mies ehdotti, että nainen ottaa lainan, jolla velat maksetaan pois. Mies ei itse voinut tätä tehdä, koska hänellä ei ollut luottotietoja. Velan hoitamisesta huolimatta naiselle tuli edelleen perintäkirjeitä muun muassa pikavippifirmoilta. Nainen oli ahdingossa, mutta ei halunnut erota suhteesta, koska pelkäsi ettei saisi eron jälkeen rahojaan koskaan takaisin. Mies sai nyhdettyä naiselta rahaa esimerkiksi selittämällä, että jää kodittomaksi, ellei saa maksettua vuokraansa. Kun nainen aikoi tehdä rikosilmoituksen, mies sai estettyä sen, sanomalla että seuraukset kaatuisivat naisen kontolle. Mies vaati, että asia pitää hoitaa hänen tavallaan, tai muuten hän ei tekisi yhteistyötä. Samaan aikaan kun mies kävi baareissa, jääkiekko-otteluissa ja matkoilla, naisella ei ollut rahaa edes ruokaan ja lääkkeisiin. Poliisikuulusteluissa mies myönsi tekinsa, ja oikeudessa hän vetosi vuosia jatkuneeseen peliriippuvuuteen. Miehellä oli taustalla myös toinen, vastaavanlainen naisystävän taloudellinen hyväksi käyttäminen. (Ilta-lehti 23.03.2020.) Kyseisessä tapauksessa taloudellinen väkivalta eteni nopeasti heti suhteen alkamisen jälkeen, ja miehen selityksen mukaan sen taustalla oli peliriippuvuus. Kyse ei ollut vielä yhteisestä taloudesta, vaan seurustelusuhteesta, mutta vallan käyttäminen ja toisen osapuolen taloudellinen hyväksi käyttäminen alkoi heti seurustelun alettua.

Monissa heteroseksuaalisissa parisuhteissa miehillä on taipumus käyttää naisia enemmän valtaa kotitalouksien raha-asioissa. Tämä vallan epätasapaino on syytä tunnistaa ja tunnustaa. (Bruno 2022, 2.) On tärkeää tiedostaa myös se, että teknologia mahdollistaa taloudellisen väkivallan toteuttamisen, sen kohteen tietämättä ja huomaamatta, toisin kuin muissa väkivallan muodoissa. Kokija voi havaita taloudellisen hyväksikäytön vasta siinä vaiheessa, kun hänen nimissään otettuja velkoja ja luottoja aletaan periä takaisin. (Johnson, Chen, Stylianou & Arnold 2022, 2.) Kulttuuriset ja historialliset tekijät selittävät tätä ilmiötä osittain.

Pro gradu -tutkielmani aiheena on taloudellinen väkivalta ja riippuvuudet. Tutkielman tavoitteena on selvittää, miten erilaiset riippuvuudet ilmenevät parisuhteessa esiintyvän taloudellisen väkivallan taustalla. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, millaista tukea taloudellisen väkivallan kohteena olleet tai taloudellisen väkivallan tekijät ovat saaneet, esimerkiksi sosiaalityön tai muiden auttavien tahojen kautta, ja millaiselle tuelle olisi tarvetta. Kyseessä on Suomessa vähän tutkittu ilmiö, josta on tärkeää saada lisää tietoa. Aihe on noussut esille niin sosiaalityön kentällä kuin opintojen aikana. Tutkimus on laadullinen ja teoriaohjaava, jossa ohjaavana tutkimuskäsitteenä on riippuvuus.

Tutkimuskysymykseksi olen asettanut: ”*Minkälainen yhteys riippuvuuksilla on parisuh-teissa ilmenevään taloudelliseen väkivaltaan ja avunsaamiseen?*”

Työskentelen opiskelun ohella sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa perhesosiaali-työssä, ja käsittelemme työssämme ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen hakemuk-sia. Usein talousvaikeuksien taustalta löytyy erilaisia riippuvuuksia, jotka vaikuttavat per-heen talouteen heikentävällä tavalla. Sosiaalityöntekijöiden on tarpeen tunnistaa ilmiö, osata työssään tarttua siihen sekä ohjata avuntarvitsijoita oikeanlaisen avun piiriin. Tar-vitsemme lisää tietoa ja ymmärrystä siitä, mitä taloudellinen väkivalta on, miten se ilme-nee ja vaikuttaa, ja miten erilaiset riippuvuudet linkittyvät siihen, jotta kykenemme pa-remmin auttamaan taloudellisen väkivallan kokijoita sekä tekijöitä, ja omalta osaltamme katkaisemaan väkivallan ja riippuvuuksien kierrettä.

Luvussa kaksi avaan parisuhdeväkivallan ja taloudellisen väkivallan ilmiöitä aikaisem-pien tutkimusten avulla. Kolmannessa luvussa tarkastelen riippuvuuksien syntymekanis-meja ja niiden seurauksia. Neljäs luku käsittelee tutkimuksen toteutusta, viides ja kuudes luku kertovat tutkimuksen tuloksista ja seitsemäs luku on pohdintaluku.

2 Parisuhdeväkivalta ja taloudellinen väkivalta

2.1 Parisuhdeväkivalta

Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tulleissa pari- ja lähisuhdeväkivaltarikoksissa oli 10 600 uhria, joista aikuisiin kohdistuneesta perhe- ja lähisuhdeväkivallasta puolet oli avio- tai avopuolisoiden välistä (Tilastokeskus. Rikos- ja pakkokeinotilasto). Aikuisista uhreista 76,8 prosenttia oli naisia, ja avio- ja avopuolisoiden sekä entisten avio- ja avopuolisoiden välisessä väkivallassa uhrina oli nainen hieman yli 80 prosentissa tapauksista. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvinä rikoksina huomioidaan rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksien ja 21 luvun henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikoksien lisäksi vapaudenriisto, laiton uhkaus, vainoaminen, pakottaminen ja ihmiskauppa, lisäksi huomioidaan ryöstö ja kiristysrikokset. Huomioitavaa on, että tilastossa on vain viranomaisten tietoon tulleet tapaukset, eikä läheskään kaikkea perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa ilmoiteta viranomaisille. (Tilastokeskus. Rikos- ja pakkokeinotilasto.) Väkivallan mittaaminen tekoina, esimerkiksi rikoslain tunnusmerkistön mukaan, on ongelmallista, koska teot eivät selitä väkivallan motiiveja, konteksteja eivätkä väkivallan kokemusten merkityksiä, ja pelkkä tilastoihin luottaminen kapeuttaa ilmiön tarkastelua (Flinck 2006, 19). Parisuhteissa tapahtuvan väkivallan ero muuhun väkivaltaan verrattuna on se, että väkivalta tapahtuu läheisessä suhteessa, osana puolisojen arkielämää ja muuta vuorovaikutusta, ja siihen voi liittyä erilaisia henkisen väkivallan, alistamisen ja kontrollin piirteitä (Piispa 2013, 78).

Aune Flinck (2006, 29) määrittelee parisuhdeväkivallan monimutkaiseksi ja dynaamiseksi ilmiöksi, joka pitää sisällään erilaisia kokemuksia, tunteita ja tulkintoja, ja jonka määrittelyssä on niin yksilöllisiä, kulttuurisia, rodullisia kuin sukupuolisiakin eroja. Parisuhdeväkivaltaa pidetään tarkoituksellisena, eri tavoin toteutuvana puolison tahdon, tarpeiden tai toiveiden hallintana, joka loukkaa puolison itsemääräämisoikeutta tai yhteisiä sitoumuksia, se voi olla suoraa tai epäsuoraa, ja sen tarkoituksena voi olla puolison, omaisuuden tai ympäristön vahingoittaminen (mt., 29). Parisuhdeväkivaltaa voi luokitella yleiseksi kahdenväliseksi väkivallaksi, intiimiksi terroriksi, väkivaltaiseksi vastustamiseksi tai molemminpuoliseksi väkivaltaiseksi kontrolliksi, ja väkivallan muotona pidetyn kontrollin dynamiikka ja motiivit vaihtelevat (Flinck 2006, 19). Parisuhdeväkivalta on merkittävä yleinen terveysongelma, arviolta noin yksi neljästä naisesta ja yksi

seitsemästä miehestä kokee kumppaninsa taholta vakavaa parisuhdeväkivaltaa elämänsä aikana (Stylianou 2018, 1).

Parisuhdeväkivaltaa voi jaotella fyysiseen ja ei-fyysiseen väkivaltaan, josta ei- fyysiseen sisältyvät emotionaalinen, psykologinen, sosiaalinen ja taloudellinen väkivalta. Emotionaalisella väkivallalla tarkoitetaan esimerkiksi kumppanin nimittelyä, loukkaamista tai julkista nolaamista, ja sillä pyritään heikentämään kumppanin itseluottamusta ja omanarvontunnetta. Psykologista väkivaltaa käyttämällä voi pyrkiä heikentämään uhrin ajattelua ja päättelykykyä, ja saada hänet kokemaan, että hän on menettämässä järkensä, sosiaalisen väkivallan kautta yleensä tekijä pyrkii eristämään uhrin perheestään ja läheisistään esimerkiksi uhkailun, pakottamisen tai suostuttelun avulla. Taloudellisen väkivallan keinoin tekijä pyrkii saamaan kohteensa riippuvaiseksi itsestään. (Mt., 1.)

Parisuhdeväkivalta on yleistä, kustannuksia aiheuttavaa, ja sillä on yhteys lisääntyneeseen sairastavuuteen ja kuolleisuuteen (Miller & McCaw 2019, 850). Parisuhdeväkivalta on naisen elämän aikana yleisempää kuin esimerkiksi diabetes, masennus tai rintasyöpä, mutta sitä ei silti aina tunnisteta vastaanotoilla. Parisuhdeväkivalta on tutkimuksissa linkitetty masennukseen, post-traumaattiseen stressireaktioon (PTSD), ahdistuneisuuteen, itsetuhoiseen käyttäytymiseen sekä päihteiden väärinkäyttöön. (Mt., 853.) Parisuhdeväkivalta voi linkittyä post-traumaattiseen stressireaktioon, johtuen sen usein toistuvasta ja kroonisesta luonteesta, sekä siihen että koettu parisuhdeväkivalta on niin voimakas pettymys ihmissuhteessa (Yalck & Rickman 2021, 2). Läheisessä ihmissuhteessa muodostuu psykologinen yhteys, jonka tulisi ilmentää rakkautta ja kunnioitusta kumppania kohtaan, samoin kuin fyysistä turvallisuutta ja kannustusta, ja parisuhdeväkivalta rikkoo tätä yhteyttä (mt., 3). Naisten kokemasta väkivallasta suurin osa tapahtuu suhteessa, samalla kun juuri suhde muodostaa kontekstin niin painostamiselle, henkiselle kuin taloudelliselle väkivallalle, sekä seksuaaliselle alistamiselle (Ronkainen 2017, 32). Parisuhdeväkivalta on sukupuolistunutta, ja useimmiten se on miehen naiseen kohdistamaa vallan käyttöä (Kaittila & Nyqvist 2014, 263). Väkivallan sukupuolistuneisuudella tarkoitetaan väkivallan, sukupuolen ja seksuaalisuuden kytkeytymistä toisiinsa, ja väkivaltaa voidaan tarkastella miehen tapana osoittaa kumppanille suhteen valta-asetelmaa sekä vahvistaa maskuliinista identiteettiään (mt., 263).

Maailmanlaajuisesti arviolta 30 prosenttia naisista kokee väkivaltaa lähisuhteessaan, ja eniten sitä toteuttavat naisten kumppanit tai entiset kumppanit (Hing, O'Mullan, Nuske, Breen, Mainey & Thomas 2021, 3). Lähisuhdeväkivalta voi sisältää niin seksuaalista, fyysistä, psykologista kuin taloudellista väkivaltaa, sekä pakottavaa kontrollia, joka voi

pitää sisällään sortamista, uhkailua tai eristämistä (mt., 3). Parisuhde on heteroseksuaalisuuden ja yhteiskunnallisen sukupuolijärjestelmän ydin, jossa sukupuolistuneet roolit ja odotukset muokkaavat riippuvuuksia ja valtasuhteita (Ronkainen 2017, 32). Kun lähisuuhdeväkivaltaa kokeva nainen on parisuhteessa toisen naisen kanssa, ammattilaiset voivat suhtautua väheksyvästi avun tarpeeseen, ja pitää väkivaltaa vähemmän vakavana ja akuuttina kuin heterosuhteissa toteutuvaa väkivaltaa (Kaittila 2017, 96). Tämä on sosiaalityöntekijän näkökulmasta hyvin tärkeä asia tiedostaa. Parisuhteeseen liittyvää stressiä on enemmän sellaisissa parisuhteissa, joissa esiintyy väkivaltaa köyhyyden, työttömyyden tai kummankin osapuolen osalta päihteiden käyttöä (Karttunen 2021, 152).

Väkivaltaisesti käyttäytyviä naisia on tutkittu vain vähän, ja tutkimuksen kohteena ovat lähinnä olleet naiset, jotka ovat tehneet väkivaltarikoksia (Flinck 2006, 21). Naisilla, jotka käyttäytyvät väkivaltaisesti lähisuhteessa, on todettu traumaattisia kokemuksia lapsuudessa ja aikuisuudessa, vaikeuksia parisuhteissa, päihteiden käyttöä, heikkoja kognitiivisia ja verbaalisia taitoja, heikkoa stressinsietokykyä sekä usein persoonallisuushäiriöitä tai aiempaa rikostaustaa (mt., 21). Najmeh Safariolyalei ja Mohammed Amiri (2017, 43) ovat tutkineet miehiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan vaikutuksia, ja korostavat että lisää tutkimusta tarvitaan, ja tietoa myös siitä, miten kohdata väkivaltaa kokeneita miehiä auttamisjärjestelmässä. Miesten kokemia parisuhdeväkivallan seurauksia voivat olla koettu riippuvaiseksi ja kontrolloiduksi tuleminen, eristäminen, häpeän, epätoivon tai syyllisyyden tunteet, vastuuntunteen kokeminen väkivallasta, madaltunut itsetunto, terveydelliset tai taloudelliset menetykset, työpaikan menettäminen, ja jatkuvan tai toistuvan parisuhdeväkivallan seurauksena kehittyvä post-traumaattinen stressireaktio (mt., 4).

Safariolyalei ja Amiri (2017, 45) nostavat esille vuonna 2010 tehtyä kyselytutkimusta, jonka mukaan miehet ovat naisia useammin psykologisen aggression ja seksuaali- tai lisääntymisterveyteen liittyvän kontrolloinnin kohteena. Useissa tapauksissa pojat tai miehet eivät raportoi kokemastaan väkivallasta tai hakeudu avun piiriin, koska pelkäävät että pidetään naurunalaisina, että heitä ei uskota tai he kieltävät uhrin roolin, ja eivät koe saavansa tukea yhteiskunnalta, oikeusjärjestelmältä, perheenjäseniltä tai ystäviltä (mt., 45). Denise A. Hines ja Emily M. Douglas (2011, 112) ovat puolestaan toteuttaneet tutkimuksen, jonka osallistujina oli yhteensä 302 miestä, jotka olivat kokeneet parisuhdeväkivaltaa ja hakeutuneet avun piiriin, toiseen otokseen puolestaan osallistui 520 miestä, joista 16 prosenttia oli kokenut väkivaltaa parisuhteessaan. Tutkimuksen tulosten mukaan molemmissa ryhmissä ilmeni yhteys vakavan parisuhdeväkivallan ja post-traumaattisen

stressireaktion välillä. Miehillä saattaa olla jopa naisia suurempi riski saada post-traumaattisen stressireaktion oireita parisuhdeväkivallan seurauksena (mt., 112). Tutkimus osoitti toisen otoksen osalta, että miesten kohdalla erityisesti puolison kontrolloiva käytös ja psykologinen hyväksikäyttö osoittautuivat fyysistä väkivaltaa traumatisoivimmiksi (mt., 123). Tutkimuksella on rajoitteita eivätkä tulokset ole yleistettävissä, mutta niitä voi käyttää esimerkiksi tukitoimien suunnittelemisessa ja miesten tarpeiden huomioimisessa (mt., 124).

Nerilee Hing, Elaine Nuske, Helen Breen, Catherine O'Mullan, Lydia Mainey ja Anna Thomas (2021, 11) tuovat esille, että heidän tekemässään tutkimuksessa useat parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset kuvasivat parisuhteessaan olevan jäykät ja hierarkkiset sukupuoliroolit ja odotukset, jotka puoliso on määritellyt. Tutkimukseen osallistuneet naiset kuvasivat kumppaniensa naisvihamielisiä asenteita sekä epäkunnioittavaa käyttäytymistä heitä kohtaan. Valtaosa tutkimukseen osallistuneista naisista kuvaili partneriensa olevan manipuloivia ja kontrolloivia, ja partnerien oletttavan, että heillä on oikeus käyttää väkivaltaa säilyttääkseen ja pitääkseen kontrollin päätöksenteosta, myös siitä, miten talouden sisällä käytetään rahaa. (Mt., 12.) Naisten käyttämä väkivalta on todennäköisemmin reaktiivista, koston tai itsepuolustukseen liittyvää, ja se ei todennäköisesti aiheuta tappavia tai vakavia vammoja, kun taas miehillä on taipumus käyttää väkivaltaa vahingoittavammin, sekä kontrollin välineenä (mt., 5). Naisten yleinen aggressiivisuus on samankaltaista kuin miesten, ja useimmissa parisuhteissa, joissa on fyysistä väkivaltaa, sekä miehet että naiset voivat olla väkivaltaisia toisiaan kohtaan, mutta väkivallan motiivit ja muodot ovat erilaisia (Flinck 2006, 24). Naiset käyttävät enemmän emotionaalista väkivaltaa, ja joutuvat useammin seksuaalisen väkivallan tai pakottamisen kohteeksi miehen taholta, naiset käyttävät verbaalista väkivaltaa ja käyvät mieheen kiinni, mutta käyttävät vähemmän fyysistä väkivaltaa. Kummankin sukupuolten uhriutumisen mahdollisuus on yhtä huomattava. (Mt., 24.)

Väkivaltaa käyttävillä kumppaneilla voi olla myös alkoholin, lääkkeiden tai huumeiden käyttöä, ja he voivat käyttää alistamisen ja kontrolloimisen välineenä myös kumppanin mielenterveysdiagnoseja ja niiden vääntelemistä, esimerkiksi kumppanin nimittelyä hulluksi tai epävakaaaksi (Miller & McCaw 2019, 851). Väkivaltainen kumppani voi käyttää kodin teknologiaa tai sosiaalista mediaa seurannan välineenä, estää kumppanin pääsemistä tarvittavaan terveydenhoitoon tai sovituille vastaanottoajoille, häiritä tai estää kuntoutumisen tai lääkehoidon toteutumista (mt., 251). Jos parisuhde olisi vain väkivallan ja alistamisen tilanteita toinen toisensa jälkeen, sen kiinnipitävä voima ei olisi niin suuri,

kuin millaisena se useiden väkivaltaa kokeneiden naisten kertomuksissa näyttäytyy (Keskinen 2005, 73). Perheeseen ja parisuhteeseen linkittyy useita lupauksia ja toiveita, joita edes väkivalta ei yleensä kokonaan häivyttä, ja väkivallan ja sen perään tulevien lämpimien ja läheisyyttä lupaavien jaksojen vaihtelu on keskeinen tekijä, joka sitoo kokijaa suhteen jatkamiseen. Väkivallan tekoa voi seurata lupaus yhteisyydestä ja erillisyyden ylittämistä, ja suhteessa väkivallan tilanteisiin tällaiset läheisyyden hetket näyttävät erityisen arvokkaina. Naisia voi pitää kiinni parisuhteessa kuitenkin myös pelko tai voimattomuus muutosten tekemisen suhteen, kuin rakkaus tai usko paremmasta tulevaisuudesta. (Mt., 73.) Parisuhdeväkivallan käsite ei ole ongelmaton, koska se luo mielikuvaa suhteen ongelmasta, eikä määritä väkivaltaa tekijän ongelmaksi (Flinck 2006, 18). On huomattava myös, että parisuhdeväkivallan vaikutuksia on tutkittu lähinnä naisilla (mt., 24).

Parisuhteessa väkivalta noudattaa usein kaavaa, jossa tekijän käyttäytyminen vaihtelee lämpimien huomionosoitusten ja väkivaltaisten hyökkäysten välillä (Kaitue, Noponen & Slåen 2007, 21). Tällä kuvataan väkivallan syklisyyttä tai kierrettä, jossa väkivaltaa edeltää jännitteen kasvaminen, ja pahoinpitelyä puolestaan hyvittelyn vaihe, jolloin tekijä voi katua tekemäänsä ja luvata, että väkivalta ei enää toistu. Tämä pitää yllä väkivallan kokijan uskoa muutokseen. (Mt., 21.) Väkivalta traumatisoi, ja pahin vaurio väkivallasta jää, kun tekijä on läheinen. Pitkittyessään väkivalta heikentää sen kohteeksi joutuneen itsetuntoa ja fyysistä terveyttä, ja kun ihmiset, joiden pitäisi olla kaikkein luotettavimpia ja turvallisimpia, ovatkin vahingoittavia, kokijan käsitykset ympäröivästä maailmasta voivat muuttua. Väkivallan vaikutusta on kutsuttu sielun murhaksi, ja sen kohteeksi joutunut voi kokea syyllisyyden ja häpeän tunteita, jotka voivat eristää häntä ulkomaailmasta.

Traumatisoitumiseen linkittyy voimakkaasti myös tunne siitä, että kukaan muu ei voi ymmärtää, mitä kokija on käynyt tai käy läpi, mikä voi vaikeuttaa kokemusten jakamista ulkopuolisten kanssa. Parisuhdeväkivaltaan yhdistetään usein käsite väkivallan normalisoitumisesta, väkivallan kokija voi sopeutua elämäntilanteeseen pakottamisen ja uhkailun seurauksena, ja väkivallasta voi tulla osa suhteen arkipäivää. Tällöin väkivaltaa kokeva ei välttämättä itse tunnista väkivallan ja normaalin rajaa, ja hänen kykynsä katkaista kierre yksin voi heikentyä. Väkivaltaisesta suhteesta lähteminen ei ole yksinkertaista, ja irtautuminen saattaa viedä vuosia. Kokijalla voi olla huolta siitä, mitä tapahtuu eron jälkeen, niin taloudellisen selviytymisen suhteen, lasten huoltajuuteen, yhteiseen omaisuuteen tai mahdolliseen tulevaan rikosoikeudenkäyntiin liittyen, ja nämä huolet voivat pitää kokijaa kiinni suhteessa. (Mt., 22–23.)

2.2 Taloudellinen väkivalta

Historian näkökulmasta naisten taloudellinen asema ja toimeentulo ovat olleet voimakkaasti sidoksissa mieheen ja miehen asemaan, eikä tytöillä ole agraariyhteiskunnassa ollut mainittavaa taloudellista asemaa, tai perintöoikeutta vanhempiinsa (Lehtonen & Perttu 1999, 42). Useimmiten vanhemmat järjestelivät tytärten avioliitot taloudellisen edun lähtökohdista, ja naisten kokema taloudellisesti alistetussa asemassa oleminen saattoi jatkua koko elämän ajan, ja sukupolvesta toiseen. Teollistumisen ja palkkatyön yleistymisen myötä myös naisten mahdollisuudet omien tulojen ansaitsemiseen sekä taloudellisen riippumattomuuden saavuttamiseen lisääntyivät. Lähisuhteissa ilmenevä taloudellinen väkivalta ei kuitenkaan ole hävinnyt, vaan se on edelleen yksi alistamisen ja vallankäytön muoto, joka voi ilmetä muun muassa kiristämisenä, harhauttamisena, kavaltamisena tai rahankäytön kontrolloimisena. Voi olla, että tekijä estää kokijaa saamasta käyttöönsä yhtään rahaa, ja kokijan tulee pyytää puolisoita hankintoja tehdessään rahaa joka kerta erikseen. Taloudelliseen kontrollointiin voi sisältyä myös vaade tehdä selvitys kaikesta rahankäytöstä, kuitteja esittämällä. (Mt., 42.) Taloudellinen väkivalta ja kontrolli eivät kuitenkaan riipu siitä, käykö kokija töissä ja ansaitsee palkkatuloja kodin ulkopuolella (mt., 43).

Yli puolessa lähisuhdeväkivaltatapauksista on myös taloudellista väkivaltaa, ja naiset ovat miehiä todennäköisemmin sen kohteena (Hing ym. 2021, 5). Kuten muissakin väkivallan muodoissa, myös taloudellisen väkivallan moottorina voi olla toisen osapuolen halu käyttää valtaa ja kontrollia niin perheeseen, perheen sisäiseen päätöksentekoon sekä naiseen itseensä (mt., 5). Taloudellisen väkivallan käsitteellä tarkoitetaan vallan käyttöä, jossa suhteen toinen osapuoli joko kontrolloi, riistää tai tuhoaa toisen osapuolen taloudellisia resursseja, ja tavoitteena on heikentää kumppanin taloudellista itsenäisyyttä (Kaittila & Nyqvist 2014, 262).

Hing ym. (2021, 13) ovat toteuttaneet tutkimuksen taloudellisen väkivallan ja peliriippuvuuden välisestä yhteydestä, ja tähän tutkimukseen osallistuneet naiset ovat kuvanneet taloudellista väkivaltaa kahdessa eri muodossa; taloudellisena hyväksikäyttönä sekä taloudellisena kontrollina. Taloudellinen hyväksikäyttö kuvautuu esimerkiksi toisen pankkitilin petollisena käyttönä, luvattomana tilien avaamisena tai käyttämisenä, asuntolainan

siirtämisenä miehen tilille ja rahojen käyttämisenä uhkapelaamiseen, lainan ottamisena toisen nimissä, toisen omaisuuden käyttämisenä omin luvuin, talousrahojen käyttämisenä pelaamiseen ja jättämällä kaikki talouden yhteiset maksut naisen maksettaviksi (mt., 13). Taloudellisella kontrollilla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että mies estää naista ansaitsemasta rahaa, ja kontrolloi perheessä tehtäviä rahankäyttöön liittyviä päätöksiä, mies saattaa evätä naisen mahdollisuuksia tehdä tarvittavia hankintoja itselle tai lapsille, ja syylistää naista rahankäyttöön liittyen, estää naisen mahdollisuuksia työllistyä tai opiskella (mt., 15). Kameri Christy, Tanice Welter, Kelly Dundon, Valandra ja Amber Bruce (2020, 13) nostavat edellä mainittujen lisäksi esille myös naisen lahjonnan, tunteisiin vetoavana manipulointikeinona. Mies voi lahjoa naista erilaisin lahjoin, kannustaa tätä jättämään työnsä ja tukeutumaan miehen varaan taloudellisesti, jolloin naisesta tulee miehestä riippuvainen taloudellisesti. Taloudellinen väkivalta onkin yksi tehokkaimmista keinoista, jolla saadaan sen kohde pysymään väkivaltaisessa parisuhteessa. (Mt., 13.)

Tyypillisesti taloudellista väkivaltaa on pidetty yhtenä sukupuolistuneen väkivallan muotona. Taloudellinen väkivalta voidaan jaotella Anniina Kaaitilan ja Leo Nyqvistin (2014, 268) mukaan neljään eri kategoriaan, jotka ovat *1) työssäkäynnin rajoittaminen ja häiriköinti, 2) rahaan liittyvä kontrollointi, 3) taloudellinen hyväksikäyttö ja 4) eron jälkeinen taloudellinen väkivalta*. Ensimmäisessä kategoriassa mies hankaloittaa naisen töihin pääsyä tai häiriköi naisen työntekoa, toisessa kategoriassa mies valvoo naisen rahan käyttöä, tekee yksin kaikki rahaan liittyvät päätökset, tai salaa naiselta naisen rahoja tai omia rahojaan koskevia tietoja. Kolmannessa kategoriassa mies varastaa naiselta, saattaa naisen velkakierteeseen, kieltäytyy taloudellisesta vastuunkannosta tai käyttää perheen yhteisiä rahoja omiin tarkoituksiinsa, ja neljännessä mies kieltäytyy maksamasta elatusmaksuja, pitkittää tahallaan huoltoriitaan liittyvää oikeudenkäyntiä, tai manipuloi yhteisiä varoja. (Kaaitila ja Nyqvist 2014, 268.)

Työssäkäynnin estämisen keinoja voivat olla muun muassa se, että tekijä estää uhrin nukkumasta ennen työhaastattelua, ottaa herätyskellon herätyksen pois päältä, tuhoaa uhrin vaatteita, aiheuttaa kasvoihin näkyviä vammoja, estää auton käytön, ei toteuta lupaa maansa kuljetusta tai lastenhoitoa, tai häiritsee uhrin työpaikalla (Stylianou 2018, 2). Taloudellisella väkivallalla on sen muotojen ja seurausten perusteella tiettyjä tavanomaisia piirteitä, jotka linkittävät sen osaksi muuta parisuhdeväkivaltaa. Taloudellinen väkivalta esiintyy yhdessä muiden väkivallan muotojen kanssa, se pitää sisällään niin fyysistä kuin henkistä väkivaltaa, se on luonteeltaan jatkuvaa ja sillä on taipumus raaistua. Taloudellisella väkivallalla on erittäin kielteisiä vaikutuksia naiselle ja lapsille, koska se huojuttaa

taloudellista tilannetta, vaikuttaa kielteisesti terveydentilaan ja henkilökohtaiseen pääomaan, sekä hankaloittaa väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä. Taloudelliselle väkivallalle on tavanomaista, että tekijä jatkaa kokijaa vahingoittavaa käytöstä myös suhteen päättymisen jälkeen, ja voi käyttää tässä hyödykseen yhteiskunnan oikeusjärjestelmää ja vallitsevia käytäntöjä. (Kaaitila ja Nyqvist 2014, 262.)

Kaaitila ja Nyqvist (2014, 262, 263) jakavat parisuhdeväkivallan fyysiseen, henkiseen, taloudelliseen ja seksuaaliseen, ja toteavat että väkivaltaluokituksissa taloudellinen väkivalta on perinteisesti luokiteltu yhdeksi henkisen väkivallan osa-alueeksi. Tutkimuskirjallisuudessa väkivaltaa luokitellaan sen mukaan, onko väkivalta fyysistä tai ruumiillista, emotionaalista, henkistä, seksuaalista, hengellistä tai taloudellista (Ronkainen 2017, 23). Taloudellinen väkivalta pohjautuu taloudelliseen epätasa-arvoon ja riippuvuuteen, sekä taloudelle annettuun ensisijaiseen asemaan yhtenä yhteiskunnan rakenteena. Taloudellinen väkivalta voi olla suoraan jonkun tietyn ihmisen kuten puolison tai vanhemman rahallista tai taloudellista kiristämistä, tai taloudellisen itsenäisyyden järjestelmällistä estämistä. Taloudelliset ja / tai poliittiset järjestelmät voivat mahdollistaa jonkin ihmisryhmän laajamittaista hyväksikäyttöä. (Mt., 23, 24, 25.)

Taloudellinen väkivalta näyttäytyy edelleen parisuhdeväkivallan katvealueena, johon tulisi kiinnittää enemmän huomiota, ja olisi syytä pohtia, onko pahoinpitelyä koskeva rikoslain 21 luvun 5§ riittävä turvaamaan taloudellisen väkivallan kokijoiden oikeudellista asemaa, ja olisiko Suomessa tarpeen kehittää Ruotsin mallin mukaista lainsäädäntöä parisuhdeväkivaltaa koskien. Lähtökohtana olisi näin ollen parisuhteessa väkivallan ja kontrolloinnin kautta toteutuvan integriteetin prosessiluonne, joka olisi rikosoikeudellisesti rinnastettavissa pahoinpitelyyn. (Kaaitila ja Nyqvist 2014, 274.) Taloudellista väkivaltaa esiintyy muiden hyväksikäytön muotojen yhteydessä, mutta se on suhteellisen heikosti tunnistettua, aliraportoitua ja näkymätöntä (Hing ym. 2021, 6). Fyysistä, psykologista ja seksuaalista hyväksikäyttöä voidaan käyttää vahvistamaan taloudellista väkivaltaa, ja ne voivat kietoutua naisiin kohdistuvaan vallankäyttöön ja kontrolliin (mt., 6). Taloudellisen väkivallan tutkimus on saanut huomattavasti vähemmän huomiota kuin fyysinen tai seksuaalinen väkivalta (Christy ym. 2020, 1). Rachel J. Voth Schrag (2019, 3) kuvaa yhdysvaltalaisista kyselytutkimusta, jonka vastaajista lähes puolet toi esille erilaisia palveluihin ja tukeen liittyviä tarpeita, kuten lääketieteellisiä, lainopillisia sekä asianajoon liittyviä tarpeita, jotka eivät olleet tulleet kohdatuiksi palvelujärjestelmässä. Myös Suomessa tarvitaan lisää tutkimusta siitä, millainen tilanne on, miten hyvin tai huonosti taloudellisen

väkivallan kokijoita ja tekijöitä osataan kohdata ja tunnistaa palvelujärjestelmässä, ja miten heidän tarpeisiinsa kyettäisiin riittävästi vastaamaan.

Taloudellisen väkivallan näkökulmasta myös erilaisissa luotto-, velka-, vero-, konkurssi- ja omistajuusasioiden yhteyksissä kumppanin taholta on voitu käyttää väkivaltaa tai sen uhkaa, ja taloudellisen väkivallan tunnistaminen olisi olennaisen tärkeää myös erilaisten toimeentuloturvaetuuksien osalta (Kaittila & Nyqvist 2014, 274). Toimeentulotuki ja asumistuki pohjautuvat ajatukseen siitä, että parisuhteen osapuolet päättävät yhdessä rahoituksesta, ja molemmat etuudet pohjautuvat avioliittolain säädökseen elatusvelvollisuudesta, jonka mukaan kummankin puolison pitää vastata sekä yhteisestä että molempien osapuolten henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisestä. Kun toimeentulo- ja asumistukilaskelmissa huomioidaan myös puolison tulot, yksilön henkilökohtaisten tulojen määrä voi jäädä olemattoman pieneksi ja johtaa riippuvuuteen kumppanin taloudellisesta avusta. Olisi tärkeää, että viimesijaisen tuen varassa elävien, kaikkein heikoimmassa asemassa olevien kohdalla sovellettaisiin yksilökohtaisuuden periaatetta. (Mt., 274.)

Maahanmuuttajanaiset ovat usein taloudellisesti riippuvaisia kumppanistaan, mikä on hyvin merkittävä syy olla hakematta apua, ja taloudellinen riippuvuus saattaa olla seurausta avioliiton solmimisjärjestelyistä (Kaittila 2017, 97). Taloudellisen väkivallan voidaan olettaa olevan erityinen riski maahanmuuttajataustaisten naisten parisuhteissa, ja olisi myös pohdittava, onko taloudellinen väkivalta erityisellä tavalla läsnä myös suomalaisen romanikulttuurin parisuhteissa. (Kaittila ja Nyqvist 2014, 273). Naisiin kohdistuvalle väkivallalle on ominaista väkivallan tekijän toteuttama kokonaisvaltainen kontrolli, joka voi kohdistua niin uhrin liikkumiseen, toimintaan, ystävien tapaamiseen, kotitöiden tekemiseen ja rahankäyttöön (Kainulainen & Niemi 2017, 138). Taloudellinen väkivalta liittyy muun sukupuolistuneen väkivallan tavoin sukupuolistuneeseen valtakulttuuriin yhteiskunnan tasolla, ja että miesten taloudellinen asema sekä yhteiskunnassa että parisuhteen sisällä on yhä merkittävästi vahvempi kuin naisten. Miehet vastaavat suurimmalta osalta liike-elämän vaativimmista johtotehtävistä, naiset saavat samasta työstä huonompaa palkkaa, ja miesten asema työmarkkinoilla on vahvempi kuin naisten. (Kaittila ja Nyqvist 2014, 264).

Hyväksikäyttäjät voi käyttää useita erilaisia kontrollin ja vallankäytön taktiikoita, jotka voivat sisältää niin fyysisen kuin seksuaalisen väkivallan käyttämistä, tekoja tai niillä uhkaamista, kumppanin vähättelyä, mitätöintiä, eristämistä tai nöyryyttämistä, jolloin puoliso tulee kumppanista riippuvaisemmaksi ja puolustuskyvyttömämmäksi (Postmus, Plummer, McMahon, Shaanta Murshid & Sung Kim, 2012, 23). Tutkimusten mukaan

naiset kokevat enemmän niin taloudellista kuin fyysistä väkivaltaa kuin miehet (mt., 3). Taloudellisen väkivallan taustalla voidaan havaita kaksi tekijää: miehen välittömän oman taloudellisen hyödyn tavoittelemisen, sekä pyrkimys kontrolloida ja vahingoittaa kumppania taloudellisesti, ja nämä lähtökohdat voivat esiintyä väkivallan motiiveina niin yhdessä kuin erikseen. Sukupuolten välinen taloudellinen eriarvoisuus voi nousta esille esimerkiksi erilaisina mahdollisuuksina vaikuttaa taloudelliseen päätöksentekoon, ja väkivaltaisissa parisuhteissa puolisojen väliset erot ovat erityisen ongelmallisia, koska raha mahdollistaa vallan käyttämistä ja kontrollointia, ja tekijälle lisää mahdollisuuksia alistaa kumppania. Yleisellä tasolla parisuhdeväkivalta nähdään usein miesten keinona ylläpitää ylivaltaa suhteessa naisiin. Myös miehet voivat kuitenkin olla parisuhdeväkivallan uhreja, ja miehiin kohdistuvan taloudellisen väkivallan tutkimus on tärkeää. (Kaittila ja Nyqvist, 2014, 273—274.)

Taloudellisella väkivallalla voi olla vakavia seurauksia naisille, nämä seuraukset voivat vaihdella stressistä köyhyyteen, riistoon ja hyväksikäyttöön, sekä taloudelliseen pärjäämiseen, mikä voi romututtuaan vaikeuttaa parisuhteesta lähtemistä, ja naiset voivat kohdata pitkäaikaista köyhyyttä, velkaantumista, luottotietojen sekä säästöjen menettämistä. Taloudellisen väkivallan kokemisella on vahva yhteys myöhempisiin vaikeuksiin. (Hing ym. 2021, 6.) Jotkut miehet pysyvät parisuhteessa, koska heillä on sitä kautta mahdollisuus päästä käyttämään puolison rahoja, ja he voivat pakottaa naisen pyymään suhteessa, käyttää hyväkseen puolison heikkoja kohtia, manipuloida naisen tunteita ja toimia hyvin laskelmallisesti saadakseen heikommassa asemassa olevan puolison antamaan heille rahaa, esimerkiksi uhkapelaamiseen (mt., 18). Näin toimimalla mies voi luoda jatkuvan pelon ilmapiirin, jossa nainen yrittää vastata miehen vaateisiin, tavoitteenaan turvata itseä ja lapsia. Naiset kuvasivat kumppaniensa jatkuvaa väkivallan kierrettä, jotka sisälsivät loukkaavia purkauksia, joita ehkä seuraa katumus, ja jännityksen rakentumista ennen seuraavaa väkivaltaista jaksoa. (Mt., 19.) Taloudellisen väkivallan kohteena ollut voi kokea avuttomuuden tunnetta, taloudellisia vaikeuksia, raha-asioihin liittyvää häirintää, ja tulla kohdeksi puolison taholta alistavasti. Taloudellinen väkivalta voi vakavasti vaikuttaa sen kohteena olevan henkilön itsetuntoon, keskittymiskykyyn, muistiin ja mielenterveyteen, työkykyyn, jokapäiväisen arjen pyörittämiseen ja turvallisuuden tunteeseen. (Mt., 19.)

Tutkimusten mukaan taloudellista väkivaltaa kokeneilla on todettu kohonnut riski erilaisiin suolistosairauksiin, lantioalueen ongelmiin, erilaisiin psykosomaattisiin oireisiin, mielenterveyden ongelmiin, kohonneeseen itsemurhariskiin, psyykkiseen stressiin ja

masennukseen (Voth Schrag 2019, 2). Jozica Kutin, Roslyn Russel ja Mike Reid (2017, 2) ovat tutkineet taloudellisen väkivallan kohteeksi joutumisen riskitekijöitä, joita ovat naisten kohdalla muun muassa koettu lähisuhdeväkivalta, heikentynyt terveys tai toimintakyky, matala koulutusaste ja tulotaso, aiempi avo- tai avioero, työttömyys, kohtalainen tai korkea taloudellinen stressi sekä puutteellinen taloudellinen toimintakyky. Tutkimuksessa kävi ilmi, että osalla kohteista oli kokemusta esimerkiksi internetiin pääsyn epäämisestä, puhelimen tai perheen auton käytön estämisestä, jotka ovat tärkeitä väyliä sosiaalisten kontaktien ylläpitämisessä ja sosiaalisen tuen saamisessa, työhön tai opintoihin osallistumisessa tai oman talouden ylläpitämisessä. Miesten kohdalla vastaaviksi riskitekijöiksi on todettu aiempi koettu fyysinen parisuhdeväkivalta sekä emotionaalinen väkivalta. (Mt., 3, 4.) Työssäkäynnin häiriköintiä voi olla myös väkivallan tekijän tulo työpaikalle yllättäen ja sopimatta, sekä jatkuvat puhelinsoitot joko uhrille, tämän työkaverille tai esimiehille (Stylianou 2018, 4). Useissa tapauksissa häirintä aiheuttaa työstä poissaoloja, palkan menetyksiä, tai työpaikan menettämisiä (mt., 4). Lisää tutkimusta ja tietoa tarvitaan taloudellisen väkivallan kokijoiden kokemuksista ja tarpeista, ja erityisesti lasten ja nuorten kokemuksista ja näkemyksistä (Bruno 2022, 7).

3 Riippuvuudet

3.1 Päihderiippuvuus

Duodecimien terveyskirjastossa addiktio määritellään seuraavasti: 1. lääkeriippuvuus; lääkkeen tai huumeen jatkuvaan käyttöön liittyvä tila, jolle on ominaista halu käyttää jatkuvasti ainetta ja suurentaa sen annosta, elimistön kasvava kyky sietää ainetta (toleranssi), fyysisen ja psyykkisen terveyden heikkeneminen sekä käytön lopettamisesta aiheutuvat fyysiset ja psyykkiset vieroitusoireet; 2. voimakas riippuvuus jostakin tavasta tai jostakin pakko ajatuksesta kärsiminen tai peliaddiktio (pelihimo) (Terveyskirjasto.fi). Psykologisella tasolla riippuvuus eli addiktio voidaan tulkita pakonomaiseksi keinoksi vapautua edes hetkeksi mielelle sietämättömästä ahdistuneisuudesta ja sen taustalla olevista avuttomuuden, häpeän, ulkopuolisuuden tai merkityksettömyyden tunteista. Voi olla, että ilman päihteen antamaa mielihyvää päihteiden käyttäjä ei tunne olevansa olemassa tai elossa, mutta päihteiden jatkuva käyttö kuitenkin lisää pakonomaisen päihteiden käytön taustalla olevia ahdistavia tunnetiloja. (Terveyskirjasto.fi)

Tanja Hirschovits -Gerzin (2014, 30) väitöskirjan mukaan aivotutkimuksissa on osoitettu samankaltaisia muutoksia aivojen välittäjäainetasolla niin päihde- kuin toiminnallisissa riippuvuuksissa. Päihderiippuvuuden osalta aivotoimintaan vaikutetaan kemialla, kun taas toiminnallisissa riippuvuuksissa ihmisten omien keskushermoston välittäjäaineiden aktivointi saa aikaan stimulaatiota (mt., 30). Riippuvuus voidaan määritellä yksilön toiminnaksi, jolle ominaista on lyhyellä aikavälillä koettu tyydytys tai palkkio, mielihyvä, joka aiheuttaa usein pitkällä aikavälillä esimerkiksi terveydellisiä haittoja, ja on toimintaa, joka heikentää yksilön kykyä muuttaa elintottumuksiaan, tai tehdä omaa terveyttään edistäviä päätöksiä (mt., 32).

Monissa maissa on vuosien varrella kiistelty riippuvuusongelmien kontrolloikeinoista, niiden ehkäisyn ja hoidon resurssien jakamisesta, ja toistuvien kiistojen ratkaisemiseksi tutkijat ovat pyrkineet tekemään mahdollisimman kattavia arvioita eri päihderiippuvuuksien haitoista niin yksilöille kuin yhteiskunnalle (Koski-Jännes, Holma, Hirschovits & Raitasalo 2013, 51). Näitä haittoja ovat muun muassa kuolleisuus, tapaturmat, sairastavuus, menetetyt työvuodet, rikollisuus, perheiden pahoinvointi ja hoitokustannukset, ja monella tapaa hankalia riippuvuuksia voi kehittyä aineiden lisäksi myös toimintoihin, kuten

rahapelaamiseen, netin käyttämiseen tai seksiin. Viimeksi mainittuja ei ole vielä otettu mukaan haittavertailuihin, koska riippuvuuden käsite on perinteisesti liitetty päihdyttäviin aineisiin. (Mt., 51.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan riippuvuuden ydinoireita ovat aineen käytön pakonomaisuus ja aiheen käyttämisen himo, ja riippuvuus ilmenee usein vaikeutena hallita aineen käytön aloittamista, määriä tai lopettamista, mikä voi johtaa käytön jatkumiseen haitoista riippumatta. Tästä voi seurata se, että päihteiden käyttäminen voi syrjäyttää itsestä huolehtimista, harrastuksia, ihmissuhteita, koulutuksen tai työn, lisäksi riippuvuuteen kytkeytyy usein toleranssin kasvua käytettyyn aineeseen sekä vieroitusoireita, kun käyttö loppuu. Päihderiippuvuudessa on yleisenä ilmiönä kyvyttömyys tunnistaa tai myöntää riippuvuuden aiheuttamia oireita tai haittoja. Päihderiippuvuus kehittyy, kun henkilö käyttää toistuvasti kyseistä ainetta, mikä johtaa riippuvuuteen liittyviin muutoksiin aivoissa ja psykososiaalisesti. (Terveyskirjasto.fi)

Hirschovits -Gerz (2014, 86) on tutkinut suomalaisten riippuvuuksia koskevia mielikuvia, ja tiivistää että toiminnalliset riippuvuudet on mielletty riippuvuusriskiltä ja toipumisen esteiltä pieniksi, helposti itse selätettäviksi ja yhteiskunnallisesti vähäisiksi ongelmiksi, kun taas huumeriippuvuudet on mielletty riippuvuusriskiltä ja toipumisen esteiltä suuriksi, vaikeasti itse voitettaviksi ja vakaviksi yhteiskunnallisiksi ongelmiksi. Alkoholi on arvioitu yksilölle vähemmän vaikeaksi, mutta yhteiskunnallisella tasolla huumeita vakavammaksi ongelmaksi (mt., 86). Jokaisen sosiaalityöntekijän tulee mieltä omia asenteitaan ja käsityksiään riippuvuuksista, niiden luonteesta ja vakavuusasteesta. Ymmärretäänkö riippuvuuksien seurauksia ja vaikutuksia riittäväällä tavalla, ja osataanko aiheetta ottaa puheeksi sosiaalityön kentällä asiakkaita tavatessa?

Alkoholiriippuvuus

Mauri Aalto (2015, 8, 9) jakaa alkoholin ongelmakäytön kolmeen eri tasoon: riskikäyttöön, haitalliseen käyttöön ja alkoholiriippuvuuteen, ja toteaa että raja näiden tasojen välillä on osittain liukuva eikä aina yksiselitteisesti todettavissa, mutta luokat auttavat kuvaamaan yksilön alkoholiriskiä, sekä auttamaan hoidon valinnassa. Alkoholiriippuvuus on alkoholin ongelmakäytön vaikein muoto, ja siinä yksilö ei yrityksistään huolimatta pysty ainakaan koko aikaa hallitsemaan juomista ja estämään siitä aiheutuvia haittoja. Vakavimmissa tapauksissa alkoholin toistuva käyttäminen saattaa johtaa asteittain kehittyvään alkoholiriippuvuuteen, jolloin juomisen hallitseminen ei enää onnistu, ja alkoholin

käyttämisestä tulee elämää ohjaava tekijä. (Mt., 9.) Riippuvuuden syntyyn vaikuttavat useat tekijät, kuten biologiset (perimä), psykologiset (arjen huolien pakeneminen, palkitseminen, muu stressin lievittäminen) sekä sosiokulttuuriset tekijät kuten alkoholin saataavuus ja päihteiden käytön hyväksyttävyyys (Warpenius, Mäkelä, Raitasalo & Castrén 2018, 237).

Alkoholiriippuvuus on oireyhtymä, jonka oireet tai piirteet painottuvat eri tavoin eri yksilöillä, ja sen vuoksi kaikille alkoholiriippuvaisille sopivaa kuvausta ei ole mahdollista esittää (Aalto, Alho, Kiianmaa & Lindroos 2015, 10). Alkoholiriippuvuudessa on kysymys psyykkisestä riippuvuudesta, joka ilmenee pakonomaisena tarpeena käyttää alkoholia, alkoholin merkitys on kohtuuttomasti korostunut riippuvaisen elämässä, ja se jatkuu haitoista huolimatta. Tavanomaisimpia alkoholin ongelmakäytön aiheuttamia terveysongelmia ovat muun muassa tapaturmat, ahdistus, unettomuus, hermostoon liittyvät häiriöt, vatsan sairaudet ja kohonnut verenpaine, ja on mahdollista, että alkoholin ongelmakäyttö voi aiheuttaa aivoverenvuotoja tai sydämen rytmihäiriöitä. Pitkään jatkuva ongelmakäyttö lisää riskiä sairastua erilaisiin sairauksiin, kuten maksakirroosiin, haimatulehdukseen, aivosurkastumaan, ääreishermoston rappeumaan, alkoholiaistiharhaisuuteen sekä suun, kurkunpään, nielun, mahan tai ruokatorven syöpiin. (Mt., 13.)

Alkoholin ongelmakäyttöön ja erityisesti alkoholiriippuvuuteen linkittyy usein psyykkisiä oireita ja häiriöitä, esimerkiksi muuhun väestöön verrattuna enemmän persoonallisuushäiriöitä, ahdistuneisuushäiriöitä, mielialahäiriöitä ja psykoottisia tiloja (Aalto 2015, 221). Persoonallisuushäiriöitä on erityyppisiä, kuten tunne-elämältään epävakaa, epäsosiaalinen tai riippuvainen persoonallisuus, ja näissä esiintyy muun muassa poikkeavia tapoja havainnoida muita ja itseä, tunne-elämän säätelyvaikeuksia, impulsiivisuutta, epäsosiaalista käyttäytymistä ja huomattavan suuria vaikeuksia sosiaalisissa suhteissa (mt., 227). Alkoholiongelmaisen puoliso voi olla monentyypisen väkivallan, uhkailun, lainlyönnin ja hyväksikäytön uhri, ja samanaikaisesti ongelmaisen tuki ja turva (Mäkelä & Lindroos 2015, 107). Alkoholiongelmainen voi olla arvaamaton ja väkivaltainen, ja vihan ja raivon tunteet voivat aiheuttaa riitoja (mt., 107).

Huume- ja lääkeriippuvuudet

Huumeet eivät muodosta sisäisesti homogeenistä ryhmää, ja siksi aineiden käyttöä käsiteltäessä on tarpeen jakaa ne alaryhmiin (Hirschovits- Gerz 2014, 47). Huumeet voidaan jakaa esimerkiksi keskushermostoa lamaaviin aineisiin kuten opiaatit (buprenorfiini ja

heroiini), keskushermostoa kiihdyttäviin aineisiin kuten amfetamiini, sen johdannaiset ja kokaiini, hallusinogeeneihin kuten LSD sekä kannabistuotteisiin ja päihdyttäviin lääkkeisiin. Tämä jaottelu kuitenkin tuottaa päällekkäisyyksiä, koska lääkkeiksi luokiteltavien aineiden luettelo elää jatkuvasti. (Mt., 47.) Lääketieteellisesti huumeiksi määritellään aineet, jotka aiheuttavat niiden keskushermostovaikutuksista aiheutuvia käyttäytymisoreita, psyykkisiä muutoksia, ja voivat aiheuttaa riippuvuutta, ja näitä aineita voidaan käyttää nautinnon tai huumauksen saavuttamiseksi ilman hoidollista tarkoitusta (Joutsa & Kii-
anmaa 2018, 28). Huumeiden käyttötapoja on monia, niitä voidaan käyttää esimerkiksi nuuskaamalla, pistämällä, suun kautta tai hengitysteiden kautta (mt., 28).

Suomessa huumeiden käyttö sekä lääkkeiden väärinkäyttö on alkoholin käyttöön verrattuna vähäisempää, mutta ne muodostavat kuitenkin merkittävän ilmiön, jonka seuraukset erottuvat laajalti monilla yhteiskunnan tahoilla (Aalto, Alho & Niemelä 2018, 10). Kaikki väärinkäyttö ei tarkoita ongelmakäyttöä, vaan kyse voi olla esimerkiksi huumekeoilusta tai niin sanotusta viihdekäytöstä, jolla tarkoitetaan satunnaista psykoaktiivisten aineiden käyttöä, johon ei liity merkittäviä ongelmia (mt., 10). Neurobiologisten tutkimusten mukaan huumaussaineet aiheuttavat toiminnallisia muutoksia aivoissa, esimerkiksi vapauttavat dopamiinia sekä aktivoivat mielihyväjärjestelmää, sillä seurauksella että koetun mielihyvän tavoittelu voi syrjäyttää muut toiminnot ja altistaa käyttäjän toimimaan ikään kuin oman tahtonsa vastaisesti (mt., 11).

Ongelmakäyttäjä ei käytä päihteitä huvikseen, vaan esimerkiksi keinona ja yrityksenä lievittää erilaisia sietämättömiä oireita ja tunnetiloja, kuten tyhjyyden tunnetta, pelkoa, vihaa, häpeää ja ulkopuolisuuden tunnetta, eli hänellä voi olla kyvyttömyyttä käsitellä tunnetiloja, ja hän voi etsiä välitöntä mielihyvää ja lyhyen aikavälin ratkaisuja, pidempiaikaisista seurauksista välittämättä (Tuomola 2018, 48). Johtuen riippuvuussairaudesta, käyttäjä voi toimia erittäin lyhytjänteisesti ja hänen kykynsä autonomiseen toimintaan voi olla päihteiden osalta rajoittunut. Päihteitä ongelmallisesti käyttävän kohtaamista voi helpottaa se, jos pystyy näkemään riippuvuuden enemmänkin lääketieteellisenä kuin moraalisenä ongelmana, ja jonka taustalla voi olla mitä erilaisimpia asioita. (Mt., 49.)

Huumeiden ja muiden päihteiden ongelmakäyttö heijastuu paitsi käyttäjän omaan, myös hänen puolionsa, lastensa ja kaikkien läheistensä arkeen, ja siihen liittyvä elämäntyyli altistaa monenlaiselle haavoittuvuudelle ja turvattomuudelle (Hautala 2021, 168). Huumeiden käyttäjän läheiset eivät ole suojassa huumeisiin liittyvän elämäntyylin vaaroilta, vaan esimerkiksi väkivallan uhka voi kohdistua heihinkin (mt., 168). Huumeiden erityispiirteenä on niiden käytön rangaistavuus sekä hallussapidon ja myynnin laittomuus,

huumeiden ongelmakäytön stigma on voimakkaampi kuin alkoholin ongelmakäytön, ja huume kuvioissa eläminen lisää usein niin käyttäjän kuin hänen läheistensä turvattuutta (mt., 172). Päihteiden sekakäytöllä puolestaan tarkoitetaan eri päihdyttävien aineiden yhtäaikaista tai vuorottaista käyttöä, ja siihen liittyy enemmän haittoja kuin yksittäisen aineen ongelmakäyttöön, muun muassa yliannostusten, infektioiden, tapaturmien ja kuoleman riski lisääntyy (Vorma 2018, 86). Sekakäytöstä voi seurata odottamattomia, vaarallisiakin haittavaikutuksia, kuten estottomuutta, muita käyttäytymisen häiriöitä sekä muistikatkoksia. Sekakäyttö tarkoittaa usein vakavaa päihdeongelmaa, ja siitä voi seurata niin taloudellisia, oikeudellisia vaikeuksia kuin ihmissuhteiden menetyksiäkin. (Mt., 87.)

Antti Mikkonen (2018, 104) tuo esille opioidiriippuvuutta, joka eroaa päihdekäyttöriippuvuudesta monin tavoin, esimerkiksi tavoitteena ei ole alun perin ollut päihtymistilan tavoittelemisen vaan lääkkeet on pääsääntöisesti hankittu lääkärin reseptillä, mutta tottumisen myötä henkilö ei ole kyennyt lopettamaan tai vähentämään opioidilääkkeiden käyttöä. Opioidien ongelmakäyttö on lisääntynyt, ja tällä hetkellä eniten väärin käytetty opioidi on buprenorfiini (mt., 104). Opioidiriippuvuudelle tyypillistä on kroonisuus sekä retkahdukset pidempienkin raittiiden jaksojen jälkeen, täysin kehittyneessä riippuvuudessa käyttäminen on jatkuvaa ja pakonomaista, ja käyttämisellä saa lähinnä pidettyä vieroitusoireet poissa ja vakavasti alentunutta toimintakykyä yllä, ilman mainittavia päihtymys- tai euforiatiloja (mt., 105).

Kannabis puolestaan on yksi maailmanlaajuisesti eniten käytetyistä päihteistä, ja arviolta 700 000 suomalaista on jossain vaiheessa elämäänsä kokeillut kannabista (Niemelä 2018, 116). Kannabisriippuvuus kehittyy noin kymmenelle prosentille käyttäjistä, ja huomattava osa kannabisriippuvaisista on monipäihderiippuvaisia sekakäyttäjiä. Päihdekäyttöön tarkoitettuja kannabisvalmisteita on lukuisia erilaisia, Suomessa eniten käytetty kannabisvalmiste on marihuana. (Mt., 116.) Merkittävimpiä kannabisriippuvuuden riskitekijöitä ovat nuorena aloitettu tupakointi, kannabiksen käyttäminen, sekä ensimmäisillä käyttökertoilla koetut positiiviset vaikutukset. Riippuvuuden kehittyminen vaikuttaa olevan todennäköisempää, jos kannabiksen käytön motivaattorina on elämänhallinnan parantaminen. (Mt., 126.)

Huumausaineiden käytön osalta yksi merkittävimmistä pitkäaikaishaitoista on riippuvuus itse, se voi olla joko aineen ominaisuuksiin liittyvää pakonomaista riippuvuutta, taikka riippuvuutta aineen opitusta tai sosiaalisesta käytöstä. Joidenkin huumausaineiden osalta käyttäjän koko elämäntapa voi olla sidoksissa aineen hankinnan ja sen käyttämisen

ympärillä, jolloin riippuvuus tarkoittaa kiinni jäämistä paitsi huumausaineeseen, myös sen käyttäjäyhteisön sosiaalisiin, taloudellisiin ja monesti väkivaltaisiin kytköksiin. (Siukola 2014, 24.) Samoin kuin alkoholin kohdalla, myös huumeiden ja väkivallan välinen yhteys voi olla monimuotoinen, eri aineet vaikuttavat eri tavoin eri ihmisiin, ja myös niiden vaikutus niin päihtymistilan aikana kuin sen päättyessä voi olla erilaisia eri yksilöillä (mt., 23).

3.2 Toiminnalliset riippuvuudet

Toiminnalliset riippuvuudet ovat terminä suhteellisen uusi käsite. Toiminnallinen riippuvuus voidaan määritellä toistuvaksi toiminnaksi, joka aiheuttaa tekijälle huomattavaa kärsimystä tai toimintakykyä aiheuttavaa haittaa, ja joka haitoista huolimatta jatkuu. (Castrèn & Alho 2022, 20.) Toiminnallisen riippuvuuden olennaisia piirteitä ovat etenkin käyttäytymismallin haitallisuus sekä pitkittyneisyys, pakonomainen käyttäytyminen, riippuvuutta aiheuttavan toiminnan käyttäminen tunteiden säätelyyn, toleranssin kehittyminen, ongelmat sosiaalisissa suhteissa, vieroitusoireet ja alttius retkahtamiseen.

Muita käyttäytymiseen liittyviä hallitsemattomia ja pakonomaisia toimintoja, joita voidaan tietyin varauksin kutsua toiminnallisiksi riippuvuuksiksi, ovat muun muassa internetriippuvuus, someriippuvuus, ostoriippuvuus ja seksiriippuvuus, joille ei ole vielä lisätty riittäviä diagnostisia kriteerejä riippuvuushäiriöiden tautiluokitukseen. (Mt., 20.) Toiminnallisen riippuvuuden voi aiheuttaa jokin toistuva toiminta kuten rahapelaaminen, ja peliriippuvuutta voidaan tulkita aivojen sairautena, siinä missä päihderiippuvuusiakin (mt., 18, 19).

Peliriippuvuus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) 2020 tekemän väestökyselyn mukaan noin 790 000 suomalaisella oli yksi tai useampi läheinen, jolla oli ollut ongelmallista rahapelaamista (Karmakka -Asare 2022, 161). Läheisellä tarkoitettiin kyselyssä perheenjäsentä, ystävää, työkaveria tai ketä tahansa ongelmallisesti pelaavan lähipiirissä olevaa ihmistä, joka kokee haittaa rahapelaamisesta. Rahapeliongelma on monenlaisia seurauksia läheisiin, mutta rahapeliongelmaa ei usein tunnisteta, jolloin läheisen on vaikeaa puuttua

siihen. (Mt., 161.) THL: n mukaan peliriippuvuus mainitaan kahdessa kansainvälisesti käytössä olevassa tautiluokituksessa, jotka ovat ICD-10 ja DSM-5. Suomessa käytettävän Maailman terveysjärjestö WHO:n ICD- tautiluokituksen mukaan vakava rahapeliongelma määritellään diagnoosikoodilla F63.0 vakavaksi pelihimoksi, ja puolestaan DSM-5 tautiluokituksessa puhutaan rahapeliriippuvuudesta. (THL. Kansainväliset tautiluokitukset.)

Pelihimon määritelmä pitää sisällään patologisen pelaamisen, mutta ei uhkapeliä tai vedonlyöntiä ilman riippuvuutta. Häiriö pitää sisällään usein toistuvia, henkilön elämää hallitsevia uhkapelijaksoja, ja häiriöstä oireilevien ajatuksia voivat hallita pelaamistapahutamaan ja - olosuhteisiin liittyvät mielikuvat, jotka voivat vahingoittaa henkilön sosiaalisia, ammatillisia, aineellisia ja perheeseen liittyviä arvoja sekä sitoumuksia. Taudinkuvaan kuuluu olennaisesti toistuva pelaaminen, joka jatkuu ja lisääntyy, vaikka sen seurauksena olisi köyhtymistä, perhesuhteiden huononemista ja hajaannusta henkilökohtaisessa elämässä. (THL. Kansainväliset tautiluokitukset.) Peliriippuvuus on toiminnallinen riippuvuus ja se, kuten muutkin toiminnalliset riippuvuudet, eroaa päihderiippuvuuksista siten, että riippuvuus keskittyy tietyn toiminnan aiheuttamaan mielihyvään, psykoaktiivisesti vaikuttavan aineen sijasta (Alho & Castrèn 2022, 19). Rahapeliriippuvuus on monitekijäinen sairaus, joka ei johdu pelkästään altistavista neurobiologisista ja geneettisistä tekijöistä, vaan sen puhkeamiselle voivat altistaa monet tekijät, kuten sosiaaliset syyt, tietyt persoonallisuuden piirteet ja monet ympäristötekijät (Majuri 2022, 62).

Rahapelit on suunniteltu siten, että pelaajat saadaan uskomaan voiton ennustettavuuteen ja mahdollisuuteen voittaa jättipotti (Ladouceur ja Lachance 2020, 7). Rahapeliriippuvuuksille tavanomaista on pelaamisen hallinnan menetys, harhakuva pelaamisen määrästä, ongelmat perhe- ja työelämässä, tarve voittaa takaisin hävityt rahat, sekä varkauksiin syyllistyminen (mt., 8). Rahapelaamisen kielteisiä seurauksia on tarkasteltu perinteisesti rahapeliongelmamittareilla, jotka arvioivat pääosin pelaajan rahapelikäyttäytymistä sekä sen taloudellisia seurauksia (Järvinen-Tassopoulos 2018, 76). Suomalaisten rahapelaamista kartoittavissa väestökyselyissä on käytetty etenkin SOGS- mittaria, joka sisältää kaksikymmentä kysymystä ja sen pisteet vaihtelevat nolasta kahteenkymmeneen. SOGS-mittarin avulla rahapelaaminen voidaan luokitella joko ongelmattomaksi rahapelaamiseksi, riskitason rahapelaamiseksi, ongelmapelaamiseksi tai todennäköiseksi rahapeliriippuvuudeksi. (Mt., 76.) Termiä rahapeliongelma käytetään yläkäsitteenä, kun puhutaan ongelmapelaamisesta ja rahapeliriippuvuudesta, ja ongelmallisen pelaamisen vakavuutta kuvaavalla jatkumolla rahapeliriippuvuus on ongelman vakavin muoto,

ongelmapelaaminen on puolestaan lievempi tila, johon kuitenkin liittyy kielteisiä seurauksia kuten terveysongelmia tai talousvaikeuksia (Salonen, Lind, Hagfors, Castrèn & Kontto 2020, 65). Riskitason pelaamisella tarkoitetaan puolestaan pelaamista, joka ei aiheuta pelaajalle merkittäviä haittoja, mutta toisaalta se edeltää peliongelman kehittymistä (mt., 65).

Ongelmapelaaminen syventää pelaajan tarvetta saada huomattavia määriä rahaa riippuvuuden ylläpitämiseen, ja sillä on tavanomaisesti taloudellisesti tuhoisia seurauksia, kuten tyhjentynyt talouskassa, velan kasaantuminen, pakko myydä perheen omaisuutta, ja taloudellinen puute. Tyypillisesti ongelmapelaajat tyhjentävät säästöt ja keräävät velkaa, voivat tyhjentää yhteiset pankkitilit ja lainarahat, aiheuttaen perheen pitkäaikaista köyhtymistä. (Hing ym., 2021, 6.) Rahapelaaminen aiheuttaa haittoja niin perheissä, työpaikoilla ja muissa sosiaalisissa yhteisöissä (Hellman & Egerer 2022, 31). Perheisiin kohdistuvia häiriöitä voi aiheutua niin veloista, luottamuksen menettämisestä, lasten laiminlyönnistä sekä lähisuhdeväkivallasta. Osa pelaajista päätyy rikollisiin keinoihin talousvaikeuksissaan, kuten varastamaan työnantajaltaan, petoksiin tai kavalluksiin. (Mt., 31.)

Rahapeliongelmissa riskiryhmät ovat varsin samankaltaisia muiden sosiaalisten ongelmien riskiryhmien kanssa (esim. säännöllisesti tupakoivat ja matalasti koulutetut), ja riskiryhmiin kuuluvilla on kohonnut riski rahapeliongelman kehittymiselle (Murto 2015, 180). Suurimman riskin rahapeliongelman kehittymiselle synnyttää säännöllinen rahapelaaminen, ja etenkin nopeiden ja palkitsevien rahapelien ahkera pelaaminen voi kasvattaa huomattavasti riskiä kokea rahapelihaittoja (mt., 180). Yleisesti ottaen rahapelaamisella viitataan sellaisten pelien pelaamiseen, jossa otetaan riski joko voittaa tai hävitä rahaa tai jotain rahan arvoista vastiketta, ja joissa lopputulema on epävarma (Abbott, Binde, Clark, Hodgins, Johnson, Manitowabi, Quilty, Spångberg, Volberg, Walker & Williams 2018, 3).

Haitalliseksi pelaamiseksi voi määritellä minkä tahansa toistuvan rahapelaamisen, joka aiheuttaa yksilölle kielteisiä seurauksia, kuten huomattavia taloudellisia tappioita, riippuvuutta, fyysisiä tai psyykkisiä ongelmia. Näiden lisäksi pelaajien perheet, sosiaaliset verkostot sekä yhteiskunta voivat kärsiä haitoista. Haittojen vakavuus voi vaihdella lievistä haitoista erittäin merkittäviin haittoihin, jotka voivat ilmetä ajoittain tai kroonisesti. (Abbott ym. 2018, 4.) Rahapelihaitat voidaan jakaa taloudellisiin haittoihin, ihmissuhdehaittoihin, tunnetason haittoihin tai muihin haittoihin, kuten rikolliseen toimintaan tai lastenhoidon laiminlyöntiin (Castrèn & Alho 2022, 22). Yhteiskunnan tasolla haitat voivat ilmetä terveys- ja hyvinvointi -haittoina, sosiaalisina, taloudellisina, työntekoon ja

opiskeluun liittyviä haittoina sekä lainsäädäntöön ja oikeusjärjestelmään liittyvinä haittoina (mt., 22).

Pelaaminen voi ilmetä monenlaisissa muodoissa, kaupallinen pelaaminen pitää sisällään esimerkiksi lottoamisen, numeropelit kuten bingon ja Kenon, urheilu- ja hevosveikkaamisen, pokerin ja muut korttipelit, kasinopelit ja elektroniset pelikoneet. Kaikki nämä pelaamisen muodot, ja monet muut niiden lisäksi, ovat saatavilla joko fyysisissä paikoissa tai internetin välityksellä. (Abbott ym. 2018, 50.) Rahapeliiriippuvuutta kuvaa jatkuva ja toistuva rahapelaaminen joko internetissä tai fyysisissä pelipaikoissa, pelaamisen tarve on pakottava, pelaamisen hallinta heikentynyt ja rahapelaaminen voi mennä kaiken muun edelle elämässä, ja rahapelaaminen jatkuu, vaikka se aiheuttaisi haittaa niin perhesuhteille, sosiaalisille suhteille, taloudelle, opiskelulle tai työelämälle (Salonen ym. 2020, 28–29). Ongelmapelaaja voi viedä rahat lapsensa tai puolisonsa kukkarosta, myydä kumppanin korut, ja valehdella rahan käytöstä, siitä ovatko he maksaneet sovittuja kuluja tai mihin he ovat rahansa käyttäneet (Hing ym. 2021, 14). Ongelmapelaaja voi huijata puolisoaan lainaamaan rahaa, laskelmoida, juonitella ja manipuloida (mt., 14). Rahapeliiriippuvuudesta kärsivien haastatteluista on tullut esille, että pelaamista ja siihen liittyvää motivaatiota ylläpitävät tilanteet, joissa lähellä ollut päävoitto kääntyykin pelitappioksi (Majuri 2022, 63). On esitetty, että rahapeliiriippuvuudesta kärsivien kyky oppia tappioista olisi alentunut (mt., 63).

Vaikka miesten ja naisten välillä ilmenee yhtäläisyyksiä ongelmapelaamisen suhteen, pelaamisen tavoissa, syissä, pelaamisen määrissä sekä siinä, miksi ja miten ongelmapelaaminen kehittyy, miehillä pelaamiseen osallistuminen sekä pelaamiseen käytetyn rahan määrä on usein korkeampi kuin naisilla, ja tämä koskee niin nuoria kuin aikuisia. Naisten osalla pelaaminen on miehiin verrattuna useammin kuvattavissa todellisuudesta pakene miseksi, yrityksenä hallita jokapäiväisen arjen tuottamaa stressiä ja ongelmia. Yleisesti ottaen naiset pelaavat sattumaan perustuvia pelejä, kuten bingoa tai lottoa, kun taas miehet osallistuvat veikkauksiin sekä muihin peleihin, joissa taidoilla katsotaan olevan merkitystä. Myös pelipaikoilla ja pelaamisen muodoilla on merkitystä. Miehet ovat useammin ongelmapelaajia kuin naiset. (Abbott ym. 2018, 78.) Peliongelmaiset miehet voivat esimerkiksi käyttää naisen ansiotulot rahoittaakseen oman pelaamisensa, käyttää yhteisiä varoja luvatta ja toiselta salaa, edellyttää naisen maksavan pelivelat ja kaikki talouden yhteiset kulut, huijata puolison ottamaan lainaa ja käyttää otetun lainan pelaamiseen, pakottaa puolison rikolliseen toimintaan ja velkaantumiseen, ja pelata perheen omaisuuden eron jälkeen (Hing ym. 2021, 7).

Ongelmallinen digipelaaminen, alkoholin riskikäyttö ja psyykinen kuormittuneisuus linkittyvät sekä rahapelaamiseen että rahapeliongelmaan, ja aiemmat tutkimukset osoittavat, että rahapeliongelmiin liittyy myös mielenterveys- ja päihdeongelmia sekä kohonnut itsemurhariski (Salonen ym. 2020, 117). Rahapelaamisen on tutkimuksissa havaittu olevan yhteydessä päihteiden käyttöön, ja erityisesti alkoholin ja rahapelaamisen välillä on voimakas yhteys: ne pelaajat, jotka pelaavat paljon tai ongelmallisesti, usein käyttävät myös runsaasti alkoholia (Lintonen, Nevalainen & Latvala 2018, 79). Selittäviksi riskitekijöiksi sekä rahapelaamiseen että päihteiden käyttöön liittyen on todettu muun muassa miessukupuoli, etniseen vähemmistöön kuuluminen, vaikeus säädellä omaa käyttäytymistään, ja impulsiivisten tuntemusten hakeminen (mt., 79). Alkoholin riskikäyttö, tupakanpolto, rahapelaaminen kuin muiden päihteiden käyttökin liittyvät toisiinsa, ja muodostavat haitallisten tottumusten kokonaisuuden, jota kuvaa muun muassa päivittäinen tai lähes päivittäinen alkoholin käyttäminen, rahapeliin pelaaminen useita kertoja viikossa, nuuskan ja sähkösavukkeiden käyttäminen, sekä lääkkeiden tai huumausaineiden käyttäminen (mt., 84). Alkoholin riskikäytön ja muiden haitallisten tottumusten linkittyminen toisiinsa ei kuitenkaan merkitse sitä, että kaikki riskijuojat käyttäisivät myös muita päihteitä, vaan sitä, että suurempi osa riskijuojista kuin alkoholin kohtuukäyttäjistä käyttää myös muita päihteitä (mt., 84).

Vastaavanlaisen havainnon ovat tehneet myös Robert Ladouceur ja Stella Lachance (2020, 19) joiden mukaan tutkittaessa samanaikaissairastavuutta on löydetty vahva yhteys rahapeliiriippuvuuksien ja päihderiippuvuuksien, etenkin alkoholiiriippuvuuden väliltä. Hoitoon hakeutuvilla rahapeliiriippuvaisilla ilmenee paljon affektiivisiä häiriöitä, vakavaa masennusta, itsemurha-ajatuksia ja itsemurhayrityksiä (mt., 19). Persoonallisuuden roolia rahapeliongelmiin kehittymisessä tiedetään vielä suhteellisen vähän, mutta on havaittu, että tunnollisuus suojaa rahapeliongelmilta ja neuroottisuus puolestaan voi altistaa rahapeliongelmile (Palomäki, Castrèn & Salonen 2022, 65). Tunnolliset ihmiset ovat monesti huolellisia ja ottavat velvollisuutensa vakavasti, minkä vuoksi he voivat olla tarkkoja myös rahankäyttöön liittyen. Neuroottiset ihmiset puolestaan voivat olla herkkiä reagoimaan tunteellisesti, mikä voi aiheuttaa vahvoja positiivisia tunteita rahapelaamiseen liittyvien voittojen yhteydessä ja toisaalta voimakkaisiin kielteisiin tunteisiin häviämistilanteissa. Pelaaja, jonka pelaaminen ei ole hallinnassa, voi usein menettää ajan-ajan pelitilanteessa, ja tässä tilassa looginen ja järkiperäinen ajattelu häiriintyy. (Mt., 65.)

Ongelmallisesti pelaavilla on havaittu olevan verrokkeja enemmän neuroottisuutta, introversiota, taipumusta tylsistyneisyyteen ja elämyshakuisuuteen, impulsiivisuutta,

aggressiivisuutta, vihamielisyyttä, narsistisuutta sekä vähäisemmässä määrin tunneälyä, tunnollisuutta ja sovinnollisuutta (Kuuluvainen 2022, 74). Esille nousseita mielenterveyden ongelmia ovat olleet masennus, ahdistuneisuus, käytöshäiriöt, sosiaalisten tilanteiden pelko, aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöt sekä pakko-oireiset häiriöt (mt., 74). Ongelmapelaajien kumppaneilla on todettu kohonnutta unettomuutta, päänsärkyä, ylensyömistä, alkoholinkäyttöä, paniikkikohtauksia ja uupumusta, jotka ovat aiheutuneet tai pahentuneet kumppanin peliriippuvuuden seurauksena (Kourgiantakis, Saint-Jacques & Tremblay 2013, 360).

Pelaaja voi pyrkiä voittamaan häviämiään rahoja takaisin lisäämällä pelaamista ja lainaamalla rahaa perheenjäseniltä, ystäviltä tai pankista, pelaajan ajatukset voivat keskittyä rahapelaamiseen ja tappioiden tasaamiseen, ja hän saattaa jatkaa pelaamista sen seurauksista huolimatta, tai kieltää rahapeliongelman olemassaolon (Castrèn & Lahti 2015, 76). Hoitoon pelaajat hakeutuvat useimmiten viimeistään siinä vaiheessa, kun taloudelliset ja muut ongelmat kasaantuvat rahapelaamisen takia, ja kun seuraukset, kuten parisuhteen rakoileminen, työpaikan menetys tai velkaantuminen ovat huomattavia, pelaajalla voi olla itsetuhoisiakin ajatuksia. Tässä vaiheessa pelaaja voi kokea syvää toivottomuutta ja menettää uskonsa siihen, että saisi tappiot tasoitettua pelaamalla lisää. (Mt., 76, 77.) Pelaaja hakeutuu ammattiavun piiriin usein vasta silloin, kun pelaamisen aiheuttamat haitat tuntuvat ylitsepääsemättömiltä, ja avun hakemista voivat aktivoida esimerkiksi velkaantuminen, pelaamisen aiheuttama psyykinen pahoinvointi, tai muiden ihmisten reagointi pelaamiseen, sekä etenkin puolison puuttuminen asiaan (Itäpuisto & Pajula 2015, 81).

Kansainvälisten tutkimusten mukaan ongelmapelaajilla on isompi riski syyllistyä omaisuusrikoksiin, sekä mahdollisesti myös väkivaltarikoksiin, ja rahapeliongelman aiheuttama rikollisuus kuvautuu varsin vakavaksi pelihaitaksi (Lind 2022, 33). Usein sekä rahapeliongelma että sen seurauksena tulevat taloudelliset vaikeudet ovat alkaneet jo kauan ennen rikosta, ja rikoksia ilmenee useimmiten vasta rahapeliongelman kärjistyttyä. Rahapeliongelmiin liittyvien väkivaltarikosten taustalla on monesti taloudellisten vaikeuksien kärjistyminen perheriidaksi, jossa tekijä voi reagoida aggressiivisesti esimerkiksi syytökseen rahapeliriippuvuudesta. (Mt., 33.) Rahapeliongelmaan linkittyvät omaisuusrikokset, kuten kavallukset, varkaudet ja petokset, tähtäävät usein suoraan pelaamisen rahoittamiseen. Monissa tapauksissa pelaaja on voinut jatkaa pelaamista viimeiseen asti esimerkiksi kulutusluottojen avulla, mistä on voinut aiheutua huomattavia taloudellisia vaikeuksia. Kun tappioiden paikkaaminen ei ole enää laillisin keinoin mahdollista, omaisuusrikos voi olla pelaajan viimeinen vaihtoehto. Maksuhäiriömerkinnän jälkeen kulutusluottoa ei voi

enää ottaa omiin nimiin, mikä voi johtaa maksuvälinepetokseen tai luvattomaan luoton ottamiseen hyödyntämällä helpoiten saatavilla olevaa identiteettiä. (Mt., 33, 34.)

3.3 Riippuvuuksien seuraukset läheisille

Hing ym. (2021, 2) toteavat ongelmapelaamista ja naisiin kohdistuvaa taloudellista väkivaltaa koskevassa tutkimuksessaan, että ongelmapelaaminen linkittyy voimakkaasti taloudelliseen väkivaltaan, ja tähän väkivaltaan voi linkittyä myös muita lähisuhdeväkivallan muotoja. Hingin ym. tutkimukseen osallistui kahdeksantoista naista, joilla oli kokemusta taloudellisesta hyväksikäytöstä ongelmapelaamista harrastavan kumppanin taholta. Ongelmapelaaminen lisää riskiä taloudelliseen väkivaltaan, ja pelaajan tavoitteena voi olla saada rahaa pelaamiseen. (Mt., 2.) Tutkimuksissa on löydetty vahvoja ja pysyviä yhteyksiä ongelmapelaamisen ja lähisuhdeväkivallan välillä, lähisuhdeväkivaltaa voi ilmetä esimerkiksi pelaajan hävitessä rahaa ja hermostuessaan siitä, tai liittyen pelaajan pelikäyttäytymiseen tai stressitekijöihin. Myös vastavuoroista väkivaltaa voi esiintyä. (Mt., 4.) Ongelmallisesti pelaava voi esimerkiksi tehdä omaisuusrikoksia, käyttää puolison henkilötietoja lainan ottamiseen ja rahan siirtoon, tai käyttää perheenjäsenen pankkitilejä luvatta (mt., 7).

Läheisten kokemia rahapeliongelmiensa haitallisia seurauksia on neljänlaisia; niin taloudellisia, sosiaalisia, psyykkisiä kuin fyysisiä (Karmakka -Asare & Lind 2022, 162). Taloudelliset ongelmat ja niiden seuraukset voivat vaikuttaa läheiseen huomattavasti, ja vaihdella pienistä veloista luottotietojen menettämiseen. Vuoden 2019 väestökyselyn mukaan kaksi prosenttia vastaajista oli kokenut taloudellisia ongelmia kuten maksuvaikeuksia, pelilainoja tai luottotietojen menettämisen. (Mt., 162.)

Alkoholi voi lisätä väkivaltaista käyttäytymistä tai riskiä joutua uhriksi (Piispa & Heiskanen 2009, 46). Toistuva alkoholin humalahakuinen käyttäminen saattaa liittyä sen tyyppiseen parisuhdeväkivaltaan, joka on jatkunut pitkään ja jossa runsas juominen yhdistyy muihin huono-osaisuuden piirteisiin, kuten työttömyyteen, mataliin tulotasoon ja naisen vähäisiin vaihtoehtoihin irrottautua väkivaltaisesta miehestä (mt., 45–46). Runsas päihteidenkäyttö on yhteydessä monenlaisiin vaikeuksiin, kuten lähisuhdeväkivaltaan, terveydellisiin ja taloudellisiin ongelmiin, ja vaikutukset voivat olla pitkäkestoisia sekä johtaa päihdeongelman jatkumiseen sukupolvelta toiselle (Pitkänen, Uusimäki & Aranko 2021, 197). Päihteidenkäytöllä, mielenterveysongelmilla, vihanhallintaongelmilla ja

impulsiivisuudella on yhteys ongelmapelaamiseen ja lähisuhdeväkivaltaan, mutta myös poikkeavia tuloksia on löydetty, eivätkä syyseuraussuhteet ole aivan selkeitä (Hing ym. 2021, 4).

Suomalaisten tutkimusten mukaan päihteitä käyttävän ja hänen perheensä ongelmat ovat taloudellisia, sosiaalisia ja elämänhallinnallisia, ja liittyvät siten monilla tavoilla kasaantuvaan sosiaaliseen huono-osaisuuteen. Tutkimuksessa, jossa on tutkittu suomalaisten ja yhdysvaltalaisien naisten kokemuksia puolisonsa alkoholiongelmista, tutkimukseen osallistuneet naiset toivat esille tarpeen saada taloudellista apua, sympatiaa sekä paikka, missä asua lasten kanssa, kun puoliso juo. (Itäpuisto & Selin 2013, 139.) Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksessä (2007, 19) tuodaan esille, että runsas alkoholin käyttäminen, humalajuominen ja väkivaltakäyttäytyminen linkittyvät yhteen, väkivallan todennäköisyys suurenee alkoholin kulutuksen myötä, ja etenkin humalajuominen kasvattaa väkivallan riskiä. Selvityksessä (STM 2007, 19) todetaan, että lähisuhdeväkivaltaan ei aina liity alkoholin tai muiden päihteiden käyttöä, mutta runsas ja jatkuva päihteiden käyttö lisää kuitenkin riskiä väkivallalle, ja myös väkivallan jatkumisen sekä pahenemisen todennäköisyyttä. Alkoholi ei yksistään aiheuta tai selitä lähisuhdeväkivaltaa, josta suurin osa tehdään selvin päin. Selvityksessä todetaan, että päihtyneenä tehdyn väkivallan seuraukset ovat kuitenkin monesti vakavampia kuin sellaisen väkivallan, johon ei liity päihteiden käyttöä. (Mt., 19.)

Hing ym. (2021, 19) tuovat esille, että heidän tutkimuksessaan useat naiset kokivat kumppanin päihteiden käytön pahentavan ja syventävän kumppanin väkivaltaisuutta. Tutkimukseen osallistuneet naiset kokivat kumppanin pelaamisen, päihteidenkäytön ja väkivallan linkittyvän yhteen (mt., 19–20).

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksessä (2007, 44) tuodaan esille maailman terveysjärjestö WHO:n käyttämää väkivaltatekijöiden ekologista mallia, jossa kuvataan, että yhteiskunnan tasolla väkivallan riskiä lisääviä tekijöitä ovat muun muassa köyhyys, heikko perusturva, taloudellinen eriarvoisuus, yhteiskuntarakenteiden nopeat muutokset, yhteiskunnan epävakaus ja lainvalvonnan heikkous, ja yhteisöjen tasolla riskiä lisäävät köyhyys, työttömyys, puutteelliset asuinolot, rikollisuus sekä puutteellisesti toimivat tuki- ja hoitopalvelut. Yhteisön ja yhteiskunnan asenteet, toimintatavat ja normit, joissa suositaan runsasta alkoholin käyttämistä ja humalajuomista, lisäävät niin päihtyneenä tehdyn lähisuhdeväkivallan kuin väkivallan kohteeksi joutumisen riskiä (mt., 45). Taloudelliset vaikeudet ja ylivelkaantuminen kietoutuvat monesti myös riippuvuuksiin ja päihteiden käyttöön, mutta usein on hankalaa erottaa, kumpi on syytä ja kumpi seurausta (Karjalainen

2019, 43). Taloudellinen alistaminen tai taloudellinen väkivalta näyttäytyvät sosiaalityön arjessa, ja tapaukset voivat monesti olla mutkikkaita, sillä uhri on voinut salailla tilannetta vaikkapa pelon tai häpeän vuoksi pitkäänkin (mt., 43).

Päihdeongelmien vaikutusta vanhemmuuteen voi tarkastella esimerkiksi Henna Pirskasen, Marja Holmilan, Kati Katajan, Jenni Simosen ja Christoffer Tigerstedtin (2016, 49) toteuttaman tutkimuksen avulla, jossa tutkimuksen kohteena on alkoholismista toipuneen vanhemman paluu vanhemmuuteen. Vanhemmuus voi kadota tai heikentyä päihdeongelman aikana, mutta joissain tapauksissa vanhemmat kykenevät tarjoamaan lapselleen suhteellisen turvallisen lapsuuden, ongelmistaan huolimatta. Päihdeongelmista kärsiville vanhemmille, samaten kuin päihdeongelmista jo toipuneille, lapset ovat monesti erittäin tärkeitä, ja vanhemmalla saattaa olla vahva tavoite hyvänä vanhempana olemisesta, myös päihdeongelman aikana. Vanhemmuus saattaa kuitenkin jäädä toiveista huolimatta puutteelliseksi, jolloin perhe-elämä voi kokea vaurioita. (Mt., 49.)

Vanhemman toipuminen päihdeongelmasta oli muuttanut haastateltujen näkemyksiä vanhemmuudesta useilla eri tavoilla, ja he olivat tiedostaneet ongelmallisen alkoholin- tai huumeidenkäytön seuraukset lapsille, esimerkiksi lasten kokemat kielteiset tunteet kuten huoli, epävarmuus tai traumatisoituminen mainittiin useissa haastatteluissa. Myös vanhemman poissaolo, ja sen myötä läsnäolon puute lasten näkökulmasta, sekä ylipäätään päihteidenkäytön kielteiset seuraukset ja lasten kärsimys nousivat esille. (Mt., 51.) Vanhempi oli voinut päihdeongelman vuoksi jättää lapsen nykyisen tai entisen puolison vastuulle, ja ottaa itse sivustakatsojan roolin (mt., 53). Riippuvuuksista kärsivillä ihmisillä on vaikeuksia tunnistaa tunteita ja osoittaa niitä, mutta päihdeongelmasta toipumisen jälkeen tämä vaikeus voi helpottaa, ja kyky osoittaa tunteita kehittyä parempaan suuntaan (mt., 55). Päihteidenkäytön aikana vastuu vanhemmuuden tunnepuolesta ja lasten kasvatuksesta oli voinut jäädä puolison tehtäväksi, mutta toipumisen jälkeen haastatellut kokivat vanhemmuutensa kohentuneen (mt., 57).

Jenni Simonen, Henna Pirskanen, Kati Kataja, Marja Holmila ja Christoffer Tigerstedt (2016, 65) ovat puolestaan tutkineet nuorten kokemuksia ja voimavaroja ja miten nuoret kuvaavat elämäänsä, kun vanhemmalla on alkoholiongelma. Tuloksissa kuvastuu perheiden ja päihdeongelmien moninaisuus, osa nuorista kuvasi, ettei runsas juominen suuremmin vaikuta perheen arkeen, valtaosa oli kuitenkin sitä mieltä, että alkoholiongelmat vaikuttavat merkittävästi ja monin tavoin, esimerkiksi perheen eripuraisuuteen sekä kodin huonoon ilmapiiriin. Perheen hajoaminen vaikuttaa olevan lähes vääjäämätön seuraus toisen vanhemman ongelmallisesta päihteidenkäytöstä, ja vanhempien erottua etäisyys

juovaan vanhempaan voi kasvaa. Vanhemman alkoholinkäyttö voi kuitenkin eriyttää perhettä muutoinkin kuin eron kautta, se voi aiheuttaa riitoja ja heikentää perheenjäsenten keskinäisen yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Mt., 67.) Valitettavan useasti etäisyyden ottamisen syynä voi olla vanhemman väkivaltainen käyttäytyminen, ja vaikka perhe pysyisi yhdessä juomisesta huolimatta, vanhemman juominen vaikuttaa monilla tavoilla kodin ilmapiiriin ja perheen arjen sujumiseen. Usealla nuorella vanhemman juominen on rajoittanut sosiaalista kanssakäymistä ja mahdollisuutta tuoda kavereita kotiin, ja vanhemman juomisen vaikutukset heijastuvat usein myös koulunkäyntiin ja koulutunneilla keskittymiseen. (Mt., 68.)

Juomisen vaikutukset voivat heijastua perheen arkeen myös taloudellisten vaikutusten kautta, vanhempi voi juoda perheen rahat, ja rahojen huvetessa nuori voi jäädä paitsi esimerkiksi maksullisista harrastuksista. Vanhemman juominen voi aiheuttaa nuorille myös muuta murhetta, ja nuoret voivat joutua kantamaan vanhemmalle ja aikuiselle kuuluvaa vastuuta, kuten vastuuta pienemmistä sisaruksista ja heidän hoidostaan. (Simonen ym. 2018, 69.) Vanhemman runsas juominen voi herättää nuorissa monenlaisia reaktioita ja tunnetiloja, kuten vihaisuutta, kiukkua ja turhautuneisuutta, tai tunteiden tyhjiyttä, osa nuorista voi olla jo niin turtuneita tilanteeseen, etteivät he jaksa edes reagoida. Turhautuminen voi olla seurausta monivuotisesta juomisesta, ja alkoholilla on iso rooli jo lapsuusaikojen muistoissa. Pelko voi näyttäytyä myös epä tietoisuutena ja huolena siitä, onko vanhempi tulevaisuudessa nuoren tukena ja turvana, ja kuka huolehtii pikkusisaruksista, jos runsaaseen alkoholinkäyttöön kiinnittyvä elämäntapa vie vanhemman ennen aikaiseen hautaan. (Mt., 70–71.)

Vanhempi voi olla tottunut turruttamaan tunteensa päihteillä ja hänen mentalisaatiokykynsä voi olla puutteellinen, jolloin sekä kyky katsoa asioita lapsen näkökulmasta että aito empatia puuttuvat tai ovat heikkoja (Simonen ym. 2018, 181). Päihdeongelmaisen vanhemman ajatukset ovat usein hänen omissa ongelmissaan, jolloin hän voi tulkita lasta ja lapsen viestejä omista lähtökohdistaan käsin, ja esimerkiksi nälkäänsä itkevä lapsi voi näyttäytyä vanhemman silmiin ilkeänä, vaativana tai kiusaavana. Päihdeongelmaisen perheen elämään vaikuttaa usein päihteitä käyttävän vaihteleva käytös, ja lapselle voi muodostua kuva turvattomasta ja arvaamattomasta maailmasta, jossa pitää yksin selvitä hankalista tilanteista. Aikuisen hallitsemattomat, impulsiiviset ja kielteiset tunnereaktiot sekä arvaamaton käytös ovat haitallisia pienelle lapselle. (Mt., 180.)

Päihteiden ja etenkin huumeiden käyttö lähipiirissä voidaan katsoa sellaisten sairauksien ja tilojen joukkoon, joihin liittyy huonommuutta tai moraalista heikkoutta, ja

päihteenkäyttäjän lähipiiriä voi yhdistää kaiken kattava häpeä. Perhe voi eristäytyä, kätkeä häpeänsä ja yhtenä perheen selviytymismekanismina voi olla kulissien ylläpitäminen, perheen päihdeongelma pidetään salassa ja julkisivu puhtaana. Tämän avulla voidaan yrittää hallita asian tuottamia kipeitä tunteita ja häpeää, joka sulkee perheen kotiin neljän seinän sisään, eristää muista ihmisistä ja rajoittaa mahdollisuuksia toimia muilla tavoilla ongelman ratkaisemiseksi. Vaikka näin syntyvät vuorovaikutusmallit voivat olla kaottisia, perheet voivat yrittää löytää itselleen turvaa, itsetuntoa ja identiteettiä sekamelskasta. Tämän seurauksena voi kuitenkin esiintyä masennusta, psykosomaattisia vaivoja, loppuun palamista, ahdistusta tai unettomuutta. (Tuomola 2018, 184.) Erilaiset konfliktit liittyvät liialliseen alkoholinkäyttöön, ja riitelystä ja riidan haastamisesta on voinut muodostua osa humalaisen käytöstä, jolla hän pyrkii kontrolloimaan muita perheenjäseniä. Riitaisuus ei välttämättä rajoitu vain juomiskausiin, vaan se voi jatkua viikkoa tai kuukausia juomisen jälkeen, ja alkoholinkäytön lisäksi riidat voivat laajentua koskemaan muitakin asioita, kuten raha-asioita, lastenkasvatusta tai suhteita sukulaisiin. (Itäpuisto 2008, 62–63.)

Päihdeongelmainen on samalla myös läheinen, johon suhtautumista sävyttävät rakkaus ja kiintymys, nämä tuottavat huolta päihdeongelmaisen terveydestä ja hyvinvoinnista, surua menetetyistä onnellisesta yhteiselämästä sekä itsesyttöksiä (Tuomola 2018, 177). Epätoivo voi lisätä kielteisten tunteiden painoa, koska se saa nämä tunteet näyttämään loputtomilta (mt., 177). Perheissä, joissa käytetään päihteitä, käytetään monesti myös pakkoon perustuvia muutosyrityksiä kuten nolaamista, nöyryyttämistä, toistensa huomaamatta jättämistä, ja perheen vuorovaikutussysteemi on voinut järjestäytyä päihteen ympärille (Tuomola 2018, 178).

Päihderiippuvainen vanhempi voi kuitenkin haluta pääsääntöisesti hyvää lapselleen, eikä vahingoita lasta tahallaan. Käyttäjän omat varhaiset negatiiviset hoitokokemukset, traumahistoria, päihderiippuvuus sekä kaottinen elämäntilanne vaikuttavat kuitenkin esimerkiksi huumeongelmaiseen vanhempaan usein siten, että hänen kykynsä ajatella lasta ja suuntautua vanhemmuuteen ja lapseen on puutteellinen, ja vanhemmalla voi olla alhainen mentalisaatiokyky. Tällöin vanhemman voi olla vaikeaa erottaa lapsen tarpeet omista tarpeistaan tai ylipäänsä nähdä ja huomioda lapsen tarpeita tai asettaa niitä etusijalle, mikä altistaa lapsen suurelle kaltoinkohtelun ja pahoinpitelyn riskille. (Pikulinsky & Sundström 2018, 179.)

Tutkimusten mukaan perheissä, joissa vanhemmat käyttävät liiallisesti päihteitä, esiintyy usein myös perheriitoja, väkivaltaa ja lasten laiminlyöntiä, sosiaalista eristyneisyyttä ja

taloudellisia ongelmia (Holmila & Ilva 2010, 47). Edellä mainitut viittaavat Jim Orfordin johtaman tutkijaryhmän laatimaan päihdeperheiden jäsenten ydinkokemusten käsitteellistämiseen neljään eri ulottuvuuteen: perheen elämäntavasta, riitelystä ja kaoottisuudesta seuraavaan yleiseen stressitilaan, huoleen juojasta ja hänen terveydestään sekä tekemisistään, kotia ja muita perheenjäseniä kohtaaviin uhkiin, ja läheistä itseään koskettaviin, jatkuvaan stressitilaan liittyviin oireisiin (mt., 47). Erityinen ja joskus ongelmallinen osa selviytymistä erilaisten selviytymiskeinojen joukossa on eristymisen tarve, mikä voi juontua siitä, että yhteiskunnassa voi vallita tuomitseva asenne päihdeongelmaisia kohtaan, mikä voi johtaa siihen, että myös perheenjäsenet ryhtyvät salaamaan ongelmia sekä suojaamaan yksityisyyttään. Ongelmallista on, että yksityisyyttä painottava selviytyminen voi muodostua esteeksi avun saamiselle. (Mt., 58.) Maritta Itäpuisto (2008, 54) kuvaa sosiaalisesti väkivallaksi esimerkiksi sitä, että vanhempien juominen estää lapsen yhteydenpidon ystäviin tai sukulaisiin. Tilanne voi kärjistyä erityisesti silloin, jos kokija hoitaa lapsia kotona, ja on pois työelämästä. Tällöin tekijän on helpompi eristää kokijaa ulkomaailmasta, mikä nostaa kynnyistä hakea apua, ja lisää kokijan riippuvuutta väkivallan tekijästä. (Kaitue, Noponen & Slåen 2007, 15.)

On syytä kuitenkin pitää mielessä myös se, että perheet ovat lasten suuri voimavara, ja ongelmien selättäminen rakentuu perheen parhaiden ominaisuuksien varaan (Raitasalo, Holmila & Jääskeläinen 2016, 92). Huumeiden käyttöön liittyy paljon salailua, ja lapsen turvallisuus voi olla vaarassa, vaikka vain toinen kotona asuvista vanhemmista olisi huumeriippuvainen (Pikulinsky & Sundström 2018, 179). Vuonna 2014 kaksikymmentäkahdeksan prosenttia 16–69-vuotiaista suomalaisista pelkäsi joutuvansa väkivallan kohteiksi muiden ihmisten huumeiden käytön vuoksi (Tuomola 2018, 176). Päihteet voivat olla tiivis osa perhedynamiikkaa, yhden ihmisen päihteiden käyttäminen vaikuttaa kaikkiin perheenjäseniin, ja elämä pyörii monesti päihdeongelmaisen ympärillä. Päihteitä käyttävän käytös, raittiit jaksot ja käyttöjaksot voivat määrittää perheen elämää, ja päihteet ovat jatkuvasti läsnä, vaikka aineiden käyttöjaksoa ei olisi menossa. (Mt., 177.)

Monien alkoholiongelmaisten vanhempien lasten tilanne täyttää taloudellisen väkivallan kriteerit, ja useasti tilanne on se, että perheen rahoja ei käytetä kaikkien hyvinvointiin, vaan ne päätyvät yksinomaan juojalle, eikä muulla perheellä ole välttämättä rahaa edes ruokaan tai muihin välttämättömiin menoihin (Itäpuisto 2008, 54). Myös perheessä, jossa käytetään päihteitä, ilmenee paljon kielteisiä tunteita kuten häpeää. Päihdeongelmaisen puoliso voi kokea häpeää alistumisesta tilanteeseen, lapsi puolestaan hävetä perheen erilaisuutta. Perheessä voidaan kokea pelkoa, koska päihteidenkäyttäjä voi olla arvaamaton

ja väkivaltainen. Vihan ja raivon tunteet voivat aiheuttaa riitaa, mikä voi johtaa itsesyytöksiin ja pelon tunteisiin oman toiminnan hallinnan menettämisestä, ja päihtyneen fyysinen ja moraalinen alennustila voi aiheuttaa inhon ja vastenmielisyyden tunteita. (Mt., 177.) Juomisella on useimmiten erittäin vahingollinen vaikutus perheen tunneilmapiiriin, ja perheenjäsenet voivat kokea juomisen vuoksi voimakkaita negatiivisia tunteita, kuten pettymystä, surua tai suuttumusta. Alkoholiongelmaisen vanhemman ärtyisyys, rauhattomuus ja masentuneisuus voivat tehdä kodin ilmapiiristä jännittyneen, ja juojan muuttuva käytös on perheelle stressaavaa. (Itäpuisto 2008, 62.)

Rahapelaamisen yksi yleisimpiä haittoja pelaajalle on siitä koituvat taloudelliset tappiot ja niistä johtuva velkaantuminen (Lähtenmaa 2015, 25). Rahapeliriippuvuus voi aiheuttaa merkittäviä taloudellisia haittoja, ja pahimmillaan jopa puolet rahapeliriippuvuudesta kärsivistä on päätenyt velkaongelmaan tai velkakierteeseen (Karjalainen 2019, 43, 44). Rahapelaamisesta johtuvat haitat voidaan jakaa taloudellisiin, ihmissuhteisiin liittyviin haittoihin, työhön tai opiskeluihin liittyviin haittoihin, terveystaittoihin, tunnetason haittoihin ja muihin haittoihin, ja ne voivat vaihdella lievistä vakavaan ja lyhytkestoiseen pitkäkestoiseen. Kyseessä olevat haitat koskettavat tyypillisesti pelaajaa, mutta ne heijastuvat monesti myös pelaajan läheisten elämään sekä yhteiskuntaan. (Salonen ym. 2020, 29.)

Suomalaisessa rahapelitutkimuksessa on tutkittu rahapelaamisen pelaajalle itselleen sekä läheisille aiheutuneita haittoja, joista läheisille aiheutuneita haittoja olivat muun muassa tunne-elämän kuormittuneisuus kuten stressi, ahdistus, syyllisyys ja masennus, huoli läheisen terveydestä tai hyvinvoinnista, negatiiviset vaikutukset terveydentilaan, kuten uni-ongelmat, päänsäryt, selkävivot tai vatsavaivat, sekä taloudelliset ongelmat, kuten maksuvaikeudet, pelaamisen vuoksi annetut lainat tai luottotietojen menettäminen. Tutkimustulosten luotettavuuden osalta on huomioitava, että vastaajamäärät olivat verrattain pieniä ja vastausaktiivisuus melko heikko. (Salonen ym. 2019, 67, 61, 76.)

Suomalaisen, 2000-luvun loppupuolella tehdyn tutkimuksen mukaan pelaaja lainaa rahaa pelaamiseen monilla eri tavoilla, esimerkiksi käyttämällä luottokorttia, lainaamalla rahaa ystävilta ja sukulaisilta, ottamalla pikavippejä, lainaamalla puolisolta tai hakemalla pankista kulutusluottoa. Vakavasti pelaavilla velkaantumisen vaara on yhteydessä hänen ja perheen tulotasoon, ja mitä matalampi pelaajan tulo on, sitä nopeammin voi päätyä velkakierteeseen, jossa koko talous voi mennä sekaisin ja pelaajalle voi saada merkinnän luottohäiriöstä. (Lähtenmaa 2015, 25, 26.) Rahapeliongelmiin liittyvien väkivaltarikosten taustalla voi olla taloudellisten vaikeuksien kärjistyminen perheriidaksi, jossa pelaaja

voi reagoida aggressiivisesti syytöksiin peliriippuvuudesta (Lind 2015, 27). Yksi rahapeliongelmaisten tekemien rikosten mahdollistaja on läheisten luottamus, koska läheiset eivät useinkaan ole tietoisia ongelmasta tai pelaamisesta, ja parisuhteissa tai perheissä on saatavilla henkilökohtaisia tietoja, joita hyväksikäyttämällä voi hankkia lisää pelirahaa (mt., 28). Yksi yleinen toimintamalli ongelmapelaajien keskuudessa on puolison syyllistämisen pelitappioista, häviäminen voi eskaloida raivoa ja uhkailua, erityisesti tilanteissa, joissa puoliso on alkanut ottaa takaisin valtaa ja kontrollia perheen talousasioista ja tämä aiheuttaa rahapelaajalle uhkaa auktoriteettiaseman menettämisestä (Hing ym., 17).

Pelaajien perheenjäsenten kokemat haitat ovat usein samantyyppisiä kuin pelaajilla itsellään, esimerkiksi stressiperäisiä terveysongelmia kuten päänsärky, vatsavaivat, selkäkiput, korkea verenpaine ja univaikeudet (Itäpuisto & Pajula 2015, 173). Terveysongelmia voi vaikeuttaa se, ettei perheenjäsenillä ole varaa hankkia lääkkeitä rahapelaamisen aiheuttamien taloudellisten vaikeuksien vuoksi. Läheisten kokemia haittoja voi olla myös se, että pelaaja on varastanut häneltä rahaa. Talousongelmat voivat kaventaa perheen sosiaalisia suhteita ja vaikeuttaa arkea, ja jopa perustarpeiden tyydyttyminen voi vaarantua. Parisuhteessa rahapeliongelma, siihen liittyvä salailu ja valehtelu voivat johtaa luottamuspulaan ja lisätä jännitteitä suhteessa, ja pahimmillaan tilanne voi kärjistyä väkivaltaiseksi käytökseksi. (Mt., 174.) Ongelmalliseen pelaamiseen liittyvä taloudellinen väkivalta voi aiheuttaa merkittäviä taloudellisia vaikeuksia, uhrit voivat esimerkiksi kokea puutetta arjen perustarpeista, menettää ansiotuloja tai omaisuutta, ja kerryttää huomattavaa velkaa. Osalle tilanne voi valjeta vasta vuosia myöhemmin, jolloin vahingot voivat paljastua koko laajuudessaan, ja seuraus, kuten konkurssi tai omaisuuden kiinnitykset voivat tulla täysin yllätyksenä ja järkytyksenä. (Hing ym., 2021, 21.)

Läheisten voi olla vaikeaa tunnistaa rahapeliongelmaa, ja se voi ilmetä vaikeasti tulkittavien vaikutusten välityksellä, pelaaja voi tuntua esimerkiksi etäiseltä, välttelevältä tai hermostuneelta, mutta näiden oireiden linkittymistä peliongelmaan voi olla vaikea yhdistää (Lund 2010, 42). Kun läheinen ei osaa tunnistaa rahapeliongelmaa, tai ajattelee ongelmien juontuvan jostain muista syistä, hän ei välttämättä puutu siihen, ja pelaaminen voi jatkua (mt., 43). Jossain vaiheessa voi tulla kuitenkin raja vastaan, ja läheisen pitää puuttua asiaan, tällainen voi tulla esimerkiksi tilanteissa, joissa perheen rahat katoavat ja talous alkaa kärsiä. Taloudelliset ongelmat voivat olla yksi tunnusmerkki, josta rahapelaamisen voi tunnistaa. (Mt., 43.) Läheisten toimintaan peliongelmaan puuttumisessa voi sisältyä myös vääränlaista vallankäyttöä, läheinen voi yrittää vyöryttää kaikki perhe-

elämän tai parisuhteen ongelmat peliongelmasta aiheutuviksi, vaikka ongelmien taustalla olisi muitakin tekijöitä (Lund 2010, 44).

Rahapeliongelma voi heijastua perheeseen esimerkiksi rahan varastamisena, pelaajan kiireenä mielialana, sekä fyysisen ja henkisen läsnäolon puuttumisena. (Heiskanen & Karmakka -Asare 2021, 219). Pelaamisen lopettamisen jälkeen voi olla taloudellisia vaikeuksia, kun pelivelkojen maksaminen alkaa, ja vastuu kotitalouden kannattelemisesta sekä arjen raha-asioiden hoitamisesta voi kasautua puolisolle, joka ei pelaa. Pelaajan puolison tulevaisuudenhaaveet voivat jäädä sivuun, kunnes taloustilannetta saadaan taas tasapainoon. (Mt., 219.) Puolison voi olla vaikea lähteä suhteesta tilanteessa, jossa perheen talous on kärsinyt pelaamisen seurauksena, ja itsenäinen selviytyminen on haastavaa. Puoliso on voinut olla lasten kanssa kotona ja jättäytyä työelämän ulkopuolelle, ja olla sitä kautta ilman omia tuloja ja miehen varassa, jolloin parisuhteesta irtautuminen on vaikeaa ja nainen voi joutua sietämään tilannetta, jossa kumppani pelaa, esittää vaatimuksia, toteuttaa taloudellista väkivaltaa, väkivallan kierrettä tai pakottavaa kontrollia, ja kestämään esimerkiksi asunnottomuutta ja köyhyyttä sekä vaikeutta pystyä huolehtimaan lapsistaan. (Hing ym., 2021, 21.) Christy ym. (2020, 12) nostavat esille tutkimushaastatteluja, jossa naiset ovat tuoneet esille, että heillä ei ole ollut välttämättä yhtään rahaa, kun he ovat päättäneet lähteä väkivaltaisesta suhteesta, mutta huomattavia määriä velkaa lainoista tai hankinnoista, jotka puoliso on tehnyt heidän nimissään. Tällainen tilanne vaikeuttaa parisuhteesta lähtemistä.

Ongelmapelaamiseen linkittyvä kumppanin luottamuksen pettäminen voi johtaa luottamuksen menettämiseen, ja sitä kautta parisuhdetta kannattelevan toivon menettämiseen sekä eropäätökseen (Kourgiantakis ym. 2013, 359). Ongelmapelaamiseen liittyen on tehty vain muutamia tutkimuksia, jossa ongelmallisesti pelaavien lapset ovat olleet tutkimuksen kohteina. Toula Kourgiantakis, Marie-Christine Saint-Jacques ja Joel Tremblay (2013, 362—363) viittaavat Darbyshiren ym. vuonna 2001 julkaisemaan tutkimukseen, jonka kohteina olivat 7–15-vuotiaat lapset, joiden toisella vanhemmalla oli peliongelma. Lapset kuvasivat vanhemman peliongelman vaikutuksia muun muassa vanhemman menettämisenä monilla eri tavoilla ja tasoilla, esimerkiksi siten että vanhempi ei ole ollut lapsen saatavilla fyysisesti tai emotionaalisesti, lapsen ja vanhemman välisessä yhteydessä on ollut ongelmia, lapsi on voinut kokea vieraantumista vanhemmasta, turvallisuuden tunteen heikkenemistä, vakauden, luottamuksen puutetta, kuin taloudellisia seurauksia kuten puutetta ruoasta, tai jopa kodin menettämisen vanhemman peliongelman seurauksena. (Mt., 362–363.) Pitkittäistutkimuksessa oli havaittu, että lapsille, joiden

vanhemmalla on peliongelma, oli suurempi todennäköisyys masennuksen oireisiin tai käyttäytymiseen liittyviin ongelmiin. Puutteellisella vanhemmuudella voi olla merkittävä rooli myös lasten sopeutumishäiriöissä, sekä se voi lisätä lasten riskiä tulla kaltoinkohdelluksi. (Mt., 363.)

Rahapeliongelmaan linkittyy usein talousvaikeuksia, koska rahapeleissä panoksena on raha, ja niihin on mahdollista hävitä rahaa (Heiskanen & Pantzar 2022, 179). Taloudellisia tappioita syntyy, kun rahaa hävitään enemmän kuin mihin olisi varaa, ja kun pelaaja käyttää pelaamiseen arjen menoihin tarkoitettuja varoja. Vaikeudet voivat liittyä siihen, että palkka kuluu peleihin pian palkkapäivän jälkeen, mikä voi aiheuttaa laskujen maksun ja välttämättömien hankintojen viivästymistä tai jättämistä kokonaan tekemättä. Pelaaja voi ryhtyä hankkimaan rahaa sieltä, mistä sitä saa, esimerkiksi lainaamalla, myymällä omaisuutta tai rikoksilla, mikä lisää pelaamiseen liittyviä haittoja. (Mt., 179.)

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää erilaisten riippuvuuksien yhteyttä parisuh-teissa ilmenevään taloudelliseen väkivaltaan. Lisäksi tarkastellaan sitä, millaista tukea vastaajat ovat saaneet auttavilta tahoilta ja/tai minkälaista tukea he olisivat tarvin-neet. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoutta vähän tutkitusta aiheesta.

Tutkimuskysymykseksi olen asettanut: *”Minkälainen yhteys riippuvuuksilla on parisuh-teissa ilmenevään taloudelliseen väkivaltaan ja avunsaamiseen?”*

Tämä tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen. Laadullisen tutkimuksen ominaispiir-teitä ovat muun muassa kvalitatiivisen aineiston suosiminen, asianomaisten omien mer-kitysten ja tulkintojen korostaminen, sitoutuminen lähelle menevään tarkasteluun, struk-turoimattoman ja luonnollisen aineiston suosiminen, sekä mitä ja miten –kysymysten pai-nottaminen. Aineistona käytetään empiirisiä aineistoja, jotka voivat olla esimerkiksi teks-tejä, keskusteluja, haastatteluja tai havainnointipäiväkirjoja. (Juhila, Laadullisen tutki-muksen verkkokäsikirja.) Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on usein nostaa esille tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden omia tulkintoja, ja laadullista tutkimusta voi-daan käyttää erityisesti silloin, kun halutaan tarjota ääni tietyille rajatulle ihmisryhmälle (Hakala 2018, 22). Tässä tutkielmassa on käytetty kirjoituspyyntöä. Laadullinen tutkimus tavoittaa parhaiten havainnot, jotka vaativat ymmärtämistä asiayhteydessään, ja nämä ha-vainnot koskevat aina aistittua todellisuutta sekä symbolisesti rakentuneita todellisuuden sisältöjä (Vilka 2018, 158).

4.2 Aineiston kerääminen ja aineisto

Aineiston keruu toteutettiin yhteistyössä Taloudellinen väkivalta tutuksi- hankkeen kanssa kirjoituspyynnön (Liite 1, s. 82) kautta. Kirjoituspyyntö oli avoinna kahden

kuukauden ajan keväällä 2022, ja vastaajat toimittivat kirjoitelman sähköpostilla hanke-työntekijälle, joka toimitti aineiston turvallisesti ja anonymisoituna tutkimusentekijälle.

Kirjoituspyyntö julkaistiin hankkeen internetsivuilla, ja jaoin sitä kautta kirjoituspyyntöä lukuisille aiheen parissa toimiville tahoille ja toimijoille, joiden kautta olisi mahdollista tavoittaa mahdollisia kokijoita sekä tekijöitä. Näillä tavoilla oli mahdollista kohdentaa kirjoituspyyntö parisuhteessaan taloudellista väkivaltaa kokeneille tai tehneille, jotka kokevat, että riippuvuuksilla on tai on ollut yhteyttä väkivaltaan. Lisäksi vastaajilla oli jo olemassa tieto apua tarjoavista tahoista ja väylä tavoittaa tuen tarjoajia, mikäli tutkimukseen osallistuminen herättäisi heissä avun tarpeita. Tällä vahvistettiin tutkimuksen eettistä toimintatapaa. Kirjoituspyynnön kautta kerätään ihmisten tarinoita, ja näiden tarinoiden luonnetta pohditaan teoreettisesti sekä hyödynnetään tutkimuksellisesti. Jaoin kirjoituspyyntöä laajasti eteenpäin myös eri somekanavissa kuten Facebook, Twitter, LinkedIn sekä toimitin sitä sähköpostitse, Facebookin Messengerin ja Twitterin kautta eri tahoille, jotka toimivat aihepiirin parissa. Laitoin kirjoituspyynnön myös laajalevikkiselle valtakunnalliselle keskustelupalstalle, jotta pyyntö tavoittaisi kohderyhmää.

Taloudellinen väkivalta- tutuksi hankkeen internetsivuilla julkaistuun kirjoituspyyntöön vastasi yhteensä neljä vastaajaa, jotka kaikki olivat naisia, ja taloudellisen väkivallan kokijoita. Vaikka aineiston määrä oli pieni, siitä huolimatta olen kyennyt vastaamaan asettamaani tutkimustehtävään. Kaikissa tapauksissa kyseessä oli heteroseksuaalinen suhde, ja taloudellisen väkivallan tekijöinä olivat miehet, joiden kanssa kokijat olivat olleet parisuhteessa. Kolme vastaajaa kertoi ikänsä (vähän yli 20-v, 27 v, ja tapahtuma-aikana 29—34 v) taloudellisen väkivallan tapahtuma-ajalta, ja parisuhteen kesto kuvautui muutamasta vuodesta kuuteen vuoteen ja kymmeneen vuoteen. Kirjoitusten pituudet vaihtelivat yhdestä sivusta kolmeen sivuun. Tulosten esittämisessä käytän tutkimukseen osallistujista käsitettä kokija ja osallistujia ei yksilöidä tunnisteilla aiheen arkaluontoisuuden vuoksi. Kirjoituspyynnössä painottui, miten vastaajat ovat kokeneet taloudellista väkivaltaa parisuhteessaan, ja millainen koettu yhteys erilaisilla riippuvuuksilla on siihen ollut.

Lähdeaineistoa etsin Research Gatesta hakusanoilla *addictions**, *alcohol misuse**, *gambling**, *economic abuse**, *financial abuse** ja *intimate partner violence** sekä yliopiston kirjaston että Vaski- kirjastojen sekä Finnan tietokannoista ja tein tiedonhakua vastaavilla hakusanoilla suomen kielellä. Perehdyin sekä kotimaiseen että kansainväliseen tutkimukseen taloudellisen väkivallan sekä riippuvuuksien osalta. Tein hakuja, joissa olisi yhdistetty nämä molemmat elementit. Rajauksena oli kaiken aikaa parisuhde, ja tutkimuksen

tekemisen myötä lisäksi aineiston analyysiin myös perheen ja lapset, koska ne tulivat vahvasti esille aineistosta.

4.3 Aineiston analyysi

Tutkimusaineiston analyysi on teoriaohjaava. Riippuvuuden käsite on tässä tutkimuksessa keskeinen ja se ohjaa siten myös tutkimuksessa tehtyä tulkintaa. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä aineiston luokittelu pohjautuu aikaisempaan käsitejärjestelmään, joka voi olla esimerkiksi teoria, malli tai käsitejärjestelmä, ja teorialähtöisen sisällönanalyysin ensimmäisessä vaiheessa muodostetaan analyysirunko (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127). Muodostettava analyysirunko voi olla melko väljä, ja sen sisälle muodostetaan aineistosta erilaisia luokituksia tai kategorioita, noudattamalla aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaatteita. Tällöin on mahdollista poimia aineistosta ne asiat, jotka kuuluvat analyysirunkoon, sekä asiat, jotka jäävät sen ulkopuolelle. (Mt., 128.) Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä lähdetään liikkeelle teoriasta, ja tutkimuksen tekijä kuvaa aluksi tutkimusta suuntaavan mallin, teorian tai ajatuskokonaisuuden, teoria ja aiemmat aiheesta tehdyt tutkimukset ohjaavat vahvasti analyysin tekemistä sekä käsitteiden ja luokitusten määrittelyä (Vilka 2021, 170). Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä on tavoitteena uudistaa tutkittavien antamien merkitysten avulla teoreettista käsitystä tai mallia tutkittavasta asiasta (mt., 171).

Teorialähtöisessä tai teoriaohjaavassa tutkimuksessa tutkimusongelman, tutkimuskysymysten ja tutkimuskohteen lisäksi oikea havainto määrittellään tukeutumalla teoriaan ja teoreettisiin käsitteisiin (Vilka 2018, 161). Ihmisten kokemuksia voidaan pitää tarinoina, joita ihmiset elävät ja joita he kertoessaan muotoilevat uudelleen (Syrjälä 2018, 268). Oman elämän pohdinta ja reflektointi ovat ihmisen perustavanlaatuisia ominaisuuksia, ja samalla kerrontaa, joiden avulla ihminen rakentaa minuuttaan (mt., 268). Kertomusten avulla tapahtumat ja kokemukset voi tehdä ymmärrettäviksi, muistettaviksi ja toisten kanssa jaettaviksi, ja ihmisten kokemukset kerääntyvät enemmän tai vähemmän yhteinäistä kokonaisuutta, elämäntarinaa (mt., 272).

Ihmisille on tyypillistä jäsentää elämänsä pienempiä ja suurempia tapahtumakulkuja ikään kuin tarinoina, jotka alkavat jostakin tilanteesta, etenevät erilaisten käännekohtien kautta ja päätyvät jonkinlaiseen lopputulemaan (Puusa, Hänninen & Mönkkönen 2020,

216). Kun halutaan saada tietoa yksittäisten ihmisten kokemuksista, yksilöhaastattelu tai kirjoituspyyntö ovat toimivia tapoja koota aineistoa, mutta on huomioitava, että nekään eivät tarjoa ikkunaa kokijan tunteisiin tai kokemuksiin, vaan kertoja ottaa aina huomioon vastaanottajan odotukset (mt., 221–222). Tarinoille on ominaista voimakas todentuntu, joka pohjautuu tarinan kykyyn saada vastaanottaja eläytymään siihen, toisaalta tämä todentuntu voi myös sokaista tutkijaa (mt., 226). On huomioitava myös, että menneisyys on aina nykyhetken näkökulmasta tehty tulkinta, jonka muodostumiseen vaikuttavat muun muassa menneisyyden jäsentämisen motiivit, sekä muistamisen oikut (mt., 227).

Tutkimusaineiston analyysin toteutin hyödyntäen osin Anniina Kaittilan ja Leo Nyqvistin (2014, 268) jäsenystä taloudellisen väkivallan muodoista (työssäkäynnin rajoittaminen ja häiriköinti, rahaan liittyvä kontrollointi, taloudellinen hyväksikäyttö ja eron jälkeinen väkivalta), jotka avataan tutkimuksen tulosluvussa 5. Muodostamani temaattiset jäsenykset olen koonnut kuvioon 1 (sivu 42).

Jaottelin aineiston eri luokkiin, erikseen kokijan, tekijän, parisuhteen keston, taloudellisen väkivallan taustalla olevan riippuvuuden / riippuvuudet, taloudellisen väkivallan ilmenemismuodot, ja kokemuksen avun tarpeesta, avun hakemisen kokemuksista sekä avun saamisesta. Aineistosta tuli esille tekijän ja kokijan toimintaan ja luonteeseen liittyviä piirteitä, kokijan kokemia tunteita, taloudellisen väkivallan heijastumista lapsiin sekä mainintoja siitä, että taloudelliseen väkivaltaan liittyi myös muuta väkivaltaa. Erityisesti osallistujat toivat esille henkistä ja fyysistä väkivaltaa ja valehtelua, huonoa kohtelua sekä huumemaaailmaan liittyvää systeemistä väkivaltaa ja sen uhkaa, velkaantumista, taloudellisen turvallisuudentunteen menettämistä sekä taloudellisen väkivallan jatkumista eron jälkeenkin.

Kokijat kuvasivat tekijöitä muun muassa verbaalisesti lahjakkaiksi, taitaviksi manipuloijiksi ja tunteisiin vetoajiksi, toisen ihmisen hyväksikäyttäjiksi, itsekkäiksi valehtelijoiksi. Kokijoiden kuvaamia tunteita olivat häpeä, syyllisyys, pelko, ahdistus, epävarmuuden tunne, taloudellisen turvallisuuden tunteen menettäminen, pelko jäämisestä asian kanssa yksin, pelko kodin menettämisestä kasautuvien oikeudenkäyntikulujen vuoksi, pelko tulevaisuudesta, katkeruus ja vihaisuus sekä epäluottamus.

Aloitin kirjoitusten analyysin samaan aikaan laadullisen kurssin analyysitehtävien suorittamisen kanssa, ja noudatin tehtävien ohjeita. Tehtäviä oli yhteensä kuusi. Aloin tutkia, mitä aineisto kertoo, mitkä teemat nousevat esille, oliko eri kirjoituksissa toistuvia tai toisistaan poikkeavia sanoja tai ilmaisuja, ja poimin esille toimijoita sekä asioita. Samaan

aikaan tein muistiinpanoja ja kokosin tiivistyksiä aineistosta. Tein kirjoituksiin alleviivauksia ja merkintöjä eri värisillä alleviivauskynillä. Vähitellen aineistosta esille tulevat asiat alkoivat näkyä ja selkiytyä. Toisessa tehtävässä kokosin laatimiani tiivistyksiä isolle alustalle, ja jäsensin erikseen seuraavia tekijöitä: tekijä, kokija, parisuhteen kesto, taustalla oleva riippuvuus, tekijöiden piirteitä, lapsiin kohdistuva taloudellinen väkivalta, muu väkivalta, taloudellinen väkivalta eron jälkeen, kokijan tunteita, avun saamisen tai saamatta jäämisen kokemuksia. Kokosin tiivistykset yhdelle pohjalle, jonka jälkeen aloin jäsenellä niitä teemoittain yhteen.

Kolmannessa tehtävässä kysyin aineistolta kysymyksiä riippuvuuden näkökulmasta. Miten aineistosta tuli esille riippuvuus, miten riippuvuus vaikutti parisuhteessa esiintyneeseen taloudelliseen väkivaltaan, miten kokijat kuvasivat parisuhteen aikaisia tapahtumia ja omaa kokemustaan, millaisia narratiiveja aineistossa oli, miten kokijan kohtaama taloudellinen väkivalta oli vaikuttanut häneen ja lapsiin, millaisia tunteita kokijalla oli herännyt liittyen riippuvuuksiin ja taloudelliseen väkivaltaan, ja miten taloudellinen väkivalta oli vaikuttanut kokijan taloudelliseen turvallisuudentunteeseen. Kirjoitin samalla muistiinpanoja ja kirjasin kysymyksiä, joita itselleni heräsi.

Neljäs tehtävä oli aiempia haastavampi; mistä näkökulmasta katson aihetta, mitkä ovat teoreettiset silmälasini? Aiempaa tekstiä kirjoittaessani olin ehtinyt jo laajalti perehtyä kirjallisuuteen ja aiempaan tutkimukseen, ja olin tehnyt rajausta siten, että aiheena tuli olla nimenomaan parisuhteessa toteutuva taloudellinen väkivalta, ja toisekseen riippuvuuden yhteys siihen. Mielessä täytyi pitää riippuvuuden käsite, joka ohjasi tutkielman tekoa. Olen pyrkinyt pitämään fokuksen parisuhteessa, taloudellisessa väkivallassa ja riippuvuuksissa. Neljännen tehtävän kohdalla kiteytyi, että tutkimus on laadullinen ja teorialähtöinen, se pohjautui kokijoiden kertomuksiin, ja tutkimuksen keskeisiä käsitteitä olivat parisuhdeväkivalta, taloudellinen väkivalta ja riippuvuudet.

Viidennessä vaiheessa pohdin tutkimuksen eettistä herkkyyttä, ja mietin omaa asemaani sekä tutkijan näkökulmaa koko tutkielman tekemisen ajan. Pohdin, miten kirjoittajat kekevat tulkintani, ja miten pystyn olemaan samaan aikaan korrekki, että ruotimaan vastauksia kriittisesti ja analysoimaan niitä tiukastikin. Olen lähtenyt tutkimaan aihetta oman mielenkiinnon pohjalta, ja mietin omaa suhtautumistani niin taloudelliseen väkivaltaan kuin riippuvuusiinkin. Tutkielman tavoitteena oli antaa ääni taloudellisen väkivallan kokijoille, ja kuvata heidän kokemaansa, peilaten sitä aiempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen. Tutkimuksen tehtävänä oli myös tarkastella millaisia avun saamisen kokemuksia ja mahdollisia esteitä kirjoittajat tuovat esille, ja lisätä sitä kautta sosiaalityöntekijöiden

tietoutta aiheesta. Tavoite oli lisätä tietoa ja ymmärrystä vähän tutkitusta aiheesta, jota kohdataan sosiaalityön kentällä toistuvasti.

Kuudennessa tehtävässä pohdin tulkintaa. Tämä oli tutkielman haastavin osuus, miten saada tasapainoisesti ja oikeassa suhteessa tuotua esille kokijoiden kertomaa, peilaten sitä aiempaan tietoon. Miten tulkita niin, että olennaiset ydinasiat tulevat esille. Tässäkin kohdassa oli pidettävä mielessä, miten riippuvuus kulkee tulkinnassa mukana. Tein tulkintoja vastaajien kirjoituksissa esille nostamista teemoista, pohdin miten nämä näyttäytyvät kirjallisuudessa, onko aiheesta tutkimusta, ja mitä itse päättelen asiasta. Analyysin tulokset olen koonnut kuvioon 1 (sivu 42).

Taloudellinen hyväksikäyttö	Rahaan liittyvä kontrollointi	Lapsiin ja perheeseen kohdistuvat seuraukset	Eron jälkeinen taloudellinen väkivalta
<ul style="list-style-type: none"> ·Tekijä lainaa rahaa ja jättää maksamatta takaisin ·Manipulointi, rahan arvon ja merkityksen vähättely ·Kokijan velkaantumisen edistäminen, ulosottoon joutumisen aiheuttaminen ·Tekijän laskujen / asumisen/ asumisen kulu- jen maksattaminen toisella ·Kokijan joutuminen tinkimään omista menoista ja hankinnoista vuosien ajan 	<ul style="list-style-type: none"> ·Puolison rahojen käytöstä päättäminen, käyttäminen omiin taroituksiin ·Painostaminen rahan lainaamiseen ja uhkailu (henkisen ja fyysisen väkivallan käyttäminen) ·Kokijan pakottaminen lainaamaan rahaa vastoin tahtoaan ·Kumppani joutuu maksamaan yhteiset suunnitelmat ja matkat · Kalliiden ruokien ostaminen ja hankintojen tekeminen toisen rahoilla ·Rahavarojen pimentäminen ja piilottaminen / käyttäminen omiin taroituksiin/ rahojen olemassaolon kieltäminen 	<ul style="list-style-type: none"> ·Kiire saada yhteinen lapsi, mutta ei kiinnostusta lapseen tai osallistumista lapsesta aiheutuviin kuluihin ·Rahan epäminen lapsilta ·Ei tukea lapsen harrastuksiin tai hankintoihin ·Tulevan lapsen hankintoihin osallistumattomuus ·Lasten tapaamatta jättäminen eron jälkeen, yhteydenpidon katkeaminen ·Kokijan pelko, että isä pyytää lapsilta rahaa lainaksi, eikä maksa takaisin ·Kokija lainannut rahaa lapselta, jotta selviää omista veloista 	<ul style="list-style-type: none"> ·Taloudellisten ongelmien aiheuttaminen kokijalle eron jälkeen oikeudenkäyntien muodossa, huoltajuus- ja tapaamisriitojen pitkittäminen ·Elatusmaksujen maksamatta jättäminen, lasten kuluihin osallistumatta jättäminen ·Taloudellisen avun vaatiminen kokijalta ja velkaantumisen aiheuttaminen eron jälkeenkin · ·Velkojen takaisin maksamatta jättäminen kokijalle sekä muille velkojille (velkataakka kokijalla)

Kuvio 1. Aineiston analyysi. (mukaillen Kaittilan ja Nyqvistin (2014) luokittelua taloudellisen väkivallan muodoista)

4.4 Eettiset kysymykset

Aihe on tutkimuseettisesti herkkä, ja edellyttää tutkijalta hienotunteisuutta, luottamuksellisuutta ja tutkimukseen osallistuvien yksityisyyden huolellista suojaamista. Tutkijan tulee muistaa se, että millaisia tavoitteita ja merkityksiä hän liittää tutkimukseen, vaikuttaa myös hänen tekemiinsä tulkintoihin. (Juhila, Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja.) Juhila korostaa tutkijan reflektiivisyyden tarkoittavan laadullisessa tutkimuksessa muun muassa sitä, että tutkijan tulee olla selvillä omista tutkimukseen ja tutkittavaan asiaan liittyvistä ennakkokäsityksistään, ja kyettävä kertomaan niistä muille. Tutkimuksen tulokset syntyvät usein sen pohjalta, että tutkija pystyy kertomaan, miten tutkimusprosessi on tuottanut uusia näkökulmia, ja reflektiivisyys on läsnä tutkimusprosessin edetessä. (Juhila, Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja.) Tutkimuksen aihe ja kohderyhmä ovat sensitiivisiä. Sensitiivisiä aiheita ja kokemuksia ovat muun muassa väkivalta, trauma, sairaudet, seksuaalinen hyväksikäyttö, suru, kuolema ja itsemurha (Kallinen, Pirskanen & Rautio 2018, 16). Sensitiivisiä kohderyhmiä ovat esimerkiksi hyväksikäytön kohteeksi joutuneet ihmiset, ja perhe, parisuhde ja koti ovat usein henkilökohtaisina pidettyjä tutkimusaiheita (mt., 17). Myös alkoholiongelma on aiheena sensitiivinen, eikä oman perheenjäsenen aiheuttamista ongelmista ole välttämättä helppoa puhua (mt., 105).

Vaikka tutkijalla onkin tutkimusprosessia koskevia valintoja tehdessään paljon mahdollisuuksia, vapauden käänköpuolena on myös vastuu, ja tutkimustyö etenee usein niin sanotusti kieli keskellä suuta (Saaranen-Kauppanen ja Puusniekka 2006). Edellä mainitut muistuttavat tutkijan vastuusta siitä, että tutkittavien hyvinvoinnin ei pidä heiketä sen vuoksi, että he osallistuvat tutkimukseen. Tutkijan tulee aktiivisesti pyrkiä tiedostamaan omat asenteensa ja uskomuksensa, ja yrittää toimia siten, että ne eivät vaikuttaisi liikaa tutkimukseen. (Mt., 2006.) Tutkijan on välttämätöntä tunnistaa ja tunnustaa keskeinen asemansa, ja tuoda raportissa esille oma suhteensa tutkittavaan ilmiöön, sekä tekemiinsä valintoihin (Puusa & Julkunen 2020, 190). Sensitiivisen aiheen tutkimista tulee pohtia erityisesti tutkittavien näkökulmasta (Kallinen ym. 2018, 18).

Laadullinen tutkimus ei ole Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2018, 149) mukaan väistämättä laadukasta tutkimusta, vaan tutkijan tulee pitää huolta muun muassa siitä, että tutkimussuunnitelma on laadukas, valittu tutkimusasetelma on sopiva, ja että raportointi on hyvin tehty. Hyvää tutkimusta ohjaa myös eettinen sitoutuneisuus (mt., 150).

Tutkimuksen tekijän kokoama laadullinen aineisto kuvaa aina tutkittavien tulkintoja, eikä laadullisen tutkimuksen keinoin ole mahdollista löytää tutkittavasta ilmiöstä objektiivisesti yleistettävää totuutta (Puusa & Julkunen 2020, 191). Laadullisen tutkimuksen tärkeimpiä tavoitteita on saavuttaa mahdollisimman rikas ja syvälinen käsitys tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä, ja esille tullutta aineistoa tulkitaan, mutta ei selitetä (mt., 195). Tutkijaa kannustaa nöyryyteen se, että tutkija tietää muiden ihmisten elävän oman elämysmaailmansa sisällä, ja että jokainen ihminen on oman elämänsä paras asiantuntija. Jokainen elää elämänmittaisessa prosessissa, jossa hän sekä kerää kokemuksia että tulkitsee niitä, ja samalla muokkaa itseään kokemustensa myötä. Tutkija voi parhaimmillaanakin saavuttaa vain pieniä häivähdyksiä siitä, millaista viisautta toinen ihminen, tutkimuksen kohteena oleva henkilö edustaa. Hyvä laadullinen tutkija on tiedostava henkilö, joka osaa kysyä ja kyseenalaistaa, pohtia tutkimuksen merkitystä elämälle sekä nähdä, että tutkimus vaikuttaa monien ihmisten elämään. (Juuti & Puusa 2020, 334, 335.) Tutkijat, joiden tutkimuksen aiheet tai kohderyhmä ovat sensitiivisiä ja haavoittuvia, joutuvat pohtimaan tutkimuksen vaikutuksia niin tutkittavien kuin itsensäkin kannalta tutkijan roolissa, ja laadullinen tutkimus sensitiivisistä aiheista on osaltaan tunnetyötä (Kallinen ym. 2018, 184). Sensitiivisyys tutkimuksessa edellyttää tutkijalta avoimuutta, rohkeutta, empaattisuutta, ennakkoluulottomuutta, läsnäoloa, luovuutta, lämpöä ja kunnioitusta niin aihetta kuin kohderyhmää kohtaan (mt., 196).

Aineistonkeruumenetelmän valinnassa sekä tutkimusaiheen että kohderyhmän sensitiivisyys vaikuttaa siihen, mikä menetelmä soveltuu tutkimukseen, ja mitä menetelmää käyttämällä on mahdollista saada soveltuvaa aineistoa sensitiivisyys ja eettiset kysymykset huomioiden (Kallinen ym. 2018, 37). Yksi menetelmä on kirjoituspyyntö, jossa osallistujia pyydetään kirjoittamaan tietystä aiheesta, ja kirjoituspyyntöä tehdessä tutkija pohtii, miten pyyntö muotoillaan, ja miten pyyntö vaikuttaa siihen, millaisia kirjoituksia tulee vastaukseksi, sekä missä tutkija julkaisee kirjoituspyynnön (mt., 77–78). Ihmisen voi joskus olla helpompaa kertoa asioista kirjallisesti, kuin suullisesti (mt., 79). Kirjoittaminen on itselleni puhumista luontevampi tapa purkaa erityisesti vaikeita kokemuksia ja tunteita, joten samaistun tähän ajatukseen. Kaikille kirjoittaminen ei kuitenkaan ole luontevaa. Tutkijan on tiedostettava myös se, että kirjoituspyyntöihin vastaavat ihmiset voivat olla melko valikoitunut ryhmä, mutta on mahdotonta tietää, kuinka valikoitunut, ja missä suhteessa (mt., 152). Tutkittaessa sensitiivistä aihetta on vaikea ennustaa mitä tutkimukseen osallistuminen, kuten menneiden muistelemine voi tutkittaville tarkoittaa (mt., 163).

Anonymiteetin suojeleminen sisältää haasteita, ja sen säilyttäminen läpi koko tutkimuksen ja tutkielman on selkeä tutkimuseettinen lähtökohta, joka aiheuttaa tutkijalle päänvaivaa. Voi olla tarpeen harkita, mitä taustatietoja voi kertoa ja luokitella aineiston kuvauksessa, millaisia katkelmia voi käyttää ja mitä tietoja niistä on häivytettävä tai poistettava, ja onko esimerkiksi tarpeen muuttaa murre sanoja yleiskielisiksi. Yksittäisten haastatteluvien tunnistamattomuuden varmistamisessa on tarpeellista olla tarkkana tuloksia raportoitaessa. (Kallinen ym. 2018, 165, 166, 167.)

5 Taloudellisen väkivallan muodot ja yhteys riippuvuuteen

5.1 Taloudellinen hyväksikäyttö

Tutkimuksen analyysin tuloksena aineistossa kuvautui samoja taloudellisen väkivallan tunnusmerkkejä, joita Kaittila ja Nyqvist (2014, 268) ovat tuoneet esiin kirjallisuuskatsauksessa. Edellä mainitut ovat jakaneet taloudellisen väkivallan muodot neljään eri luokkaan, jotka ovat 1) työssäkäynnin rajoittaminen ja häiriköinti, 2) rahaan liittyvä kontrollointi, 3) taloudellinen hyväksikäyttö sekä 4) eron jälkeinen taloudellinen väkivalta (mt., 268). Tämän luokittelun mukaista luokittelua aineistossa ei esiintynyt työssäkäynnin rajoittamisen tai häiriköinnin osalta. Esille tuli kuitenkin vahvasti lapsiin ja perheeseen kohdistuvat seuraukset, jonka lisäksi alkuperäiseen jäsenyykseen. Tarkastelen tuloksia sivulla 42 kuviossa 1 esittämäni jäsenyyksen pohjalta. Taloudellisen väkivallan muodot limittyvät toisiinsa, joten selkeän erottelun tekeminen on haasteellista. Pia Marttala (2011, 49) kiteyttää taloudellisen väkivallan olevan taloudellista alistamista, kiristämistä, kavaltamista ja rahankäytön kontrollointia, ja se ilmenee monilla eri tavoilla, kuten siinä että puoliso päättää yksin hankinnoista, estää puolisonsa oman rahan käyttämisen, sekä käyttää ilman lupaa puolison omaisuutta ja rahaa.

Taloudellinen hyväksikäyttö pitää sisällään muun muassa kumppanilta varastamisen, kumppanin saattamisen velkakierteeseen, kieltäytymisen taloudellisesta vastuunkannosta, sekä yhteisten rahojen käyttämisen omiin tarkoituksiinsa (Kaittila & Nyqvist 2014, 268). Aineiston pohjalta taloudellisen hyväksikäytön tunnusmerkkejä olivat rahan lainaaminen ja takaisin maksamatta jättäminen, tekijän toteuttama manipulointi, rahan arvon ja merkityksen vähätteleminen, velkaantumisen aiheuttaminen, kokijan ulosottoon joutumisen aiheuttaminen, sekä kokijan laittaminen maksamaan tekijän laskuja, asumista ja muita asumisen kuluja. Taloudellinen hyväksikäyttö heijastui myös siten, että kokija joutui tinkimään omista menoistaan ja hankinnoistaan vuosien ajan. Kirjoituksissa tuli esille vaikeus tunnistaa taloudellista väkivaltaa, koska tekijä toteutti sitä vaivihkaa, suunnitelmallisesti ja harkitusti sekä vähätteli rahan merkitystä, esiintyen samalla hyväntekijänä, kuten yksi kokijoista toi esille:

“Taloudellinen väkivalta alkoi oikeastaan jo suhteen alussa hienovaraisella manipuloinnilla kohti tekijän tavoitetta. Rahalla ei ollut hänelle merkitystä, hän jakoi

omat vähäiset rahansa ja kertoi avoimesti omista veloistaan. Useaan otteeseen hän painotti, että mikäli hänellä olisi rahaa, hän auttaisi muita”.

Tekstiote kuvaa tekijän suunnitelmallista etenemistä, ja tekijän toistelemaa rahan merkityksen vähättelyä:

“Aluksi hän lainasi pieniä summia, joita ei maksanut takaisin. Perusteluna oli, että olisi pikkumaista pyytää takaisin niin pieniä summia”.

“En ymmärrä miksi et voi lainata rahaa, kun maksan kyllä takaisin, tiedät että maksan”, ja että “se on vain rahaa, rahalla ei ole mitään merkitystä”.

Rahan lainaamiseen painostaminen tapahtui pienten summien ja rahan merkityksen vähättelyn kautta, jolloin kokija koki, että lainattujen rahojen takaisin pyytäminen olisi pikkumaista. Tekijä vaikutti kokijan käsitykseen rahasta ja rahan lainaamisen ja takaisin maksamisen periaatteista. Myös toinen kirjoittaja kuvaa vastaavanlaista tunnistamisen vaikeutta ja vaihkaista etenemistä:

“Taloudellisen väkivallan tunnistaminen oli itsellenikin aika hankalaa. Taloudellinen väkivalta parisuhteessa alkoi pikkuhiljaa, pyynnöt olivat aluksi tupakka-askin ostamista tai jonkin muun pieneltä tuntuvan summan lainaamista. Jossain vaiheessa havahduin siihen, että hän pyysi tuomaan itselleen kaupasta kaljaa, siitä kieltäydyin ehkä siinä vaiheessa, kun ensimmäinen lapsi syntyi”.

Naiset, jotka kokevat taloudellista kontrollointia eivät välttämättä tunnista sitä ennen kuin parisuhde päättyy, ja he alkavat käydä läpi avioeropro sessia ja siihen liittyviä taloudellisia tekijöitä. Arviolta noin puolet naisista, jotka ovat kokeneet taloudellista hyväksikäyttöä, eivät tunnistanee sitä alkuun. (Kutin ym. 2017, 3.) Yksi kokija kuvasi, miten havahtui taloudelliseen hyväksikäyttöön sen avulla, että kirjasi kalenteriin ylös puolisolleen lainaamiaan rahasummia sekä summia, jotka mies maksoi sovitusti takaisin. Summat eivät sinänsä olleet suuria, mutta riittävän isoja havahduttamaan kokijan siihen, että lainaaminen ja takaisin maksamatta jättäminen ei ollut oikein. Kokija kuvasi esimerkiksi tapausta, jossa tekijä oli saanut ylipuhuttua hänet lähtemään vapaapäivänään viemään miehelle rahaa tämän työpaikalle. Kokija kuvasi, että mies oli verbaalisesti lahjakas, ja osasi luvata, minä päivänä kokija saisi rahat takaisin. Tässä tapauksessa kokija päätyi lainaamaan miehelle rahaa vastoin tahtoaan, ja lähtemään vapaapäivänään pitkän matkan päähän viemään rahaa, koska mies sitä vaati.

Brandon Dare, Rosanna Guadagno ja Nicole Muscanell (2013, 49) kuvaavat jalka oven välissä- efektiä (Foot- in- the- Door Effect) jonka mukaan henkilöllä, joka myöntyy ensimmäiseen, pieneen pyyntöön on taipumus vastata myönteisesti myös seuraavaan, isompaan pyyntöön tulevaisuudessa. Vaikka kohteella ei olisi alun perin aikomusta vastata jälkimmäiseen pyyntöön, he voivat tehdä niin, toimiakseen johdonmukaisesti. Tällöin

pyyntöjen esittäjä on saanut jalansijaa pyynnöilleen, ja toimintamalli voi alkaa muotoutua. Hyväksikäyttö voi alkaa parisuhteessa pikkuhiljaa, ja joskus vasta vuosien jälkeen, jolloin nainen on jo muodostanut voimakkaan tunnesiteen ja vahvan sitoutumisen puolisoonsa ja parisuhteeseen. Mukana voi olla myös lapsia, mikä vahvistaa sitoutumista. Kohde voi kestää ja sietää pieniä, lieviä merkkejä hyväksikäytöstä, mikä voi loppujen lopuksi johtaa kasvavaan väkivaltaan tulevaisuudessa. (Mt., 50.)

Eräs kokija kuvasi taloudellista hyväksikäyttöä erilaisten hankintojen tekemisenä osamaksulla, siten että kokijan nimissä hankittiin uusi puhelin, osapuolet tekivät keskinäisen sopimuksen takaisinmaksusta, mutta hän ei koskaan saanut mieheltä rahojaan takaisin. Toisella kertaa kokija tilasi miehelle osamaksulla tietokoneen, ja sopi miehen kanssa, että tämä maksaa joka kuukausi tietyn summan takaisin. Ensimmäisen erän mies maksoi myöhässä, mutta seuraavasta erästä ei enää mitään. Kokija kuvasi, että auttamisen halussa hän aina heltyi vastaamaan miehen pyyntöihin ja vaatimuksiin, jotka vetosivat hänen tunteisiinsa:

“Kuitenkin aina tuli uusi kriisi, josta piti selviytyä ja jossa hän tarvitsi apua. Vannoin itselleni monta kertaa, etten enää lainaa rahaa. Aina kuitenkin tulee se jokin välttämätön, joka on saatava, tai muuten mistään ei tule enää mitään. Ja minä hellyin. Tai tilanteemme on parempi ja uskon, että emme enää palaa vanhaan”.

Ongelmat voivat alkaa näkyä jo raskausaikana, eräs kokija kuvasi omaa odotusaikaansa ja puolison vauvaakin kohtaa esille tuomaa ulkopuolista väkivallan uhkaa:

“Tulin raskaaksi ja painostus vain paheni. Minua ajettiin nurkkaan ja hän käytti mm. lauseita “minusta ei ole lapselle isäksi, kun nämä raha-asiat niin stressaa”, “minulta aletaan perimään velkoja ja he tietävät hakea minua täältä” ja “en tiedä tekeekö ne jotain sinulle ja vauvalle”.

Painostuksen ja väkivallan uhan alaisena kokija murtui, ja suostui vastentahtoisesti ottamaan puolisolalle tämän pyytämät lainat seuraavilla seurauksilla:

“Lopulta, äärimmäisen stressaantuneena muusta elämästä, pelosta omaa ja vauvan tulevaisuutta kohtaan ja ylipäättään sen vuoksi, etten nähnyt enää vaihtoehtoa, otin hänelle hänen pyytämänsä monien kymmenien tuhansien eurojen lainat parista eri pankeista. Katumus ja ahdistus iskivät välittömästi ja jouduin sairaslomalle ennenaikaisten supistusten vuoksi. Käytännössä vain itkin”.

Kokija kuvasi tilanteen vaikutusta raskauteen ja sairaalaan joutumiseen, ahdistuneisuuteen ja katumuksen tunteisiin. Raskaana ollessa ja lasten ollessa pieniä nainen on todennäköisesti taloudellisesti ja emotionaalisesti riippuvaisempi miehestä (Piispa 2008, 113). Lisääntymisikäisten naisten keskuudessa parisuhdeväkivallan on havaittu linkittyvän heikompaan seksuaaliterveyteen, suunnittelemattomiin raskauksiin, tulehduksiin tai

infektioihin (Miller & McCaw 2019, 852). Väkivaltainen kumppani voi pakottaa naisen suojaamattomaan seksiin tai painostaa naista tulemaan raskaaksi. Parisuhdeväkivalta voi lisätä ennenaikaisia syntyimiä, raskaudenaikaisia komplikaatioita ja lapsen alhaista syntymäpainoa. (Mt., 852.) Arvaamatonta ja ennakoimatonta käytöstä kuvasi kokija, joka kirjoitti tilanteesta, jossa joutui vasten tahtoaan ottamaan pikavipin miehen sitä vaatiessa:

“Toisella kertaa hän oli huumeista sekaisin, tai pikemminkin annosta vailla. Hän tuli luokseni illalla ja oli ensin lempeä. Yhtäkkiä hän muuttui raivokkaaksi ja yritti saada minut syömään kourallisen rauhoittavia. En suostunut, ja väkivaltaa käyttäen sekä uhaten hän pakotti minut hakemaan 1000 euron pikavipin. Hän piti minua koko yön hereillä ja aamun valjettua kävimme nostamassa rahan. Pikavipin maksetaan kai aamulla klo 7 tai 8. Kotonaan hän nukahti, minä hiivin vähin äänin ulos”.

Tässä tapauksessa tekijä sekä uhkasi väkivallalla että käytti väkivaltaa, esti yöunet pakottamalla kokijan pysymään hereillä koko yön, sekä yritti pakottaa kokijan ottamaan ison annoksen rauhoittavia lääkkeitä. Kokijalla ei ollut muuta vaihtoehtoa, kuin suostua tekijän vaatimukseen ja ottaa tekijän vaatima pikavippi sekä käydä nostamassa rahat. Pikavipin takaisinmaksu ei kuvaudu kirjoituksessa, mutta hyvin todennäköistä on, että se jäi kokijan harteille. Pikavipin ottamiseen painostamisen taustalla oli tekijän huumeriippuvuus.

Eräs kokija kuvasi omaa velkaantumistaan seuraavasti:

“Kerroin veloista vain lähimmille ystäväilleni, perheelleni en ole kertonut vieläkään. Minulla on ulosotossa useita kymmeniä tuhansia euroja, joista en ole käyttänyt euroakaan”.

Velkaantumiseen ja talousongelmiin liittyy erittäin usein häpeän tunne, suomalaisilla on perinteisesti hyvä maksumoraalia, ja taloudellista menestymistä on pidetty korkeassa arvossa, vaikka siitä tai rahan liittyvistä ongelmista ei ole totuttu julkisesti puhumaan (Heiskanen & Pantzar 2022, 181). Monesti talousongelmiin liittyvä häpeä syventää ongelmakerrettä, ja talousongelmia voidaan peitellä, koska taloudellisia ongelmia pidetään yhteiskunnassa usein merkinä jonkinlaisesta epäonnistumisesta. Tilanteissa, joissa olisi tarpeen hakeutua asiantuntija-avun piiriin, talousongelmissa oleva voi yrittää selviytyä yksin. (Mt., 181.) Häpeä toimii tehokkaana vaijentajana.

Eräs kokija havahtui vasta eron jälkeen siihen, että häntä oli parisuhteessa käytetty taloudellisesti hyväksi, jota hän kuvasi seuraavasti:

“Muistan jotenkin sen kuristavan tunteen siitä, että miksi olin antanut tilanteen jatkua niin pitkään, miksi olin ollut niin hölmö, kiltti, jne. Tulen itse perheestä, jossa taloudellinen tilanne on aina ollut vakaa, vaikkakin niukka, ja minut on opetettu järkevään rahan käyttöön pienestä pitäen”.

Kun naisella on ollut turvallinen lapsuus ja vakaat ihmissuhteet, hän ei välttämättä osaa epäillä toisen vilpittömyyttä (Marttala 2011, 46). Hyvän perusluottamuksen omaava ihminen luottaa toiseen ihmiseen, eikä välttämättä osaa tunnistaa sellaista, minkä olemassaolosta hänellä ei ole tietoa. Nainen saattaa tunnistaa miehen toimivan väärin, mutta voi kokea itsensä huonoksi, epäonnistuneeksi tai mieleltään sairastuneeksi, ja hän voi alkaa pohtia onko tapahtunut hänen syytään tai vikansa. (Mt., 46.)

Taloudellinen hyväksikäyttö voi jatkua edelleen, vaikka muu väkivalta olisi päättynyt, tekijä voi pystyä jatkamaan sitä sen jälkeenkin, kun ei pysty enää kohdistamaan kohteeseensa fyysistä, seksuaalista tai psykologista väkivaltaa. (Stylianou 2018, 7). Talousvaikeudet voivat johtaa esimerkiksi asunnon tai kodin menettämiseen tai sen uhkaan (Karmakka -Asare & Lind 2022, 162). Läheinen ei usein tiedä pelaajan velkaantumisesta, pelaaja on voinut pelata kaikki säästönsä tai jättää maksamatta tärkeitä laskuja, kuten vuokran, ja ottaa velkaa monilta tahoilta. Läheiselle tällaisen tiedon saaminen voi tuoda välittömän kriisin ja turvattomuuden tunteen. Parisuhteessa oleville taloudelliset seuraukset voivat heijastua myös epävarmuutena tulevaisuudesta, ja läheinen voi joutua luopumaan toiveistaan ja unelmistaan, sekä pelätä tulevaisuutta ja siihen liittyviä isoja päätöksiä.

Taloudelliset vaikeudet voivat heijastua myös muihin sosiaalisiin suhteisiin, ja niukka tilanne voi pakottaa muuttamaan koko elämäntyylin, mikä voi johtaa syrjäytymisen kokemuksiin. Läheinen voi joutua ottamaan isomman vastuun talousasioista, varmistaakseen että laskut tulevat maksetuksi, mutta vastuun ottaminen voi kuormittaa ja aiheuttaa uupumisriskiä. (Mt., 162.) Luottamuksen menettäminen on yksi isoimmista läheisen kokemista ongelmista, pitkään jatkunut valehtelu, salailu ja peittely romuttaa luottamusta, ja iso kysymys onkin, miten luottamusta voitaisiin saada palautettua (mt., 163).

5.2 Rahaan liittyvä kontrollointi

Rahaan liittyvässä kontrolloinnissa tekijä valvoo kokijan rahan käyttöä, tekee yksin kaikki rahaan liittyvät päätökset, tai salaa naiselta naisen tai omia rahojaan koskevia tietoja (Kaittila & Nyqvist 2014, 268). Aineistosta nousi esille rahaan liittyvän kontrolloinnin tunnusmerkkeinä useita asioita, kuten puolison rahojen käytöstä päättäminen, ja kokijan rahojen käyttäminen tekijän omiin tarkoituksiin, rahan lainaamiseen painostaminen ja uhkailu niin henkistä kuin fyysistä väkivaltaa käyttämällä, kokijan pakottaminen

lainaamaan tekijälle rahaa vastoin tahtoaan, kokijan laittaminen maksamaan yhteisistä suunnitelmista ja matkoista. Tunnusmerkkejä oli myös kalliiden ruokien ostaminen ja hankintojen tekeminen kokijan rahoilla, rahavarojen pimittäminen ja piilottaminen tekijän omiin tarkoituksiin tai pimitettyjen rahojen olemassaolon kieltäminen.

Yksi kirjoittajista kuvasi, miten mies käytti naisen rahoja kuin omiaan, ja suunnitteli mitä rahoilla ostetaan, tai innostui tuhlaamaan rahaa kaupassa:

”Mies toisinaan kyseli, paljonko minulla on rahaa tilillä tai paljonko saan lomapalkkaa. Kerroin summia, ja hän innostui ja saattoi villiintyä kaupassa ostamaan kalliita ruokia minun rahoillani, tai mieltä mitä kaikkea lomapalkallani voisi tehdä. Suunnitelmat kuulostivat yhteisiltä, mutta ne toteutettaisiin minun rahoillani”.

Eräs kokija kuvasi kokemuksiaan siitä, miten he tekivät kumppanin kanssa yhteisen lomamatkan, ja sopivat että mies maksaa puolet matkan kuluista jälkikäteen, koska hänellä ei juuri sillä hetkellä ollut rahaa. Kaikki menot kirjattiin ylös ja oli selkeästi sovittu, mitä miehen tulee maksaa takaisin. Kokija ei kuitenkaan koskaan saanut näitä rahoja takaisin. Tekijä käytti kokijan rahoja omiin tarkoituksiinsa, ja jätti maksamatta oman osuutensa sovitus takaisin. Näin kokijalta vietiin mahdollisuus päättää omien rahojensa käytöstä, ja tekijä teki omavaltaisesti rahan liittyviä päätöksiä.

Eräs kokija kertoi, että hänen tapauksessaan tekijä oli ulkomaalainen, joka lähetti suuria summia rahaa kotimaahansa. Kokija kuvasi, että löysi säännöllisesti kotoa piilotettua käteistä. Vaikka kotoa löytyi huomattavia rahapiiloja, mies osallistui vain kerran viikossa perheen yhteisiin ruokakuluihin. Yhteisen lapsen kautta mies sai sitoutettua kokijaa vahvemmin suhteeseen. Kokijalla oli toive ja haave todellisesta parisuhteesta ja yhteisestä perheestä, ja tekijä käytti tätä haavetta hyväkseen. Parisuhde eteni nopeasti, ja kokija joutui parisuhteen myötä luopumaan itselleen tärkeistä lemmikeistä ja antamaan autonsa miehen käyttöön. Tämä kuvastaa väkivaltaisille parisuhteille tavanomaista nopeaa etenemistä sekä miehen kontrolloivaa ja pakottavaa käytöstä. Taloudellinen tasapaino ja valtasuhde oli parisuhteessa epätasapainossa, ja kokija oli ahdistunut taloudellisesta selviämisestään arjessa:

”Yksin maksoin perheen kaikki kulut ja vaikka olin jo töissä, niin itkin kaupassa, kun en ollut varma riittävätkö rahat enää ruokaan”.

Puolison painostaminen rahan lainaamiseen vastoin tahtoaan heijastuu toisessa kirjoituksessa:

”Kerran hän oli sitä mieltä, että olin hänelle velkaa. Vannoin, etten ollut. Hän kertoi jonkin syyn, miksi häneltä oli rahat loppu ja jokin velka piti maksaa heti, tai hänet tapettaisiin. Olin peloissani, mutta totesin, ettei minulla ole rahaa auttaa.

Seuraavana aamuna olin lähdössä risteilylle työkavereiden kanssa ja heräsin sen verran aikaisemmin, että ehdin ajaa miehen kodin kautta. Nostin lapseni säästötililtä 150 euroa ja vein sen kirjekuoressa miehen postiluukusta”.

Yllä olevassa otteessa heijastuu paitsi lapsen kohdistuva välillinen vaikutus, myös huume maailmaan liittyvät uhat ja velkojen vuoksi väkivallalla ja tappamisella pelottelu. Vastaavanlainen kokemus oli toisella kokijalla, joka kuvasi:

“Ensimmäinen iso laina hänelle oli 1000 euroa, joka piti ottaa, jotta häneltä ei murrettaisi polvia huumevelkojen takia. Tuokin velka jäi maksamatta, ja sisälläni alkoi kasvaa ahdistus velkaantumisesta”.

Erityisesti toistuvan väkivallan ulkopuolella olevien on usein erittäin vaikeaa kuvitella sitä tapaa, jolla pelko, etenkin jatkuva väkivallan pelko, muokkaa kokijansa todellisuutta (Ronkainen 2006, 545). Pelon arviointi ulkopuolisen silmin onkin erittäin ongelmallista, väkivallan kokijalle kyse on koetusta tilanteesta, tapahtuneesta, joka on tuonut väkivallan realiteetiksi, konkreettiseksi mahdollisuudeksi hänen elämäänsä. Todennäköisyyden maailmasta tulee “entä jos”- maailma, jossa erilaiset vihjeet, yllä mainitussa otteessa väkivallan uhka, vakuuttaa väkivallan toteutumisen mahdollisuudesta. Ulkopuoliselle tavanomaista voi olla, että ihmisiä ei pahoinpidellä, mutta väkivallan ja sen uhan kohteeksi joutunut on tilanteessa, jossa tällainen tavanomaisuus katoaa. (Mt., 545.) Kokija joutui tekonsa vuoksi vielä epäasiallisen kohtelun ja nimittelyn kohteeksi, kun tekijä kyseenalaisti, mistä kokija oli hänelle antamansa rahat hankkinut:

“Kun mies heräsi, hän lähetti vihaisen viestin: Mistä vitusta sait nuo rahat vitun huora? Kerroin, eikä mies enää kommentoinut mitään”.

Huora on yleisin parisuhdeväkivallan kohteena olleeseen naiseen kohdistettu haukkumana, ja huorittelijana on yleisimmin oman kumppani (Husso 2003, 264). Huoruuden häpeä on naiseuteen liittyvä ja läsnä oleva uhka, jolta kukaan nainen ei voi itsestään selvästi vältyä. Tyttöä tai naista voidaan huorittelemalla rangaista mistä tahansa, kuten hiljaisuudesta tai kovaäänisyydestä, vilkkaudesta tai vetäytymisestä, mistä tahansa olemassa olevasta tai kuvitellusta naiseuteen liittyvästä asiasta tai piirteestä. (Mt., 265.)

5.3 Lapsiin ja perheeseen kohdistuvat seuraukset

Taloudellinen väkivalta voi ilmetä perheessä niin, että nainen vastaa pääosin perheen menoista kuten ruuasta, lasten vaatteista ja harrastuksista, eikä pysty hankkimaan itselleen vaatteita tai perusterveydenhuoltoa, kuten hammashoitoa (Marttala 2011, 49, 50). Nainen voi käyttää palkkansa perheen yhteiseksi hyväksi, ja mies voi hankkia tavaroita, vaatteita ja omaisuutta itseään varten. Melko tyypillinen esimerkki taloudellisesta väkivallasta on tilanne, jossa mies painostaa naista käyttämään ennen avioliittoa hankkimansa omaisuuden niin sanotusti yhteisiin, isoihin hankintoihin, kuten asuntoon tai takaamaan miehen lainoja. (Mt., 50.) Aineistosta tuli esille lapsiin ja perheeseen kohdistuvia seurauksia, kuten tekijän kiire saada yhteinen lapsi, mutta ei kiinnostusta lapseen tai osallisuutta lapsesta aiheutuviin kuluihin, rahan epääminen lapselta, taloudellisen tuen epääminen lapsen harrastuksiin, hankintoihin tai isomman asunnon hankkimiseen, jotta lapsi saisi oman huoneen, sekä tulevan lapsen hankintoihin osallistumattomuus. Kokija pelkäsi, että isä pyytää lapsilta rahaa lainaksi, eikä maksa sitä takaisin, tai kokija oli joutunut lainaamaan rahaa itse omalta lapselta, jotta tekijä selviäisi ottamistaan veloista. Eron jälkeen yhteys lapsiin oli katkennut ja lasten tapaamiset eivät aina toteutuneet.

Kirjoituksissa kuvattiin, miten tekijän toteuttama taloudellinen väkivalta heijastuu ja vaikuttaa lapsiin ja perheeseen. Lapset ovat joissain tapauksissa yhteisiä, joissain tapauksissa kokijoiden aiemmista liitoista. Taloudellinen väkivalta heijastui niin tekijän omiin biologisiin lapsiin kuin kumppanin lapsiin. Vaikutukset eivät ole välttämättä suoria, vaan usein välillisiä. Konkreettisiakin vaikutuksia oli, kuten se, ettei lapsi esimerkiksi saa omaa huonetta koska tekijän rahat menevät toisaalle tai lisäksi lapsella ei ollut mahdollisuutta käydä harrastuksissa, saada uusia vaatteita tai muita tarpeellisia tarvikkeita. Lapsiin kohdistuva taloudellinen väkivalta voi ilmetä esimerkiksi siten, että isä varastaa lasten tavaroita, tietotekniikkaa, säästöjä tai muuta omaisuutta. Tai pelottelee ja uhkailee lasta, esimerkiksi siten, että jos nainen katkaisee yhteyden mieheen, mies lopettaa elatusmaksujen maksamisen, jolloin nainen ei pysty maksamaan vuokraa, ja perheen täytyy muuttaa takaisin miehen luo. (Bruno 2022, 5.)

Eräs kirjoittaja kuvasi parisuhteen nopeaa etenemistä ja miehen nopeaa muuttamista hänen luokseen. Kirjoittaja joutui miehen painostuksen vuoksi luopumaan kissastaan, jotta mies muuttaisi hänen luokseen asumaan. Mutta kun mies muutti, hän ei osallistunut rahallisesti mihinkään. Miehellä oli myös kiire saada yhteinen lapsi, ja nainen tulikin pian

raskaaksi. Tässä vaiheessa mies painosti naista luopumaan myös koirasta. Kirjoittaja kuvasi sitä, miten toinen mahdollisti omaa elämäänsä kumppanin kustannuksella:

“Mihinkään tulevan lapsen tavaroiden hankintaan mies ei osallistunut eikä ollut kiinnostunut. Lapsen synnyttyä mies maksoi vain kerran viikossa ruokakaupasta ostoksia, ei mitään muita kuluja. Mies käytti autoani työmatkoihin, tätä jatkui vuosi. Sinä aikana mies perusti yrityksen eikä tällöin maksanut edes ruokakaupassa käyntiä.”

Yllä oleva linkittyy paitsi lapsiin ja perheeseen kohdistuviin seurauksiin, myös taloudelliseen hyväksikäyttöön. Taloudellisen väkivallan ilmenemismuodot näyttäytyvät limittein ja lomittain, eikä niitä ole selkeästi erotettavissa toisistaan. Taloudellinen väkivalta ei välttämättä ilmene suoraan, vaan epäsuorasti. Eräs kokija kuvasi taloudellista tilannetta siten, että hän ei käynyt kymmenen vuoden aikana kuin kaksi kertaa kampaajalla, ei osannut itselleen juuri vaatteita, eikä pystynyt ostamaan aiemmasta suhteesta olevalle lapselleen vaatteita. Yhteisen lapsen osalta kokija kuvasi, että mies ei käyttänyt omaan lapseen tai lapsen harrastuksiin koskaan rahaa, eikä isompaan asuntoon, josta lapsi olisi saanut oman huoneen. Taloudellinen väkivalta heijastui perheen lapsiin. Osana lähisuhdeväkivaltaa taloudellisella hyväksikäytöllä on niin suoria kuin epäsuoria, haitallisia vaikutuksia lasten terveyteen ja hyvinvointiin (Bruno 2022, 1).

Mia Hakovirran ja Minna Rantalaihon (2012, 16) mukaan etenkin isommat lapset ovat monesti hyvinkin selvillä perheen taloudellisesta kokonaistilanteesta, ja voivat kokea laajaa huolta taloudellisen niukkuuden seurauksista. Lapset voivat miettiä aktiivisesti ratkaisuja perheen talousongelmiin, tai suhteuttaa omia tarpeitaan koko perheen taloudelliseen tilanteeseen. Lapset voivat esimerkiksi luopua omista kulutustarpeistaan, tai lainata rahaa vanhemmilleen. (Mt., 16.) Jos kyse on köyhyydestä, perheen ja sosiaalisen turvaverkon merkitys on lapsille suuri, ja perheen taloudelliseen tilanteeseen koetun ahdistuksen siirtymiseen lapsille vaikuttavat vanhempien sosiaaliset tukiverkostot sekä lasten mahdollisuudet saada tukea kodin ulkopuolelta (mt., 16–17). Kokija, jonka puolisoilla oli alkoholi- ja peliriippuvuus, kuvasi perheen eristäytymistä ja vaikenemista, eräänlaista kontrollia tai hallintaa:

“Aloin jossain vaiheessa ennakoida ja jännittää hänen tilipäiväänsä. En voinut esim. kutsua ystäviä tai sukulaisia kylään hänen tilipäivänsä aikana, koska todennäköisesti hän oli päihtynyt. Kannoin jo tuolloin häpeää tilanteesta, mutta en puhunut siitä ystävilleni enkä sukulaisilleni.”

Toinen kokija kuvasi myös vaikenemista:

“Kerroin veloista vain lähimmille ystävilleni, ja perheelleni en ole kertonut vieläkään.”

Kokijat kantoivat häpeää ja vaikenivat tilanteesta ja veloista, vaikka he eivät olleet itse aiheuttaneet hankalia tilanteita, puolison päihtymistä tai velkaantumista. Häpeä voi aiheuttaa vaikenemista, lisätä eristäytymistä ja vaikeuttaa avun saamista, kun taloudellinen väkivalta ja todellinen tilanne ja tuen tarpeet jäävät pimentoon. Lasten näkemykset, kokemukset ja tarpeet voivat jäädä myös pimentoon. Vastaaajien kirjoituksista ei ilmene, että vastaajilla itsellään olisi riippuvuuksia, päihde- tai peliriippuvuutta. Muutama kokijoista kuvasi, että olivat itse niin sanotusti “normaaleja”, kokijan omin sanoin:

“Itse olin ja olen ns. normaali, hoitoalalla työskentelevä ihminen, jolla ei ole päihderiippuvuutta eikä edes kokemusta huumeiden käytöstä”.

Toinen kuvasi, että huumemaailma oli hänelle itselleen vieras eikä hän ymmärtänyt, miksi mies oli niin stressaantunut ja kireä. Myös riippuvuudet ja niiden mekanismit olivat kokijoille vieraita, mikä voi lisätä ongelman tunnistamisen ja nimeämisen vaikeutta, ja hidastaa tai estää avun hakemista. Yhteyden ottaminen ammattiauttajaan voi tulla ajan-kohtaiseksi jonkin alkoholiongelmaan liittyvän kriisin yhteydessä; viikonloppujuominen venähtää, työpaikalta tulee huomautus, kotiriita kärjistyy perheväkivallaksi, tai lapsen opettaja soittaa lapsen häiriökäyttäytymiseen liittyen (Mäkelä 2015, 108–109). Tällaisissa tilanteissa eri perheenjäsenten valmius hakea apua on voimakkaimmillaan. Eräs kokijoista kuvasi tilannettaan seuraavasti:

“Eromme kärjistyi fyysiseen väkivaltaan, ja ensimmäisestä kerrasta hakeuduin turvakotiin”.

Tässä tapauksessa kokija onnistui pääsemään irti suhteesta, jossa oli monella eri tavalla ja tasolla ilmenevää väkivaltaa. Suhde ehti kuitenkin jatkua pitkään, ja päätyi fyysiseen väkivaltaan. Tämä kuvastaa väkivallan kehittymistä ja lisääntymistä henkisestä ja taloudellisesta väkivallasta fyysiseen väkivaltaan asti.

5.4 Eron jälkeinen taloudellinen väkivalta

Eron jälkeisessä väkivallassa tekijä voi muuan muassa kieltäytyä maksamasta elatusmaksuja, pitkittää tahallaan huoltoriitaan liittyvää oikeudenkäyntiä sekä manipuloida yhteisiä varoja (Kaittila & Nyqvist 2014, 268). Mies voi eron jälkeen pyrkiä kaikkiin keinoihin romuttamaan naisen taloutta, estää naista ottamasta mukaan yhteisesti hankittua omaisuutta, vaatteita tai tavaroita, ja pitkittää ja pyrkiä estämään omaisuuden jakamista (Marttala

2011, 50). Vaikeuksia voi aiheuttaa muun muassa se, että avioero aiheuttaa ylimääräisiä kuluja, monilla eroa hakevilla voi olla huomattavia taloudellisia vaikeuksia, eroaja on voinut ottaa kotoa lähtiessään vain omat henkilökohtaiset tavaransa, puoliso voi riidellä omaisuuden jakamisesta, ja käräjäoiminen voi kestää kuukausista vuosiin (Väänänen 2011, 118).

Aineistosta tuli esille eron jälkeisen taloudellisen väkivallan tunnusmerkkeinä seuraavia tekijöitä: taloudellisten ongelmien aiheuttaminen kokijalle eron jälkeen oikeudenkäyntien muodossa, huoltajuus- ja tapaamisriitojen pitkittäminen, elatusmaksujen maksamatta jättäminen, lasten kuluihin osallistumatta jättäminen, taloudellisen avun vaatiminen ja velkaantumisen aiheuttaminen eron jälkeenkin, sekä velkojen takaisin maksamatta jättäminen kokijalle sekä muille velkojille, jolloin velkataakka on jäänyt kokijalle. Eräs kokija kirjoitti:

“Minulla on ulosotossa kymmeniä tuhansia euroja, joista en ole käyttänyt euroakaan”.

Toinen kokija kuvasi parisuhteen aaltoilevaa kulkua ja korvauksien saamista pahoinpitelyistä seuraavasti:

“Ensimmäisen 1,5 vuoden jälkeen olimme joitain kuukausia tauolla. Tein miehestä myös rikosilmoituksen pahoinpitelyjen takia. Palasimme kuitenkin yhteen ensin parina, sitten kavereina. Epätodellisin vaatimus oli seuraava: hänet tuomittiin maksamaan minulle vahingonkorvauksia pahoinpitelyistä. Valtionkonttori maksoi rahat, koska mies on varaton. Hän maksaa velkojaan ulosoton kautta sitten joskus. Mies oli sitä mieltä, että hänelle kuuluu puolet tuosta summasta, koska tavallaan ne olivatkin hänen rahojaan”.

Tekijöiden toteuttama taloudellinen väkivalta on osassa tapauksia jatkunut myös eron jälkeen. Eräs kokija kuvasi, että taloudellinen väkivalta jatkuu edelleen oikeudenkäyntien muodossa, ja kertoi miehen saavan asianajajat ja oikeuskulut ilmaiseksi valheellisilla tuloilla. Mies tietää, että vastaaja joutuu maksamaan kaikki itse. Kokija kuvasi kokeneensa pelkoa siitä, että joutuisi oikeudenkäyntien ja niiden aiheuttamien kulujen vuoksi luopumaan kodistaan, jonka oli saanut ostettua kovan säästämisen jälkeen. Yksi kokija kertoi, että mies jätti eron jälkeen elatusmaksut maksamatta, eikä osallistunut juurikaan lasten kuluihin eron jälkeen. Mies yritti vielä puolison turvakotiin siirtymisen jälkeen ottaa yhteyttä lainatakseen rahaa, mutta kokija ei eron jälkeen enää antanut miehelle rahaa.

Eron jälkeinen taloudellinen hyväksikäyttö voi ilmetä niinkin, että isä voi yrittää saada lapsia kertomaan heidän äitiinsä liittyviä asioita vaihtamalla lasten tuottamaa tietoa rahan, ruokaan tai lahjoihin, tai manipuloida lapsia toimimaan tiedonvälittäjänä. Näin pakottava kontrolli ja vainoaminen voi jatkua eron jälkeen. (Bruno 2022, 5.) Eräs kokija

kirjoitti, miten oli jäänyt yhteisen lapsen yksinhuoltajaksi “hirvittävän velkataakan kanssa”, jota alkaa maksaa pois, kun opinnot valmistuvat. Yksi vastaajista oli miehen painostuksesta ottanut useita kymmeniä tuhansia euroja velkaa, ja velkojen maksuerät erääntyivät nopeasti ja menivät lopulta ulosottoon. Mies maksoi velkaa yhteensä 5000 euroa ja jätti loput maksamatta. Kokija jäi yksin niin velkataakan kuin lapsen kanssa. Merkillepantavaa on, että kokija ei ilmaissut olevansa katkera tai vihainen ex-puolisolleen, vaan itselleen:

“Välillä pystyn hyväksymään velat oppirahoina, mutta ajoittain olen todella katkera ja vihainen itselleni”.

Parisuhdeväkivallasta tehtyjen tutkimusten mukaan naiset ja miehet vaikuttavat tuntevan erilaista syyllisyyttä (Ronkainen 1999, 141). Useimmissa tapauksissa naiset ovat olleet uhrin roolissa, ja mies tekijän. Tästä syystä voisi olettaa, että naisten kuvaukset uhkuisivat vihaa, johon syyllisyys kietoutuu, mutta näin ei kuitenkaan ole, vaan naisten kuvaukset kertovat pohjattomasta surusta, väsymyksestä, epäuskosta ja turtumuksesta, ja ne voivat olla täynnä syyllisyyttä, joka voi johtua epäonnistumisen kokemuksesta avioelämän, lasten ja perhe-elämän suhteen. Tällainen syyllisyys lähestyy häpeää. (Mt., 141.) Kysymyksillä, kuka on syyllinen, ja kenelle häpeä kuuluu, on merkitystä. Parisuhdeväkivaltatapauksen käsittelyssä tämä tarkoittaa sitä, että häpeään on suhtauduttava vakavasti, eikä kokijan häpeää poista se toteamus, ettei tapahtunut ollut hänen syytään. Jos parisuhdeväkivallan kuvio jähmettyy uhrin häpeäksi ja tekijän syyllisyydeksi, se palvelee väkivallan tekijän selviytymistä ja voi lisätä kokijan uhriutumista. (Mt., 145.)

Lojaalius, vastuullisuus ja auttamisen halu voivat olla toiminnan taustalla, jota kokijat kuvasivat:

“Tietynlainen hyväksikäyttö on jatkunut tämän vuoden alkuun saakka. Oma ajatukseni on ollut: “jos vain autan hänet pahimman yli”. Hän kuitenkin heti tutustuttuamme ilmoitti haluavansa eroon huumeista ja niistä piireistä. Olin hänen ai-noa selvin päin oleva ja normaalia elämää elävä ystävänsä”.

“Masennuksen takia hän jätti laskuja avaamatta ja maksamatta. Jossain vaiheessa hän puhui, että sähkötkä katkaistaan, toisella kertaa vuokra oli pahasti myöhässä, ja hän pelkäsi häätöä. Pyysin lähettämään laskut minulle ja maksoin ne pois. En ole mitenkään rikas, mutta käytin tähän sekä säästöjäni että kesälomarahojani”.

Lojaalius ja vastuullisuus voivat olla suhteeseen kiinnittäviä ja niissä pitäviä puolia, ja ne ovat selkeästi yhteydessä pysähtymisen ja paikalleen jäämisen kertomuksiin. Joillain ihmisillä voi olla vahva ajatus vastuullisen, kunnollisen ihmisen velvollisuudesta auttaa. Samalla oma vastuuntuntoisuus voi tuottaa mielihyvää ja vahvistaa ajatusta siitä, että toisen väkivallasta tai vallankäytöstä huolimatta toimii itse niin kuin hyvä, moraalinen

ihminen toimii. Väkivallan käyttäjän hylkääminen voi näyttäytyä tässä mielessä kokijalle vääranä ja moraalittomana tekona. Naisille tarjoutuvat positiot ovat usein vastuun leimamia. (Notko 2011, 214–215.)

5.5 Riippuvuus taloudellisen väkivallan taustalla

Taloudellisen väkivallan taustalla olevat riippuvuudet olivat yhden kokijan kohdalla puolison päihderiippuvuus ja rahapeli-riippuvuus, toisen kohdalla huumeriippuvuus, kolmannen kohdalla alkoholiriippuvuus ja peliriippuvuus. Yksi kokija ei tunnistanut, että taloudellisen väkivallan taustalla olisi mitään peli- tai muuta riippuvuutta, vaan hän koki, että tekijän toiminta oli suunnitelmallista toisen ihmisen hyväksikäyttöä. Kirjoituksessa tulee kuitenkin esille niin parisuhdeväkivallan, taloudellisen väkivallan, lapsiin heijastuvan väkivallan, eron jälkeisen taloudellisen väkivallan piirteitä sekä se, että taloudellisen väkivallan tekijä lähetti säännöllisesti suuriakin summia rahaa kotimaahan perheelleen ja suvulle, ja se aiheutti merkittäviä taloudellisia vaikeuksia kokijalle.

Supriya Singh (2021, 101) kuvaa vastaavanlaista ilmiötä Australiassa asuvien intialais-siirtolaisten parissa, ja toteaa että etenkin perheen poikiin kohdistuu moraalisia odotuksia rahan lähettämisestä sukupolvien välillä, mutta rahalähetykset voivat näyttäytyä taloudellisenä hyväksikäyttönä tapauksissa, joissa mies lähettää ansiotulonsa, sekä puolison tuloja lapsuudenperheelleen, sopimatta asiasta puolison kanssa. Kulttuurikäsityksen mukaan vanhempiaan kohtaan oikein toimiva poika voikin olla puolisoaan taloudellisesti hyväksikäyttävä ja oman lähiperheensä taloudelliseen ahdinkoon ajava puoliso ja isä (mt., 101). Rahalähetyksistä tulee osa pakottavan kontrollin käyttöä, kun rahalähetykset estävät puolison mahdollisuutta käyttää rahaa perheen välttämättömiin hankintoihin, kodin ja perheen ylläpitämiseen (mt., 102). Koin tärkeäksi pitää myös tämän vastauksen mukana aineiston analyysissä. Kokija on nähnyt kirjoituspyynnön, lukenut sen sisällön, ja halunnut vastata kirjoituspyyntöön. Tämän voi tulkita myös, että taustalla voi olla tekijöitä ja asioita, joita kokija ei ole jostain syystä halunnut tarkemmin avata, tai hän ei ole tunnistanut taloudellisen väkivallan taustalla mahdollisesti olevaa riippuvuutta. Taloudellinen väkivalta on vaikeasti tunnistettavissa oleva ilmiö, saati sitten taloudellisen väkivallan ja riippuvuuden/ riippuvuuksien välinen yhteys. Aiheesta on erittäin vähän tutkimusta, joten lisätieto on tältäkin osin tarpeen.

Eräs kokija kuvasi, että hän oli väkivallan tapahtuessa vähän alle 30- vuotias, ja tekijänä oli hänen silloinen puolisonsa, jolla oli sekä päihderiippuvuus että rahapeliriippuvuus. Kokija totesi, että taloudellinen väkivalta alkoi jo suhteen alussa, hienovaraisella manipuloinnilla kohti tekijän tavoitetta. Toinen kokija kuvasi suhdetta huumeriippuvaiseen mieheen, joka oli työelämän ulkopuolella ja antoi alkuun erikoisia vastauksia siitä, miten hän elättää itsensä. Kokijalle kävi kuitenkin pian ilmi, että mies välitti huumeita, sijoitti osan tuotosta uusiin huume-eriin ja käytti itse osan huumeista. Kokija kirjoitti:

“Pilveä, ekstaasia ja piriä oli aina varastossa. Jos ei ollut, niin hermot olivat tosi kireällä ja tarvittavaa ainetta tuli hankkia mahdollisimman pian. Huumemaailma oli itselleni täysin vieras enkä ymmärtänyt, miksi mies oli niin stressaantunut ja kireä. Hän osti kamaa velaksi, “piuhalla”, ja paine saada tavara myytyä ja velka maksettua oli kova”.

Kokija kuvasi, että kiinnijäämisen pelko kiristi tunnelmaa, mies oli stressaantunut ja kireä, ja totesi usein olevansa rahaton, surullinen ja masentunut. Kokija auttoi, minkä pystyi, vietti tekijän kanssa aikaa yrittämällä piristää tätä, kävi miehen puolesta kaupassa, ja kuljetti miestä mihin ikinä tarvitsi. Kokija ei saanut eikä pyytänyt korvauksia polttoainekustannuksista, vaan kaikki jäi hänen maksettavakseen. Kokija totesi:

“Pidin kirjaa ensin isommista veloista, sittemmin myös pienemmistä kauppaostoksista. Vuoden aikana käytin mieheen 4000 euroa. Ja tässä summassa ovat lasketuna vain ne, mitkä kirjasin muistiin”.

Taustalla oli huumevelkoja, niistä aiheutuvaa pelkoa velkojen perinnästä, sekä lisäksi miehen omaa huumeiden käyttöä, mikä on voinut myös aiheuttaa mielialan laskua ja lisätä talousvaikeuksia, kun rahaa on mennyt myös tekijän käyttämien huumeiden hankkimiseen.

Eräs kokija kuvasi puolison riippuvuuksia seuraavasti:

“Puolisollani oli päihde-(alkoholi) ja peliriippuvuus, joka selitti loputtoman rahantarpeen. Parisuhteen aikana hän myönsi peliongelman, mutta ei päihderiippuvuutta. Nämä ongelmat olivat syy parisuhteen päättymiseen sekä se, että hän ei ollut valmis hakemaan itselleen apua. Muistan puhuneeni hänelle avun hakemisesta. Hän teki kolmivuorotyötä, ja toisinaan yövuoron jälkeen, kun ne ajoittuivat hänen tilipäiväänsä, hän ei tullut töistä suoraan kotiin nukkumaan, vaan meni aamusta suoraan baariin ja pelasi peliautomaateilla”.

Esimerkkitapauksessa vastaajan puoliso laiminlöi levontarpeen yövuoron jälkeen, mennessään yövuoron jälkeen suoraan aamusta baariin ja pelaamaan peliautomaateilla. Perheenisää kaivattaisiin myös kotona, perheen arjessa. Puoliso oli puhunut pelaajalle avun hakemisesta, mutta mies ei ollut valmis hakemaan itselleen apua. Mies oli myös myöntänyt vain peliongelman, mutta ei päihderiippuvuutta. Onko helpompaa ja vähemmän häpeällistä myöntää peliriippuvuus kuin päihderiippuvuus? Puolison riippuvuudet ja

hoitoon hakeutumatta jättäminen olivat lopulta syitä parisuhteen päättymiseen. Riippuvuudet aiheuttivat kokijan mukaan loputonta rahantarvetta, ja tekijä on voinut pyrkiä pelaamalla tavoittelemaan voittoja, joilla olisi voinut tasoittaa rahatilannetta. Kierre on vaikea katkaista, etenkin jos riippuvainen itse ei tunnista tai myönnä riippuvuutta. Väkivallan kierrettä ja syklisyyttä, sekä päihde- ja peliriippuvuuden yhteyttä taloudelliseen väkivaltaan kuvasi kokija, joka kirjoitti:

“Taloudellisen väkivallan tunnistamisen vaikeus parisuhteessa liittyy vahvasti yleiseen väkivallan prosessin ja kierteen tunnistamiseen ja siinä elämiseen. Välillä tulee hyvittelykausia ja toivo paremmasta. Itse tunnistan, että taloudellinen väkivalta aiheutti jännitettä parisuhteessa joka kuukausi. Koen vahvasti, että miehen päihde- ja peliriippuvuudella oli yhteys taloudelliseen väkivaltaan. Taloudelliseen väkivaltaan kietoutui parisuhteessa todennäköisesti myös yleinen väkivallan kierre ja mekanismi, keino tehdä puolisoista tarpeellinen, sekä vallankäytön väline”.

Hannu Säävälä, Leo Nyqvist ja Santtu Salonen (2006, 20) viittaavat Leonore Walkerin 1970-luvulla luomaan teoriaan, jonka mukaan väkivalta ei ole jatkuvaa, vaan se vaihtelee syklisesti tekijän mielialojen mukaan. Jännitteen kasvamisen, räjähtämisen ja hyvittämisen vaiheet seuraavat toisiaan, myös muissa tutkimuksissa on todettu, että väkivallan vaiheisuus riippuu väkivallan tekijän mielentilasta. Perhe- ja lähisuhdeväkivallalle on tavannomaista, että se pahenee ajan saatossa. (Mt., 20.) Väkivallan jaksottaisuus, eli väkivaltaisten tekojen sekä lämmön ja katumuksen vaihtelu voi aiheuttaa kokijalleen emotionaalista riippuvuutta väkivallan tekijästä, jolla on valta ja kyky saada kohteensa tuntemaan mielialojensa ja käyttäytymisensä kautta joko helpotusta, iloa ja onnea, tai syvää arvettomuutta. Väkivallan kohde voi pyrkiä saamaan tekijän miellyttämällä rakkautta ja hyväksyntää, ja lämmön ja rankaisun, ennakoimattoman väkivallan ja täydellisen avuttomuuden kokemusten vuorottelu voi johtaa traumaattiseen riippuvuuteen. (Marttala 2011, 43.)

Vallankäytön ja väkivallan konteksteissa perheellä on erityinen asema ja omat erityiset piirteensä, fyysinen ja/tai emotionaalinen läheisyys sekä biologiset ja muut perhesiteet mahdollistavat väkivaltaa ja vallankäyttöä erityisellä tavalla (Notko 2011, 212). Kokijan eristäminen ulkopuolisesta maailmasta on tehokas keino ylläpitää tekijän valta-asemaa, koska mitä vähemmän kokijalla on tukijoita ympärillään, siltä helpompaa häntä on hallita ja kontrolloida (Kaitue, Noponen & Slåen 2007, 15). Väkivalta voi monesti alkaa vähäpätöisiltä vaikuttavina tekoina, mutta pahentua ajan myötä, eikä väkivallan kokija välttäväntä sen myötä tunnista, mikä on normaalia parisuhteessa. Väkivallan kokija voi myös

uhkailun ja alistamisen seurauksena sopeutua tilanteeseen, koska ei näe enää muita vaihtoehtoja, ja väkivallasta voi tulla osa arkea. (Karhuvaara, Kaitue & Ruuhilahti 2013, 21.)

6 Kokemukset avun hakemisesta ja esteistä

6.1 Kokemuksia avun hakemisesta

Eräs kokija kuvasi omaa avun ja tuen saantiaan myönteisellä tavalla. Pariskunnan ero kärjistyi fyysiseen väkivaltaan, ja kokija hakeutui jo ensimmäisellä kerralla turvakotiin. Kokijalla ei ole muistikuvaa, että turvakodissa olisi käsitelty taloudellista väkivaltaa, ja hän arveli, että vaikka aiheesta olisi kysytty, hän ei olisi tässä vaiheessa sitä itsekään tunnistanut. Kokija totesi, että auttamispalveluissa olisikin keskeistä ohjata asiakasta tunnistamaan ongelma. Turvakotijakson jälkeen kokija kertoi käyneensä puolisonsa kanssa muutamia kertoja perheasioiden sovittelussa, jossa hän muistaa ottaneensa peli- ja päihderiippuvuudet esille, mutta koska tekijä ei myöntänyt ongelmiaan viranomaisille, eikä kokenut tarvitsevansa apua, asioiden käsittely jäi. Kokijalle oli jäänyt hyvät muistot sekä turvakodista että perheasioiden sovittelusta, hän koki tulleen kuulluksi ja sai vahvistusta sille, että parisuhdetta ei ollut niillä ehdoilla kannattavaa jatkaa niin hänen itsensä kuin lastensa hyvinvoinnin vuoksi. Kokija kirjoittaa, että ei eron jälkeen enää antanut miehelle rahaa, vaikka mies sitä pyysi. Taloudellisen väkivallan kierre katkesi.

Eräs kokija kuvasi, että eron jälkeen mies jätti elatusmaksuja maksamatta, ja hän ilmoitti heti Kelaan ja lastenvalvojalle tästä asiasta, ja lopulta elatusmaksut tulivat suoraan Kelan kautta. Kokija totesi, että lastenvalvoja oli taitava ja osasi laatia oikeanlaisen sopimuksen. Taloudellinen väkivalta voi ilmetä eron jälkeen esimerkiksi elatusmaksujen tahallisen laiminlyömisinä, tai epäsäännöllisenä maksamisena, tai osituksen pitkittämisenä kiusaamistarkoituksessa (Karhuvaara ym. 2013, 19). Lastenvalvojan tehtävänä on valvoa, että lapsen etu toteutuu vanhempien välisessä neuvottelussa (mt., 15). Kokija kuvasi myös, että hänellä ja lapsella oli myöhemmin kontakti perheneuvolaan, ja siellä hän kävi tapaa- misilla läpi omia kokemuksiaan taloudellisesta väkivallasta, sekä väkivallan kokemuksia niin omasta kuin lasten näkökulmasta. Kokija kuvasi, että:

“Asiakkuudesta perheneuvolassa jäi myönteinen kokemus, ehkä tärkeimpänä kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen ja että itsellä oli tilaa purkaa omia tunteita ja ajatuksia. Hakeuduin perheneuvolaan lapsen oireilun vuoksi, mutta samalla sain itse tukea”.

Kokemuksessa kuvautui kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen merkitys, sekä sen merkitys, että on paikka, jossa voi turvallisesti ja luottamuksellisesti purkaa omia tunteita, ajatuksia ja kokemuksia. Toisella kokijalla ei ollut yhtä myönteisiä kokemuksia avun hakeemisesta tai saamisesta. Hän kuvasi hakeneensa apua velkaneuvonnasta, mutta ei saanut sitä, koska lähti opiskelemaan. Kokija teki rikosilmoituksen, mutta hänen kertomansa mukaan asiaa ei lähdetty edes tutkimaan, koska tekijä ei ollut uhannut häntä väkivallalla. Kokija haki apua oikeusaputoimistosta ja perii velkoja ex- puolisolta ulosoton kautta, mutta ei usko, että tulee saamaan mitään rahoja, koska ex- puoliso ei kykene ansiotyöhön. Taloudellisen rikoksen uhriksi joutuminen on läheiselle aina raskasta (Karmakka -Asare & Lind 2022, 164). Tässä tapauksessa se on myös uuvuttavaa ja turhauttavaa, koska toivoa oikeuden toteutumisesta ja menetettyjen rahojen takaisin saamisesta ei juuri ole. Huomiota kiinnitti myös se, että kokijan tekemää rikosilmoitusta ei alettu tutkia, koska tekijä ei ollut uhannut kokijaa väkivallalla. Taloudellista väkivaltaa ei ole määritelty väkivallaksi viranomaisten taholta.

Eräällä kokijoista oli myös kielteisiä kokemuksia avun saamisesta, hän koki, ettei ollut saanut apua oikeastaan mistään, ja oli jäänyt yksin lasten kanssa. Kokijan mukaan hänen ex- puolisonsa sai tukea ja neuvoja, sekä maksuttomat oikeuskulut, kun hän itse puolestaan joutui maksamaan kaikesta. Kokija kuvasi taloudellisen väkivallan jatkuvan edelleen oikeudenkäyntien muodossa. Kokijan mukaan apua on ollut vaikea saada tai hakea, koska hänen kokemuksensa perusteella kaikki oli kääntynyt uhria vastaan muun muassa huoltajuusoikeudenkäynnissä. Kokijan mukaan vanhemmat olivat taistelleet lapsen huolto- ja tapaamisasioihin liittyen oikeudessa, ja käräjäoikeuteen oli menossa syyte vastaajaan kohdistuneesta pahoinpitelystä, mutta lasta koskeva pahoinpitelysyyte oli päätyneet syyttämättä jättämiseen, koska kokija tai lapsi eivät olleet osanneet kertoa kymmenen vuoden ajalta tarkkoja päivämääriä pahoinpitelyistä. Kokijan mukaan syyttäjä arveli niiden toteutuneen todennäköisesti, mutta asia oli katsottu vähäpätöiseksi, ja tapahtumista kuluneen paljon aikaa.

Eräs kokija kuvasi omaa kokemustaan seuraavasti:

“Lastensuojelusta sain avohuollon tukitoimena harrastukseen viisikymmentä euroa kuukaudessa, tätäkään en olisi saanut, ellen olisi itse entuudestaan tiennyt tästä mahdollisuudesta”.

Lastensuojelulain 36 pykälän 1 momentin nojalla lapselle tulee järjestää avohuollon tukitoimena taloudellista tukea ja muuta tukea koulunkäyntiin, ammatin ja asunnon

hankintaan, työhön sijoittumiseen, harrastuksiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseen (Finlex.fi). Mutta miten lastensuojelussa suhtaudutaan taloudellisen väkivallan seurauksena syntyneeseen velkaantumiseen ja tuen tarpeeseen, ja osataanko sitä tunnistaa, on toinen asia. Eräs kokijoista kuvasi omaa kokemustaan seuraavasti:

“Lapseni oireili psyykkisesti, kun tapasi isää, ja siksi lopetin tapaamiset. Isä vei asian oikeuteen ja keräsi todisteita kyvystäni toimia huoltajana, selitti esimerkiksi lastensuojelun ja lasten psykiatrian puolelle, että vieraannutan lasta, olen psyykkisesti sairas ja että sairastutan myös lapseni. Lastenpsykiatrian mukaan lapsi voi paremmin nyt, kun ei tapaa isäänsä”.

Väkivallan tekijä voi käyttää lasta väkivallan välineenä suhteessa toiseen vanhempaan, esimerkiksi moittia toista vanhempaa huonosta vanhemmuudesta ilman perusteita, uhkailla lastensuojeluilmoitusten tekemisellä tai lasten huoltajuuden menettämällä erotilanteessa (Karhuvaara ym. 2013, 20). Kokijan kokemus oli se, että tekijä kyseenalaisti hänen kykyään toimia vanhempana, ja toi tätä huolta esille eri viranomaistahoille. Kokijan kokemus oli se, että tekijä pyrki tavoittelemaan itselleen hyötyä huoltoriitaa koskevassa oikeuskäsittelyssä.

Toinen kokija kuvaili eron jälkeistä isän ja lasten yhteydenpitoa seuraavasti:

“Lapsia hän tapasi, kun hänelle itselleen sopi, usein perui sovitut tapaamiset ja pariin otteeseen oli puolen vuoden tauko, kun hän ei pitänyt lapsiin mitään yhteyttä”.

Tekijä piti tällä tavalla kokijaa lasten kautta otteessaan vielä eron jälkeenkin. Kokija kuvasi, että isä ei osallistunut lasten kuluihin, vaan ne jäivät kokijan kustannettaviksi. Lähinnä kokijalla oli pelko siitä, että isä yrittäisi lainata rahaa lapsiltaan, ja jättäisi lainat sen jälkeen maksamatta. Kokija kuvasi, että tämä jatkui lasten aikuisikään asti.

Marjatta Karhuvaara, Sanna Kaitue ja Susanna Ruuhilahti (2013, 20) toteavat, että eron jälkeen tekijä voi jatkaa kiusantekoa tai häirintää lasten tapaamisiin liittyen, esimerkiksi jättämällä tulematta sovittuihin tapaamisiin, pitää toista osapuolta epävarmuudessa tapaamisten toteutumisen suhteen, jättää lapsen palauttamatta sovitusti tapaamisen jälkeen, tai palauttaa hänet tahallisesti myöhässä. Äärimmäisissä tapauksissa vanhempi voi yrittää manipuloida lasta toista vanhempaa vastaan, kiusata vanhempaa lapsen menettämisen pelolla, tai syyllistyä lapsen omavaltaiseen huostaanottoon taikka lapsikaappaukseen. Näin tekijä voi jatkaa kontrollointia eron jälkeenkin. (Karhuvaara ym. 2013, 20.) Tekijä voi myös uhkailla, kiristää tai lahjoa lasta esimerkiksi tapaamisiin, taikka pakottaa lasta

pyytämään toiselta vanhemmalta rahaa tai palveluksia (mt., 23). Jos vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen lapsen asioista, ne voidaan viedä ratkaistavaksi tuomioistuimeen, jolloin lapsen mielipide ja toiveet selvitetään viranomaisteita, pääsääntöisesti sosiaalitoimen kautta (mt., 31). Eräs kokija kuvasi tekijää lahjakkaaksi puhujaksi ja valehtelijaksi, joka pystyi vakuuttavasti huijaamaan niin viranomaisia kuin oikeusjärjestelmää. Jos kokija ei tule kuulluksi ja hänen kertomansa sivuutetaan, se ei lisää luottamusta yhteiskuntaan ja oikeusjärjestelmään.

6.2 Avun saamisen esteet

Tutkimuksen perusteella kokijoiden voi olla vaikeaa tunnistaa omaa avuntarvettaan, ja kokijan huomio voi olla tekijässä, ja tämän toiminnassa. Kokija voi kokea syyllisyyttä, häpeää ja turvattomuutta, pelätä leimaantumista ja kokea, että viranomaiset eivät pysty suojaamaan häntä. Väkivallan uhka voi tuottaa tunnetta turvattomuudesta, suojattomuudesta ja hengenvaarassa olemisesta, mikä voi saada kokijan vaikenemaan, jotta ei seuraisi ikäviä seurauksia tekijän taholta. Riippuvuuden ja taloudellisen väkivallan tunnistaminen on vaikeaa, ja voi olla, että kokija tunnistaa ilmiön vasta jälkeinpäin, vahingollisen suhteen päätyttyä. Eräs kokija kirjoitti, että:

“Taloudellisen väkivallan tunnistaminen oli itselleni itseasiassa aika hankalaa”.

Taloudellista väkivaltaa ei käsitelty myöskään turvakodissa, johon kokija hakeutui eron kärjistyttyä fyysiseen väkivaltaan. Kokija pohtii, että asiasta on turvakodissa mahdollisesti kysytty, mutta hän ei olisi siinä vaiheessa vielä tunnistanut taloudellista väkivaltaa itsekään. Perheasioiden sovittelussa kokija otti esille tekijän peli- ja päihderiippuvuuden, mutta kun tekijä ei itse myöntänyt viranomaisille ongelmiaan, eikä kokenut tarvitsevansa apua, asioiden käsittely jäi siihen. Kokijan mukaan auttamispalveluissa olisi keskeistä ohjata asiakasta tunnistamaan ongelma. Sekä tekijän että kokijan kohtaaminen, taloudellisen väkivallan tunnistaminen ja nimeäminen olisi tarpeen.

Auttamiskäytäntöjä tarkasteltaessa on havaittu perheammattilaisten kokevan taloudellisen väkivallan tunnistamisen ja puheeksi ottamisen vaikeaksi, ja perheammattilaiset tarvitsevat enemmän tietoa, välineitä ja resursseja niin ymmärtää kuin toteuttaa parisuhteen sisäistä taloudellista oikeudenmukaisuutta (Kaittila ja Nyqvist 2014, 274.) Christyn

ym. (2020, 1) tutkimuksessa on haastateltu taloudellisen väkivallan kohteena olleita, sekä palveluntarjoajia, tavoitteena kartoittaa taloudellisen väkivallan esiintymistä ja palvelunsaajien kokemuksia taloudellisesta väkivallasta, taloudellisen väkivallan seurauksia ja vaikutuksia, avun saamisen esteitä sekä tavoitteita talousasioiden suhteen. On havaittu, että palveluntuottajilla tai avun tarjoajilla ei ole riittävästi tietoa taloudellista väkivallasta, eikä sitä osata tunnistaa yhdeksi lähisuhdeväkivallan muodoksi, vaikka sitä esiintyy huomattavan paljon lähisuhdeväkivaltatapauksissa. Taloudellisen väkivallan tunnistaminen ja määrittäminen on myös haastavaa, ja lisää koulutusta ja tietoa tarvitaan kentällä, tunnistamisen helpottamiseksi. (Mt., 3, 10.)

Koska parisuhdeväkivaltaa usein ilmenee yhdessä muiden haitallisten sosiaalisten olosuhteiden kanssa perheissä, auttamisjärjestelmässä on aiheellista kiinnittää huomiota siihen, voiko esimerkiksi ruoan puutteen, epävakaan asumisen, mielenterveysongelmien tai päihteidenkäytön taustalla olla parisuhdeväkivaltaa (Miller & McCaw 2019, 853). Väki-valtaan liittyvät väliintulot, jotka voivat johtaa parisuhteen horjuttamiseen kuten avioeroon, miehen pidättämiseen tai rikosoikeudelliseen vastuuseen saattamiseen, ilman että samaan aikaan tuetaan naisia löytämään muita korvaavia sosiaalisia suhteita, eivät välttämättä toimi hyvin (Keskinen 2005, 77). Jos eron ottaminen väkivaltaisesta puolisoista tarkoittaa samalla muiden sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle jäämistä ja yksinäisyyttä, useilla väkivaltaa kokeneilla naisilla on taipumusta pitää kiinni huonostakin parisuhteesta, tai palata puolison luokse lyhyen eron jälkeen. Väkivaltaa kokeneiden tukeminen sosiaalisten suhteiden rakentamisessa ja yhteisöön kuulumisessa onkin yhtä merkittävää kuin heille tarjottu materiaallinen tuki, kuten asunto tai taloudellinen tuki. (Mt., 77.)

Suomalaista oikeusjärjestelmää on kritisoitu siitä, että se ei ymmärrä uhrien näkökulmaa, ja sen vuoksi uhrien oikeusturva voi jäädä puutteelliseksi (Ronkainen 2006, 537). Syylliseksi epäillyn oikeusturvaa on suojattu monien eri tavoin, toisin kuin rikoksen kohteen, ja puuttuva uhrinäkökulma tiivistyy väkivaltarikollisuuden alalla (mt., 537). Voi tiivistää, että oikeusjärjestelmä edellyttää väkivaltarikosten uhreilta vahvaa toimijuutta ja vastuullisuutta oman asiansa hoitamisessa, ja samoin tilanteet, jossa tulee parisuhdeväkivallan seurauksena ero ja lasten huoltajuudesta sekä tapaamisista aletaan neuvotella, edellyttävät väkivallan kokijalta vahvuutta. Tällöin oletuksena on, että väkivalta ja sen uhka on tapahtuma, joka on jäänyt parin väliin ja kuuluu niin sanotusti entiseen elämään, ja ohitetaan väkivallan seuraukset, ikään kuin myös pelko tai uhka päättyisivät suhteen päättyessä. (Mt., 538.)

Väkivallan kokijan näkökulmasta hänelle asetetussa vahvan toimijuuden vaateessa on se, ettei väkivallan seurauksia huomioida. Väkivallan kokemus voi haavoittaa, järkyttää ja luoda pelkoa tai traumatisoida. On selvää, että ihmisten haavoittuvuus väkivallalle vaihtelee omaelämäkerrallisen historian, psyykkisen minuuden haavoittuvuuden, tapahtumatilanteiden piirteiden, väkivallantekojen muodon ja toistuvuuden, avuttomuuden ja järkytyksen kokemusten syvyyden ja sukupuoleen liittyvien erojen mukaan. Kaikki väkivalta ei ole samanlaista, edes samankaltaisen teon vaikutukset eivät ole kaikille samat, mihin myös termillä haavoittuvuus viitataan: haavoittuvuudessa on eroja. Psyykkisesti loukkavimmalle väkivallalle on tyypillistä sen kyky tuottaa kipua, pelkoa ja häpeää, ja väkivallanteko on loukkaus ja vallankäytön väline, jonka kyky kontrolloida ja alistaa nivoutuu sen mahdollisuuteen tuottaa pelkoa. (Ronkainen 2006, 544.)

Poliittinen tahto tai erityisesti sen puute puuttua naisiin kohdistuvaan väkivaltaan näkyy siihen tehtävissä niukoissa taloudellisissa resursoinneissa ja palveluiden riittämättömässä määrässä. Vähäistä valtion rahoitusta selittää osittain se, että monet väkivallan uhreille tarkoitetuista palveluista on delegoitu kunnille. Väkivallasta aiheutuu mittavia kuluja niin uhreille kuin julkiselle sektorille, ja että Suomi on saanut toistuvaa kritiikkiä kansainvälisiltä ihmisoikeuksista valvovilta elimiltä siitä, että kansalliset toimet naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi ovat olleet riittämättömiä. Lähtökohta tehokkaille kansallisille toimille on naisiin kohdistuvan väkivallan tunnustaminen merkittäväksi ihmisoikeusongelmaksi. (Nousiainen ja Pentikäinen 2017, 57, 58, 67.)

Mirva Lohiniva- Kerkelä (2017, 157) nostaa esille tärkeän huomioitavan asian, eli salassapito- ja ilmoitusvelvollisuuden lähisuhdeväkivallasta, ja muistuttaa että sosiaalihuollon työntekijät kohtaavat työssään lähisuhdeväkivaltaa, ja joutuvat pohtimaan miten puuttua tai vaikuttaa tilanteeseen sekä pohtimaan, miten salassapito vaikuttaa tietojen antamiseen sivullisille. Lainsäädännöstä ei kuitenkaan löydy selkeitä vastauksia, vaan ratkaisut tehdään tapauskohtaisesti, ja työntekijä joutuu punnitsemaan erilaisia intressejä. Toimintayksiköissä tulisi olla mahdollisimman selkeät ja yhtenäiset toimintakäytännöt. (Mt., 172, 173.)

Väkivaltaa kokeneet naiset toivovat auttajatahoilta väkivallasta keskustelun käymistä rauhallisessa ja turvallisessa ympäristössä, auttajilta kärsivällisyyttä esittää kysymyksiä ilman painostusta tai kiirehtimistä, ja mahdollisuutta tarjota konkreettisia, niin sosiaalisia kuin lääketieteellisiäkin tukitoimia (Miller & McCaw 2019, 854). Kokijat eivät välttämättä osaa yhdistää esimerkiksi toistuvia päänsärkyä, tuki- ja liikuntaelimestön kipuja,

sydämentykytyksiä tai unettomuutta kokemaansa väkivaltaan, joten tapaamisilla annettu tulostettu tieto kuormittavien ihmissuhteiden ja terveyden välisestä yhteydestä voi olla hyödyllinen ja vaikuttava väline ymmärryksen lisäämiseen ja luottamuksen rakentamiseen autettavan ja auttajan välillä (mt., 854). Matthew Yalch ja Sloane R. M. Rickman (2021, 1) ovat tutkineet parisuhdeväkivallan yhteyttä posttraumaattiseen stressiin sekä vaaroja aiheuttavaan päihdyttävien aineiden käyttämiseen uhrin osalta, ja todenneet että fyysisellä väkivallalla on voimakkain yhteys päihteiden käyttämiseen. Väkivallan kokija voi pyrkiä päihteiden käyttämisen avulla välttelemään kohtaamasta lähisuhdeväkivallan aiheuttamaa traumaa tai sen seurauksia, tai täyttämään parisuhteessa ilmennyt pettyymistä, kun hoivaavaksi tarkoitettu suhde onkin ollut väkivaltainen (mt., 3). Kun sosiaalityön vastaanotoilla tavataan päihteitä ongelmallisesti käyttäviä asiakkaita, on hyvä pitää mielessä myös tämä näkökulma ja mahdollinen tekijä päihteiden käytön taustalla.

Avun hakemisen esteinä voi olla muun muassa sosiokulttuurisia tekijöitä, kuten tiedon tai resurssien puutteita, joista jälkimmäisellä tarkoitetaan rahan, vakuutuksen, puhelimen tai ajan puutetta tai logistisia vaikeuksia, kuten lastenhoidon tai kuljetuksen puutetta, tai käytännön esteenä voi olla huoli omasta ja lasten taloudellisesta pärjäämisestä parisuhteen päättyessä (Kaittila 2017, 95). Heikentynyt taloudellinen tilanne voi vaikeuttaa parisuhteesta lähtemistä, ja naisen taloudenhallinnan taidot ovat voineet heikentyä tilanteessa, jossa naisen kumppani on vastannut rahaan liittyvästä päätöksenteosta sekä varallisuuden hallinnasta. Taloudellisella väkivallalla voi olla merkittäviä seurauksia kokijan psyykkiseen ja fyysiseen terveydentilaan, ja taloudellisen väkivallan on havaittu olevan yhteydessä masennuksen kokemuksiin, heikentyneeseen itsetuntoon sekä häpeän ja arvottomuuden tunteisiin. (Kaittila ja Nyqvist, 2014, 271.)

Christyn ym. (2020, 14) tutkimuksessa haastateltavat kertoivat, millaisia taloudellisia tavoitteita heillä on tulevaisuuden osalta, ja kuvasivat toivetta saada ex- puolisolta takaisin menettämiään rahoja, saada oma koti, mennä töihin tai palata takaisin töihin, ansaita rahaa ja menestyä, tai aloittaa opinnot uudelleen. Avun hakemisen esteenä voi olla myös taloudellisen väkivallan tunnistamisen ja nimeämisen vaikeus, taloudelliseen väkivaltaan voidaan suhtautua häveten ja kokija voi nähdä sen liian henkilökohtaiseksi ja häpeälliseksi aiheeksi, josta voi olla vaikea puhua oma-aloitteisesti. (Mt., 16, 18.)

Naiset voivat hävetä miehen käytöstä, väkivallan kohteeksi joutumista, väkivaltaisessa suhteessa pysymistä ja epäonnistumista hyvän ja tasa-arvoisen parisuhteen luomisessa, mikä katsotaan usein naisen vastuuksi ja tehtäväksi (Julkunen 2010, 183). Uhreiksi

joutuneet naiset eivät saa helposti myötätuntoa, vaan heitä voidaan syyttää siitä, että he eivät ole lähteneet suhteesta. Suhteesta lähteminen ei kuitenkaan ole helppoa, väkivallan, lupauksen ja sovinnon kiertokulun keskellä. Avun hakemisen ja saamisen kynnyks on suomalaisilla naisilla poikkeuksellisen korkea, ja rikosilmoituksen tekoa voi edeltää kymmeniä pahoinpitelyjä. (Mt., 183.) Äidit voivat vältellä virallisen avun hakemista, peläten mahdollisia kielteisiä seurauksia ja jännitteitä isän ja lasten välisessä suhteessa (Bruno 2022, 7).

Pelon ja väkivallan uhan alaisena eläminen on ahdistavaa, lamauttavaa ja voi johtaa masennukseen (Karmakka- Asare & Lind 2022, 164). Suvi Ronkainen (2006, 535) kuvaa arkijärkistä päättelyketjua, joka kulkee suunnilleen näin: mies on suhteessa väkivaltainen > väkivalta parisuhteessa on kuitenkin molempien ongelma > väkivallan tekijä kokee harvoin omaa käyttäytymistään ongelmaksi > yleensä uhri kärsii väkivallasta, joten hänen pitää tehdä jotakin. Tämän päättelyketjun myötä uhria veloitetaan toimimaan, minkä vuoksi vastuu väkivallan katkaisemisesta siirtyy uhrille, ja väkivallan tekijä voidaan vapauttaa vastuusta muovaamalla itsestään selväksi asiaksi se, että väkivaltainen mies ei myönnä, että käyttää väkivaltaa, ei koe asiaa ongelmaksi, tai että hän ei halua ottaa apua vastaan. Väkivallan tekijälle ei näin aseteta vaadetta vastuun ottamisesta, eikä häntä vaadita muuttumaan.

Päättelyketjun toinen puoli on se, että väkivallan tekijän kykyyn tai haluun muuttaa toimintaansa ei luoteta, ja hänen toimijuutensa on heikkoa, samaan aikaan kun uhrilta edellytetään vahvaa toimijuutta. Vastaavan kaltainen malli toistuu myös perhe- ja parisuhdeväkivaltaan liittyvässä auttamisjärjestelmässä, joka on rakentunut voimakkaasti sen varaan, että väkivallan kokijat toimivat väkivaltaisen perhetilanteen ratkaisemiseksi. Tavanimmaisimmat ratkaisut keskittyvät eri tavoin kannustamaan väkivallan uhria toimimaan itse, tekemään ratkaisu suhteesta lähtemisestä tai ohjaamaan uhria auttamaan väkivallan tekijää tekemään jotain väkivaltaisuudelleen. Parisuhdeväkivaltaan puuttumisen kynnyks on korkea, eikä puuttuminen välttämättä johda interventioon, vaan uhrin emotionaaliseen tukemiseen. (Mt., 535.)

Arpajaislain 52 §:n mukaan rahapeleistä aiheutuvia haittoja on seurattava ja tutkittava, ja niiden ehkäisyä ja hoitoa on kehitettävä. Rahapeliongelmiin ja muiden riippuvuuksien aiheuttamia haittoja ja seurauksia ei voi jättää kansalaisten itsensä harteille, vaan yhteiskunnalla ja sosiaalityöllä on vastuu tukea, auttaa ja olla mukana ehkäisemässä sekä katkaisemassa riippuvuuskierteen kehitystä. (Salonen ym. 2020, 3.) Useimmat

ongelmapelaajat eivät hakeudu ammatillisen avun piiriin, ja siksi voi olla tärkeää tarjota pelaajille apua heidän turvaverkostojensa, kuten perheenjäsenten tai ystävien kautta (Abbott ym. 2018, 88). Se, miten perheissä toimitaan peliongelman kanssa, vaihtelee, ja perheenjäsenten asenteet ja lähestymistavat voivat joko mahdollistaa avun saantia, tai asettaa sille esteitä. Vertaistuki voi olla avuksi, sen kautta pelaamisesta irtaantuva voi löytää mahdollisesti uusia ystäviä, jotka eivät pelaa, ja saada tuntea itsensä arvostetuksi ja tarvitukseksi voidessaan itse tarjota vertaistukea toisille samassa tilanteessa oleville. (Mt., 88.) Kun autetaan pelaajien perheenjäseniä, on tarpeen painottaa, että he eivät ole vastuussa pelaajan valinnoista tai käyttäytymisestä, vaan vastuu on pelaajalla itsellään (Itäpuisto & Pajula 2015, 175). Läheisen on tärkeä huolehtia omasta hyvinvoinnistaan, ja turvata oma taloutensa, ja hänellä on oikeus tuntea myös negatiivisia tunteita pelaajaa kohtaan. Eroamiseen tai välien katkaisemiseen kehottaminen voi kuitenkin tuntua loukkaavalta, koska pelaaja on läheiselle rakas ihminen. (Mt., 175.)

Rahapeliongelmaisten läheiset tarvitsevat tukea ja ovat siihen oikeutettuja, mutta koska rahapeliongelma on ilmiönä monelle vieras ja vaikeasti ymmärrettävä, ymmärtämättömyys voi nostaa läheisen kynnystä avun piiriin hakeutumiseen (Karmakka -Asare 2022, 164). Läheisen huomio on voinut kiinnittyä pelaajaan ja hänen auttamiseensa, oman hyvinvoinnin kustannuksella. Läheisen kanssa olisi tärkeää puhua hänen tunteistaan, sekä käsitellä rajojen asettamista sekä oman talouden turvaamisen keinoista. Läheiset tarvitsevat usein tukea syyllisyyden ja häpeän tunteiden käsittelyyn ja vähentämiseen, sekä neuvoja ja välineitä, joita voi käyttää avuksi omassa tilanteessaan. (Mt., 164.)

Yksi rahapeliongelmaisten tekemien rikosten taustalla oleva mahdollistaja on läheisten luottamus, koska läheiset eivät useinkaan ole tietoisia ongelmasta, tai ylipäätään pelaamisesta (Lind 2022, 34). Parisuhteissa ja perheissä on usein melko helposti saatavilla läheisten henkilökohtaisia tietoja, joita tekijä voi hyödyntää saadakseen lisää pelirahaa. Ongelmapelaaja saattaa myös aluksi oikeuttaa tekonsa itselleen, pitämällä omaisuusrikosta lainaamisena, ja voi tähdätä sillä ongelman pimeämiseen. Ongelmapelaaja voi päätyä toistamaan rikollisia tekoja kiinnijäämiseen saakka, ja pelaamisen aiheuttamat taloudelliset vaikeudet ovat voineet siinä vaiheessa kääntyä sosiaalisiksi paineiksi ja häpeäksi. (Mt., 34.)

Häpeä voi eristää läheisen hänen sukulaisistaan ja ystävistään, ja voi estää häntä puhumasta rahapeliongelmaista lähipiirille (Karmakka -Asare & Lind 2022, 162). Läheinen voi myös kokea lähipiirin taholta nousevaa ulkopuolista painetta parisuhteen päättämiseen,

mikä voi lisätä häpeän ja syyllisyyden tunteita (mt., 162). Toimijuuden, väkivallan ja sukupuolten kytköksistä nousee esiin kysymys siitä, ovatko miehen subjektiivisuus ja toimijuus hyväksytyjä väkivallassakin (Notko 2011, 198). Tähän annettavan myönteisen vastauksen todennäköisyyttä perustellaan esimerkiksi sillä, että väkivallan kohteena oleva nainen saa harvoin osakseen sympatiaa koskien oletettua passiivisuuttaan, vaan häneltä voidaan kysyä, miksi hän ei lähde suhteesta, tai ylipäätään “tee mitään”. Kysymystä väkivaltaisessa suhteessa elävien naisten jäämisestä, lähtemisestä ja palaamisesta on tutkittu jo kymmeniä vuosia, ja samoja teemoja käsitellään yhä edelleen tutkimuksissa. (Mt., 198.) Jotta vahingoittavaan suhteeseen jäämistä voisi ymmärtää, tulee tiedostaa, että vahingoittavissakin suhteissa voi olla hyviä hetkiä sekä palkitsevia kokemuksia.

Perhe ja läheiset ystävät voivat auttaa pelaajaa esimerkiksi sillä, että antavat pelaajalle vain päivittäin tarvittavan määrän rahaa tarpeisiin, kuten ruokaan, matkoihin ja vaatteisiin, ottaa taloudenpidon hallintaansa ja maksaa pelaajan laskut sekä mahdolliset lainojen lyhennykset tämän puolesta, tai pelaaja voi valtuuttaa raha-asioiden hoidon väliaikaisesti luotettavalle henkilölle taikka pyytää itselleen edunvalvojaa (Ladeucer ja Lachance 2020, 32). Pelaamisen lopettaneella on edessä seuraava suuri haaste, pelaamattomuuden ylläpitäminen. Kuten muihinkin riippuvuuksiin, myös peliriippuvuuteen liittyy alttius retkahduksiin, joiden ehkäiseminen ja käsitteleminen on olennainen osa toipumisprosessia. (Mt, 2020, 63.) Avun tarve voi olla hyvinkin pitkäkestoista, ei vain akuuttiin hätään ja kriisi-työhön painottunutta auttamista, jossa fokuksena voi olla uhrin auttaminen pois vaarallisesta parisuhteesta, vaan myös uhrin taloudellisen toimintakyvyn vahvistamista ja pitkäjänteisen tuen tarjoamista (Postmus ym. 2012, 5, 6). Pidempikestoinen työskentely ja tuen antaminen on tarpeen, jotta voidaan tukea myös esim. työhön tai opintoihin pääsemistä tai uudelleen aloittamista (mt., 5).

7 Pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia riippuvuuksia parisuhteissa ilmenevän taloudellisen väkivallan taustalla sekä avun saamista. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka aineisto käsitti neljä kirjoitusta taloudellisen väkivallan kokijoilta. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Teoriaohjaavana käsitteenä oli riippuvuus ja aineiston analyysissä käytettiin taloudellisen väkivallan muotojen jäsenystä (ks. Kaittila & Nyqvist 2014). Taloudellinen väkivalta kohdistui tässä aineistossa parisuhteen toiseen osapuoleen sekä perheen lapsiin. Taloudellinen väkivalta on vallankäytön, taloudellisen hyväksikäytön sekä pakottavan kontrollin väline, joka esiintyi myös osana muuta väkivaltaa. Taloudellista väkivaltaa ei yhteiskunnassa kuitenkaan riittävästi tunnisteta yhdeksi väkivallan muodoksi.

Tutkimustuloksissa tuli esille taloudellisen väkivallan muotoja, kuten rahaan liittyvää kontrollointia, taloudellista hyväksikäyttöä, eron jälkeistä taloudellista väkivaltaa, sekä lapsiin ja perheisiin kohdistuvia seurauksia. Taloudellisen väkivallan taustalla olevia riippuvuuksia olivat tässä tutkimuksessa alkoholiriippuvuus, huumeriippuvuus, peliriippuvuus (joita esiintyi sekä yhdessä että erikseen), sekä tekijän riippuvuus (pakko) rahalähetysten toimittamisesta perheelle kotimaahan. Tutkimuksessani kuvautui kokemus huume maailmaan liittyvistä uhista kuten väkivaltaisesta velkojen perinnän uhasta, tekijän tarpeesta ostaa huumeita velkarahalla ja siitä että huumeita piti aina olla varastossa tai saatavilla, samoin peliriippuvuuteen liittyvä voimakas pelaamisen tarve heti kun rahaa on saatavilla.

Riippuvuus voi aiheuttaa pohjatonta rahantarvetta, ja tekijä voi pyrkiä kaikin keinoin täyttämään tätä vajetta. Tämän tutkimuksen pohjalta taloudellisen väkivallan ilmenemismuotoja riippuvuuksien seurauksina olivat muun muassa toisen rahojen tai omaisuuden käyttäminen omiin tarkoituksiin, manipuloiminen, rahan arvojen ja merkityksen vähätteleminen, velkojen takaisin maksamatta jättäminen, velkaantumisen tai ulosottoon ajautumisen aiheuttaminen kokijalle, painostaminen rahan lainaamiseen tai pikavippien ottamiseen väkivallalla uhkaamalla ja/tai väkivaltaa käyttämällä, rahan tai hankintojen epäminen kokijalta tai lapsilta, elatusmaksujen maksamatta jättäminen, ja taloudellisen avun vaatiminen kokijalta tai velkaantumisen aiheuttaminen eron jälkeenkin. Riippuvuuksista aiheutuva rahan tarve voi johtaa taloudellisiin vaikeuksiin ja heijastua paitsi riippuvaiseen

itseensä, myös välittömästi tai välillisesti parisuhteeseen, perheeseen, perheen lapsiin, sukulaisiin, läheisiin ja ystäviin.

Taloudellinen väkivalta voi ilmetä suorasti tai epäsuorasti, ja sen tunnistaminen ja nimeäminen on vaikeaa sekä taloudellisen väkivallan kokijalle että viranomaisillekin. Taloudellisen väkivallan ilmenemismuodot limittyvät toisiinsa, ja ne voivat ilmetä muun väkivallan ohessa. Kokija ei aina osaa tunnistaa tai nimetä kokemaansa, eikä työntekijä/viranomaistahokaan välttämättä osaa sitä tunnistaa ja nimetä, eikä ottaa puheeksi, jolloin taloudellinen väkivalta voi jäädä pimentoon ja seuraukset kokijan kannettaviksi. Taloudellista väkivaltaa kokevilla oli hyvin vaihtelevia kokemuksia avun hakemisesta ja saamisesta. Osalla oli myönteisiä kokemuksia esimerkiksi turvakodista, perheasioiden sovittelusta ja lastenvalvojalta saadusta tuesta, mutta myös kokemuksia vaille apua ja yksin jäämisestä. Lastenvalvojat ja perheasioiden sovittelua toteuttavat tahot ovatkin etenkin eron jälkeen keskeisessä roolissa palvelujärjestelmässä. Kun taloudellista väkivaltaa ei tunnusteta tai luokitella rikokseksi, voi oikeudellisen avun saamisessa olla haasteita. Jatkossa tarvitaan tutkimusta siitä, miten hyvin tai huonosti taloudellista väkivaltaa osataan tunnistaa ja havaita, miten kohdata niin kokijoita kuin tekijöitä palvelujärjestelmässä, ja miten niin kokijoiden kuin tekijöiden tuen tarpeisiin kyettäisiin riittävästi vastaamaan, jotta taloudellisen väkivallan kierre saataisiin katkaistua.

Häpeän ja syyllisyyden tunteet, ja sen myötä vaikeneminen estävät avun hakemista. Sosiaalityössä ja muilla auttavilla tahoilla olennaista olisi mahdollistaa kokijoille rauhallinen ja avoin keskustelumahdollisuus, puheeksi ottaminen ja arvostava kohtaaminen, jotta häpeää, syyllisyyden tunnetta ja vaikenemista, ja muita mahdollisia esteitä saataisiin purettua. Sosiaalityön kentällä olisi osattava ohjata asiakkaita oikeanlaisen avun ja tuen piiriin. Sosiaalityöntekijöiden tulisi reflektoida omia asenteitaan ja käsityksiään riippuvuudesta, riippuvuuksien luonteesta ja vakavuusasteista. Ymmärretäänkö sosiaalityön kentillä riittävästi riippuvuuksien seurauksia ja vaikutuksia, ja osataanko riippuvuuksiin ja väkivaltaan liittyviä aiheita ottaa puheeksi asiakastapaamisissa? Sosiaalityöntekijöiden kuormittuneisuus, suuret asiakasmäärät ja haastavat asiakastilanteet estävät tunnistamista ja puheeksi ottamista.

Tutkimusaineisto herätti itsessäni tutkijana tunteita, kuten myötätuntoa kokijoita kohtaan, kunnioitusta ja arvostusta sitä kohtaan, miten rohkeasti ja avoimesti kokijat kuvasivat vaikeaa, vaiettua ja sensitiivistä aihetta. Aineisto herätti myös turhautumisen tunnetta avun saannin kokemusten ja esteiden osalta, sekä kiukkua ja vihankin tunnetta tekijöitä

kohtaan, jotka katsoivat oikeudekseen kohdistaa parisuhteen toiseen osapuoleen niin taloudellista kuin muutakin väkivaltaa, ja käyttivät valtaa naisia kohtaan. Taloudellisen väkivallan sukupuolittunut luonne tuli esille tutkimuksessa, samoin parisuhteissa vallitseva epätasa-arvo, joilla on myös historiallista, kulttuurista ja poliittista taustaa. Vaikka tasa-arvosta puhutaan, sen eteen on edelleen tehtävä töitä. Toivon, että tutkimukseen osallistuneille jäisi kokemus kuulluksi tulemisesta, ja siitä että heillä on ollut mahdollisuus tuoda esille omaa kokemuksia sekä omia näkemyksiä taloudellisesta väkivallasta ja riippuvuuksista.

Taloudellisen väkivallan kohteeksi joutuminen lähisuhteessa haavoittaa ja vahingoittaa sen kokijaa. Tekijöiden näkemyksiä molempien sukupuolten osalta olisi tarpeen saada tutkittua lisää. Miehiin kohdistuvaa taloudellista väkivaltaa sekä miesten ja naisten kokemusten välisiä mahdollisia eroja tai yhteneväisyyksiä olisi tarpeen tutkia jatkossa. Tutkittavaa olisi myös siinä, miten taloudellinen väkivalta ja riippuvuudet ilmenevät samaa sukupuolta olevien henkilöiden parisuhteissa, sekä vähemmistökulttuurisissa perheissä, kuten maahanmuuttajaperheissä ja romaniperheissä. Lasten ja nuorten näkökulmaa, ja perheissä ilmenevien väkivallan muotojen vaikutusta heihin ei saa sivuuttaa tai unohtaa. Lasten ja nuorten ääni tulisi saada kuuluville, ja tutkia lisää sitä, millaisia kokemuksia ja tuen tarpeita on lapsilla, jotka elävät riippuvuuksien ja taloudellisen väkivallan keskellä.

Riippuvuuksista ja niiden seurauksista voi seurata haittoja niin yksilölle, parisuhteeseen, perheelle, ystäville, yhteisöille kuten työpaikoille ja yhteiskunnalle. Sekin on muistettava, että yhteiskunnan tasolla tehtävät poliittiset päätökset ja ratkaisut vaikuttavat kansalaisten elämään, ja voivat myös lisätä pahoinvointia, eriarvoisuutta ja epävakautta. Lisääntyneet elinkustannukset, perusturvan heikentyminen, maailman epävakaa ja kriisiytynyt tilanne, lisääntyneet talousvaikeudet, lomautukset ja työttömyys vaikuttavat kansalaisiin ja sitä kautta niin hyvinvointiin kuin pahoinvointiin. Mikä taas voi aiheuttaa tai syventää riippuvuuksia ja lisätä taloudellista ahdinkoa.

Myös yhteiskunnassa vallitseva asenneilmapiiri ja suhtautuminen riippuvuuksiin sekä yksilöiden talousvaikeuksiin vaikuttaa avun saantiin. Jos riippuvuus ja taloudelliset vaikeudet nähdään yksilön vikana tai syynä, avun hakemiselle ja saamiselle voi olla entistä korkeampi kynnyks. Jos riippuvuuteen suhtaudutaan sairautena, ja ymmärretään avun antamisen merkitys sekä pidetään huolta toimivasta palvelujärjestelmästä, riippuvaisen ja/tai hänen läheisensä voi olla helpompi hakea apua. Asenneilmapiirillä on merkitystä: jyrkkä, syyllistävä ja tuomitseva asenne voi vaientaa ja lisätä häpeää, kun taas avoin,

myötätuntoinen ja kannustava asenne voi puolestaan auttaa aukaisemaan hankaliakin solmukohtia tukea tarvitsevan ihmisen elämässä.

LÄHTEET

- Aalto, Mauri. 2015. Teoksessa Aalto, Mauri, Alho, Hannu, Kiianmaa, Kalervo & Lindroos, Lolan (toim). 2015. Alkoholiriippuvuus. Duodecim. Tallinna.
- Aalto, Mauri, Alho, Hannu, Kiianmaa, Kalervo & Lindroos, Lolan (toim). 2015. Alkoholiriippuvuus. Duodecim. Tallinna.
- Aalto, Mauri, Alho, Hannu & Niemelä, Solja (toim). 2018. Huume- ja lääkeriippuvuudet. Duodecim. Tallinna.
- Abbott, Max; Binde, Per; Clark, Luke; Hodgins, David; Johnson, Mark; Maniowabi, Darrel; Quilty, Lena; Spångberg, Jessika; Volberg, Rachel; Walker, Douglas; Williams, Robert. (2018). Conceptual Framework of Harmful Gambling: An International Collaboration, Third Edition. Gambling Research Exchange Ontario (GREO), Guelph, Ontario, Canada.
- Alho, Hannu & Castrèn, Sari. 2022. Teoksessa Alho, Hannu, Aalto, Mauri, Castrèn, Sari & Pajula, Mari (toim.) Peliriippuvuus. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Alho, Hannu, Heinälä, Pekka, Kiianmaa, Kalevi, Lahti, Tuuli & Murto, Antti (toim.) 2015. Rahapeliiriippuvuus. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Bruno, Linnèa. 2022. Economic Abuse From Child and Youth Perspectives: A Review of the Literature. Social Inclusion, 2022, Volume 10, Issue 4. <https://doi.org/10.17645/si.v10i4.5396>. Sweden.
- Canth, Minna. 1885. Työmiehen vaimo. Werner Söderström Osakeyhtiö 2018.
- Castrèn, Sari & Alho, Hannu. 2022. Teoksessa Alho, Hannu, Aalto, Mauri, Castrèn, Sari & Pajula, Mari (toim.) Peliriippuvuus. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Christy, Kameri, Welter, Tanice, Dundon, Kelly, Valandra, & Bruce, Amber. 2020. Economic abuse: A Subtle but Common Form of Power and Control. Journal of Interpersonal Violence. 1—27. DOI: 10.1177/0886260520916264. USA.
- Dare, Brandon, Guadagno, Rosanna E. & Muscanell, Nicole. 2013. Commitment: The Key to Women Staying in Abusive Relationships. Journal of Interpersonal Relations and Identity. Volume 6, Hiver / Winter 2013.
- Finlex. Lastensuojelulaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#P36>
- Flinck, Aune. 2016. Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemменmarja. Acta Universitatis Tamperensis 1169. Tampere University Press. Tampere.
- Hakala, Juha T. 2018. Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS- kustannus. Otavan Kirjapaino. Keuruu.
- Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna. 2012. Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Juvenes Print. Tampere.
- Hautala, Sanna. 2021. Kertomuksia huumeiden ongelmakäytön haavoittamista perhesuhteista. Teoksessa Järvinen- Tassopoulos, Johanna & Pirskanen, Henna (toim.) Riippuvuus perheessä. Gaudeamus Oy. Tallinna.
- Heiskanen, Maria & Pantzar, Juha. 2022. Teoksessa Alho, Hannu, Aalto, Mauri, Castrèn, Sari & Pajula, Mari (toim.) Peliriippuvuus. Duodecim. Printon. Tallinna.

Hellman, Matilda & Egerer, Michael. 2022. Teoksessa Alho, Hannu, Aalto, Mauri, Castrén, Sari & Pajula, Mari (toim.) *Peliriippuvuus*. Duodecim. Printon. Tallinna.

Hines, Denise A. & Douglas, Emily M. 2011. Symptoms of Posttraumatic Stress Disorder in Men Who Sustain Intimate Partner Violence: A Study of Helpseeking and Community Samples. *Psychology of Men and Masculinity* 2011, Vol. 12, No. 2, 112—127. American Psychological Association. DOI: 10.1037/a0022983.

Hing, Nerilee, O'Mullan, Catherine, Nuske, Elaine, Breen, Helen, Mainey, Lydia & Thomas, Anna. Problem gambling and economic abuse against women: An adaptive grounded theory analysis. *Addiction Research and Theory*. 10.1080/16066359.2021.1962847. Australia.

Hirschovits-Gerz, Tanja. 2014. *Suomalaisten riippuvuuksia koskevat mielikuvat*. Acta Universitatis Tampensis 1963. Tampere University Press. Tampere.

Holmila, Marja & Ilva, Minna. 2010. Näkymätön uhri vai pätevä toimija? Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivien lasten mielipiteitä ja selviytymiskeinoja. Teoksessa Roine, Mira, Ilva, Minna & Takala, Janne (toim.) *Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä*. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. A-Klinikkasäätiö. Multiprint Py. Helsinki.

Husso, Marita. 2003. *Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila*. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Iltalehti 23.03.2020. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/6c869168-3f69-453d-8781-391f3bb0ffe4> (Viitattu 15.07.2022).

Itäpuisto, Maritta. 2008. *Pullon pohjimmaisat. Lapsi, perhe ja alkoholi*. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Itäpuisto, Maritta & Selin, Jani. 2013. Miten palvelut vastaavat päihteiden käyttäjän läheisten avuntarpeisiin? Teoksessa Warpenius, Katariina, Holmila, Marja & Tigerstedt Christoffer (toim.) *Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere.

Itäpuisto, Maritta & Pajula, Mari 2015. Teoksessa Alho, Hannu, Heinälä, Pekka, Kiianmaa, Kalervo, Lahti, Tuuli & Murto, Antti (toim.) *Rahapeliriippuvuus*. Duodecim. Printon. Tallinna.

Johnson, Laura, Chen, Yafan, Stylianou, Amanda & Arnold, Alexandra. 2022. Examining the impact of economic abuse on survivors of intimate partner violence: a scoping review. *BMC Public Health* (2022) 22:1014. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-13297-4>

Joutsa, Juho & Kiianmaa, Kalervo. 2018. Teoksessa Aalto, Mauri, Alho, Hannu & Niemelä, Solja. (toim.) *Huume- ja lääkeriippuvuudet*. Duodecim. Tallinna.

Juhila, Kirsi. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (ylläpitäjä ja tuottaja). <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaope-tus/>>. (Viitattu 15.01.2022)

Julkunen, Raija. 2010. *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Osuuskuunta Vas-tapaino. Tallinna.

- Juuti, Pauli & Puusa, Anu. 2020. Laadullisen tutkimuksen perimmäisistä päämääristä. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy. Tallinna.
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna. 2018. Suomalaisen rahapelaamisen tilannekatsaus 2017. Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy. Helsinki.
- Kainulainen, Heini & Niemi, Johanna. 2017. Parisuhdeväkivallan tunnistaminen rikosioikeudellisessa järjestelmässä. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi. Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino 2017. Tampere.
- Kaittila, Anniina. 2017. Parisuhdeväkivaltaa kokeneet naisen avun hakijoina. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi. Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino 2017. Tampere.
- Kaittila, Anniina & Nyqvist, Leo. Taloudellinen väkivalta parisuhteessa - kirjallisuuskatsaus. *Janus* vol 22 (3) 2014, 262—278.
- Kaitue, Sanna, Noponen, Tanja & Släen, Anne. 2007. Yleistä muttei yksityistä - Oikeudelliset keinot lähisuhdeväkivallasta selviytymiseen. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Kallinen, Kati, Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna. 2018. Sensitiivinen tutkimuksessa. Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet. UNIpress. EU.
- Karhuvaara, Marjatta, Kaitue, Sanna & Ruuhilahti, Susanna. 2013. Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Karjalainen, Sirpa. 2019. Taloussosiaalityötä kehittämässä. Teoksessa Zechner, Minna, Karjalainen, Sirpa & Viitasalo, Katri. Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto. Kokkola.
- Karttunen, Teija. 2021. Kannattelu ja vaurioituminen naisten päihdeongelmien sävyttämässä läheissuhteissa. Teoksessa Järvinen- Tassopoulos, Johanna & Pirskanen, Henna (toim.) Riippuvuus perheessä. Gaudeamus Oy. Tallinna.
- Karmakka- Asare, Hanna. 2022. Teoksessa Alho, Hannu, Aalto, Mauri, Castrèn, Sari & Pajula, Mari (toim.) Peliriippuvuus. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Karmakka-Asare, Hanna & Lind, Kalle. 2022. Teoksessa Alho, Hannu, Aalto, Mauri, Castrèn, Sari & Pajula, Mari (toim.) Peliriippuvuus. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Keskinen, Suvu. 2005. Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Cityoffset Oy. Tampere.
- Kiianmaa, Kalervo 2015. Teoksessa Alho, Hannu, Heinälä, Pekka, Kiianmaa, Kalevi, Lahti, Tuuli & Murto, Antti (toim.) Rahapeliriippuvuus. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Koski-Jännes, Anja, Holma, Kari, Hirschovits, Tanja & Raitasalo, Kirsimarja. Kansalaisten käsitykset addiktioiden vaarallisuudesta. Kansainvälinen vertailu. Teoksessa Tammi, Tuukka & Raento, Pauliina (toim.) 2013. Addiktioyhteiskunta: riippuvuus aikamme ilmiönä. Gaudeamus Oy. Hakapaino. Helsinki.
- Kourgiantakis, Toulou, Saint-Jacques, Marie-Christine & Tremblay, Joel. 2013. Problem Gambling and Families: A Systematic Review. *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 13:353—372. DOI: 10.1080(1533256X.2013.838130. Kanada.

- Kutin, Jozica, Russell, Roslyn & Reid, Mike. 2017. Economic abuse between intimate partners in Australia: prevalence, health status, disability and financial stress. *Australia and New Zealand Journal of Public Health*, 41)3. Australia.
- Kuuluvainen, Soila. 2022. Alho, Hannu, Aalto, Mauri, Castrèn, Sari & Pajula, Mari (toim.) *Peliriippuvuus*. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Ladouceur, Robert & Lachance, Stella. 2020. *Rahapeliriippuvuus hallintaan*. Terapeutin käsikirja. PunaMusta Oy. Helsinki.
- Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka. 1999. *Naisiin kohdistuva väkivalta*. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Lind, Kalle. 2015. Teoksessa Alho, Hannu, Heinälä, Pekka, Kiianmaa, Kalervo, Lahti, Tuuli & Murto, Antti (toim.) *Rahapeliriippuvuus*. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Lind, Kalle. 2022. Teoksessa Alho, Hannu, Aalto, Mauri, Castrèn, Sari & Pajula, Mari (toim.) *Peliriippuvuus*. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Lind, Kalle 2019. Teoksessa Salonen, Anne, Lind, Kalle, Castrén, Sari, Heiskanen, Maria Lahdenkari, Mika & Alho, Hannu. 2019. Peliklinikan asiakkaiden rahapelaaminen, rahapelihaitat ja rahapelien markkinointiin liittyvät mielipiteet: rahapelikyselyn 2016–2017 perustulokset yksinoikeusjärjestelmän uudistuksessa. Raportti 5/2019. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137805> (Viitattu 20.10.2021).
- Lintonen, Tomi, Nevalainen, Jaakko & Latvala, Tiina. 2018. Miten alkoholin riskikäyttö, muiden päihteiden ja tupakkatuotteiden käyttö sekä rahapelaaminen liittyvät toisiinsa? Teoksessa Mäkelä, Pia, Härkönen, Janne, Lintonen, Tomi, Tigerstedt, Christoffer & Warpenius, Katariina. *Näin Suomi juo: Suomalaisten muuttuvat alkoholinkäyttötavat*. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. Helsinki.
- Lohiniva-Kerkelä, Mirva. 2017. *Salassapito- ja ilmoitusvelvollisuus lähisuhdeväkivalta*. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi. *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Vastapaino 2017. Tampere.
- Lund, Pekka. 2010. *Rahapeliongelma. Yksilölle jätetty taakka*. PS- Kustannus. WS Bookwell Oy. Juva.
- Lähteenmaa, Jaana. 2015 Teoksessa Alho, Hannu, Heinälä, Pekka, Kiianmaa, Kalervo, Lahti, Tuuli & Murto, Antti (toim.) *Rahapeliriippuvuus*. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Mäkelä, Rauno & Lindroos, Lolan. 2015. Teoksessa Aalto, Mauri, Alho, Hannu, Kiianmaa, Kalervo & Lindroos, Lolan (toim). 2015. *Alkoholiriippuvuus*. Duodecim. Tallinna.
- Piispa, Minna. 2008. *Väkivallan muodot heteroseksuaalisissa parisuhteissa*. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.) *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Piispa, Minna. 2013. *Parisuhdeväkivalta ja alkoholi: uhrin vai tekijän ongelma?* Teoksessa Warpenius, Katariina, Holmila, Marja & Tigerstedt Christoffer (toim). *Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku. 2009. *Alkoholin rooli naisten parisuhteessa kokeen väkivallan seurauksissa*. YHTEISKUNTAPOLITIIKKA 74 (2009):1

Pitkänen, Tuuli, Uusimäki, Virvatuuli & Aranko, Arno. 2021. Päihdeongelma heikentää läheisen toimintakykyä. Teoksessa Järvinen- Tassopoulos, Johanna & Pirskanen, Henna (toim.) Riippuvuus perheessä. Gaudeamus Oy. Tallinna.

Postmus, Judy L., Plummer, Sara-Beth, McMahon, Sarah, Murshid, N. Shaanta & Kim, Mi Sung. 2012. Understanding Economic Abuse in the Lives of Survivors. *Journal of Interpersonal Violence*. 1—20. DOI: 10.1177/08862605114211669. USA.

Puusa, Anu & Julkunen, Saara. 2020. Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy. Tallinna.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy. Tallinna.

Puusa, Anu, Hänninen, Vilma & Mönkkönen, Kaarina. 2020. Narratiivinen lähestymistapa organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy. Tallinna.

Ronkainen, Suvi. 2006. Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä Mira (toim.) Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittuvuus. Karisto Oy. Hämeenlinna.

Ronkainen, Suvi. 2017. Mitä väkivalta on? Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi. Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto (verkkojulkaisu) Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto (ylläpitäjä ja tuottaja). <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 15.01.2022)

Safariolyaie, Najmeh & Amiri, Mohammad. 2017. Impact of Intimate Partner Violence Against Men. *International Journal of Law, Education, Social and Sport Studies (IJLESS)*. Volume: 4, Issue 1, 2017 (Jan-Mar.) KY Publications. India.

Salonen, Anne, Lind, Kalle, Castrén, Sari, Heiskanen, Maria, Lahdenkari, Mika & Alho, Hannu. 2019. Peliklinikan asiakkaiden rahapelaaminen, rahapelihaitat ja rahapeliin markkinointiin liittyvät mielipiteet: rahapelikyselyn 2016–2017 perustulokset yksinoikeusjärjestelmän uudistuksessa. Raportti 5/2019. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. [Viitattu 20.10.2021]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137805/URN_978-952-343-309-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Salonen, Anne, Lind, Kalle, Hagfors, Heli, Castrén, Sari & Kontto, Jukka. 2020. Rahapelaaminen, peliongelmat ja pelaamiseen liittyvät asenteet ja mielipiteet vuosina 2007—2019. Suomalaisten rahapelaaminen 2019. Raportti 18/20. PunaMusta Oy. Helsinki.

Simonen, Jenni, Pirskanen, Henna, Kataja, Kati, Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer. 2016. Kun vanhempi juo liikaa – nuorten kokemukset ja voimavarat. Teoksessa Holmila, Marja, Raitasalo, Kirsimarja & Tigerstedt, Christoffer (toim.) Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikat – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Helsinki.

Singh, Supriya. 2021. Domestic Economic Abuse: The Violence of Money. Taylor & Francis Group. ProQuest Ebook Central. https://www.researchgate.net/publication/353482844_Domestic_Economic_Abuse_The_Violence_of_Money

- Siukola, Reetta. 2014. Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkkinä päihde- ja mielenterveystyö. THL. Opas 34/2014. Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Stylianou, Amanda M. 2018. Economic Abuse Within Intimate Partner Violence: A Review of the Literature. *Violence and Victims*. Springer Publishing Company. <http://dx.doi.org/10.1891/0886-6708.VV-D-16-00112>.
- STM: Koko perhe kierteessä. Lähisuhdeväkivalta ja alkoholi. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2007:27. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, 2007
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto (verkkojulkaisu). ISSN=2342—9151. 15 2019. Helsinki: Tilastokeskus (viitattu: 1.5.2022).
- Säävälä, Hannu, Nyqvist, Leo & Salonen, Santtu. 2006. Väkivallan olemus. Teoksessa Säävälä, Hannu, Pohjoisvirta, Riitta, Keinänen, Eero & Salonen, Santtu. *Mies varikolle. Apua lähisuhdeväkivaltaan*. Kalevaprint Oy. Oulu.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Tuomola, Pekka. 2018. Teoksessa Aalto, Mauri, Alho, Hannu & Niemelä, Solja. (toim.) *Huume- ja lääkeriippuvuudet*. Duodecim. Tallinna.
- Majuri, Joonas. 2022. Alho, Hannu, Aalto, Mauri, Castrèn, Sari & Pajula, Mari (toim.) *Peliriippuvuus*. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Marttala, Pia. 2011. Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa Hannus, Riitta, Mehtola, Sirkku, Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.) *Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta*. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.
- Mikkonen, Antti. 2018. Teoksessa Aalto, Mauri, Alho, Hannu & Niemelä, Solja. (toim.) *Huume- ja lääkeriippuvuudet*. Duodecim. Tallinna.
- Miller, Elizabeth & McCaw, Brigid. 2019. Intimate partner violence. *The New England Journal of Medicine*. N Engl J Med 2019; 380: 850- 7. DOI: 10.1056/NEJMr1807166.
- Murto, Antti. 2015. Erityis- ja riskiryhmät rahapeliongelmassa. Teoksessa Alho, Hannu, Heinälä, Pekka, Kiiänmaa, Kalervo, Lahti, Tuuli & Murto, Antti. *Rahapeliriippuvuus*. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Mäkelä, Rauno. 2015. Teoksessa Aalto, Mauri, Alho, Hannu, Kiiänmaa, Kalervo & Lindroos, Lolan. *Alkoholiriippuvuus*. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Niemelä, Solja. 2018. Teoksessa Aalto, Mauri, Alho, Hannu & Niemelä, Solja. (toim.) *Huume- ja lääkeriippuvuudet*. Duodecim. Tallinna.
- Nousiainen, Kevät & Pentikäinen, Merja. 2017. Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoi- keuskysymyksenä. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi. *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Vastapaino 2017. Tam- pere.
- Notko, Marianne. 2011. Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuh- teissa. Jyväskylän University Printing house. Jyväskylä.
- Palomäki, Jussi & Castrèn, Sari & Salonen, Anne. 2022. Alho, Hannu, Aalto, Mauri, Castrèn, Sari & Pajula, Mari (toim.) *Peliriippuvuus*. Duodecim. Printon. Tallinna.
- Pikulinsky, Miia & Sundström, Jessica. 2018. Teoksessa Aalto, Mauri, Alho, Hannu & Niemelä, Solja (toim.) *Huume- ja lääkeriippuvuudet*. Duodecim. Printon. Tallinna.

Pirskanen, Henna, Holmila, Marja, Kataja, Kati, Simonen, Jenni & Tigerstedt, Christoffer. 2016. Alkoholista toipuneen paluu vanhemmuuteen. Teoksessa Holmila, Marja, Raitasalo, Kirsimarja & Tigerstedt, Christoffer (toim.) Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Helsinki.

Raitasalo, Kirsimarja, Holmila, Marja & Jääskeläinen, Marke. 2016. Vanhempien päihdeongelmasta aiheutuvat haitat lapselle. Teoksessa Holmila, Marja, Raitasalo, Kirsimarja & Tigerstedt, Christoffer (toim.) Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Helsinki.

Ronkainen, Suvi. 2006. Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus. Teoksessa Lohiniva- Kerkelä, Mira (toim.) Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittuvuus. Karisto Oy. Hämeenlinna.

Ronkainen, Suvi. 1999. Subjektius, häpeä ja syyllisyys parisuhdeväkivallan elementteinä. Teoksessa Näre, Sari (toim.) Tunteiden sosiologiaa. Elämyksiä ja läheisyyttä. Karisto Oy. Hämeenlinna.

Syrjälä, Leena. 2018. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS- kustannus. Otavan Kirjapaino. Keuruu.

Warpenius, Katariina, Markkula, Jaana & Mäkelä, Pia. 2018. Millaisia käsityksiä suomalaisilla on alkoholinkäytön terveysriskeistä? Teoksessa Mäkelä, Pia, Härkönen, Janne, Lintonen, Tomi, Tigerstedt, Christoffer & Warpenius, Katariina. Näin Suomi juo: Suomalaisien muuttuvat alkoholinkäyttötavat. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. Helsinki.

Vilkkä, Hanna. 2018. Havainnot ja havainnointimenetelmät tutkimuksessa. Teoksessa Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS- kustannus. Otavan Kirjapaino. Keuruu.

Vilkkä, Hanna. 2021. Tutki ja kehitä. PS- Kustannus. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Vorma, Helena. 2018. Teoksessa Aalto, Mauri, Alho, Hannu & Niemelä, Solja. (toim.) Huume- ja lääkeriippuvuudet. Duodecim. Tallinna.

Voth Schrag, Rachel J. 2019. Experiences of Economic Abuse in the Community: Listening to Survivor Voices. Journal of Women and Social Work. DOI: 10.1177/0886109919851142. USA

Väänänen, Kristiina. 2011. Miten selviytyä väkivallasta? Teoksessa Hannus, Riitta, Mehtola, Sirkku, Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.) Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Taloudellinen väkivalta tutuksi -hanke 2021–2024. taloudellinenvakivalta.fi (Viitattu 15.07.2022).

Terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/ltt00011> (Viitattu 16.12.2021).

THL. Kansainväliset tautiluokitukset. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/rahapelit/rahapeliongelma/kansainvaliset-tautiluokitukset> (viitattu 16.12.2021).

THL. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/paihderiippuvuus> (viitattu 16.12.2021).

Yalck, Matthew, M. & Rickman, Sloane R.M. 2021. Association Between Intimate Partner Violence Subtypes and Post-traumatic Stress Disorder Symptoms and Hazardous Substance Use. *Journal of Interpersonal Violence*. SAGE. DOI: 10.1177_08862605211021963.

Liite 1. Kirjoituspyynnön saatekirje

Kirjoituspyyntö parisuhteissa kohdattua taloudellista väkivaltaa ja riippuvuuksia käsittelevään tutkimukseen

Olen sosiaalityön opiskelija ja teen Lapin yliopistossa pro gradu -tutkielmaa riippuvuuksista parisuhteissa ilmenevän taloudellisen väkivallan taustalla. Tutkielman ohjaajana toimii yliopistonlehtori Pia Skaffari.

Aihe on tärkeä, koska taloudellinen väkivalta on vähän tutkittu kohde, jonka yhteyttä erilaisiin riippuvuuksiin ei ole vielä Suomessa tutkittu. On tärkeää saada lisää tietoa siitä, millaista tukea taloudellisen väkivallan kokijat ja/tai tekijät tarvitsevat. Tutkielman kautta saatuja tuloksia voidaan hyödyntää käytännön työssä taloudellista väkivaltaa kohdanneiden tai tehneiden parissa.

Tutkimukseen voivat osallistua henkilöt, jotka ovat kokeneet parisuhteessaan taloudellista väkivaltaa, ja jotka kokevat, että riippuvuudella/riippuvuuksilla on jokin yhteys tilanteeseen. Voit olla väkivallan kokija tai tekijä.

Tutkimukseen osallistuminen:

Kirjoita vapaamuotoinen tarina kokemuksistasi. Sinulla on vapaus päättää mitä ja miten kerrot asiasta. Alla on suuntaa antavia kysymyksiä, joista voi olla sinulle apua kirjoittaessasi kokemuksistasi:

1. Millaisia kokemuksia sinulla on parisuhteessa ilmenneestä taloudellisesta väkivallasta? Oletko ollut kokijana vai tekijänä?
2. Koetko, että riippuvuuksilla on jokin yhteys parisuhteessasi tapahtuvaan tai tapahtuneeseen taloudelliseen väkivaltaan (voit tarkentaa, millaisesta riippuvuudesta/ riippuvuuksista oli kyse)? Miten yhteys on ilmennyt?
3. Mitä parisuhteessa on tapahtunut?
4. Oletko saanut tilanteeseesi tukea palvelujärjestelmästä? Millaista tukea olet saanut? Millainen tuki olisi ollut mielestäsi tarpeen, jos et ole saanut tarvitsemaasi tukea?

Taustatietoina pyydämme seuraavia: ikä, sukupuoli, oletko väkivallan kokija vai tekijä, ja miten pitkistä parisuhteesta on kyse.

Kirjoituksen voit lähettää sähköpostitse Viola - väkivallasta vapaaksi ry:n hanketyöntekijälle, joka toimittaa aineiston tutkimuksen tekijälle ilman vastaajan yhteystietoja tai tunnistetietoja, osoitteeseen: hanna.nylen@violary.fi

Kaikki saatu aineisto käsitellään ehdottoman anonymisti ja luottamuksella, ja tutkielman tekemisessä noudatetaan tutkimuseettisiä periaatteita (TENK). Tutkielma toteutetaan yhteistyössä Taloudellinen väkivalta tutuksi – hankkeen kanssa, jota toteuttavat Viola - väkivallasta vapaaksi ry sekä Vaasan ensi- ja turvakoti ry.

Toivon kirjoituspyynnölle hyvää vastaanottoa,
Elina Seitz, Lapin yliopisto, eseitz@ulapland.fi